

NUORTEN PUHEENVUORO – ETNOGRAFIA JUNIORIJÄÄKIEKKOILUSTA
Jussi Halme

Liikuntapsykologian pro gradu -tutkielma
Kevät 2005
Liikuntatieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Jussi Halme. Nuorten puheenvuoro – etnografia juniorijääkiekkoilusta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapsykologian pro gradu -tutkielma. 83 s.

Jääkiekko on Suomessa seuratasolla alle 19-vuotiaiden lasten ja nuorten toiseksi suosituin liikuntaharrastus, mutta aikuisten kilpaurheiluna siihen liittyvään ammattimaisuuteen ja kaupallisuuteen on yhdistetty voittamisen korostunut merkitys, aggressiivinen käyttäytyminen sekä systemaattinen ja autokraattisesti johdettu valmennus. Tutkimukseni tarkoitus oli tutkia miten nuoret pelaajat kokevat kilpailullisen jääkiekkoilun harrastuksena ja millä tavoin aikuisurheilun luonne heijastuu heidän kokemuksiinsa yksittäisen joukkueen jäsenenä. Tätä tarkoitusta varten vietin kuusi kuukautta yhden C-nuorten SM-sarjassa pelaavan joukkueen apuvalmentajana ja keräsin aineistoni osallistuvan havainnoinnin ja eliittiotannalla valitsemani seitsemän pelaajan teemahaastattelujen avulla. Tutkimukseni kuvailee yksittäisen juniorijoukkueen toimintaa ja sen pelaajien kokemuksia yhden pelikauden aikana, mutta olen tarkastellut niitä yhtenä osana kilpaurheilua ja yhteiskunnallista toimintaa.

Tutkimani toiminnan tärkeimmäksi tavoitteeksi paljastui 15-16-vuotiaiden pelaajien valmentaminen kohti ammattilaisuutta, mihin tähdättiin määrätietoisella harjoittelulla ja pelaajien lajittelulla taitojen perusteella. Intensiiivisen harrastamisen takia kilpailulliset nuoret mieluummin kevensivät koulunkäyntiään kuin vapaa-aikaansa, kun taas tunnolliset nuoret luopuivat mieluummin harrastuksestaan kuin opiskelusta ja kavereistaan. Tästä johtuen juniorikiekkoilun portaat läpikäyneet nuoret ammattiurheilijat saattavat olla alhaisesti koulutettuja ja heidän arvonsa ovat sidoksissa yksilöiden väliseen kilpailuun. Harrastuksen lopettaminen ei ole välttämättä henkilökohtainen tragedia, vaan tiettyjen nuorten kohdalla elämäntilanteeseen sopiva luonnollinen valinta. Joidenkin identiteetti on kuitenkin rakentunut vuosien ajan jääkiekon varaan, ja he joutuvat uudelleenrakentamaan kaveripiirinsä ja koulunkäyntinsä tekniikat. Nuoria urheilijoita pitäisikin kannustaa koulunkäyntiin, sosiaaliseen elämään ja muihin harrastuksiin, mikä edistäisi peliuraa jatkavien nuorten hyvinvointia, helpottaisi harrastuksesta luopuvien siirtymistä siviilielämään sekä edesauttaisi kasvatamaan kypsempiä ja vastuunsa tuntevia ammattiurheilijoita.

Nuorten kilpajääkiekko omaksuu mallinsa aikuisten viihteellisestä huippu-urheilusta, mikä on johtanut nuorten vieraantumiseen omasta harrastuksestaan. Vaikka kilpailullisuuden väitetään totuttavan nuoret yhteiskunnassa vallitsevaan individualismiin, liikunta ja urheilu eivät saa tyytyä heijastamaan sokeasti ympäristön arvoja, vaan ne voivat olla mukana rakentamassa uutta – henkilökohtaiseen kasvuun sekä toisista ja ympäristöstä välittämiseen perustuvaa – todellisuutta. Nuorten hyvinvoinnin ja motivaation edistämiseksi ei tarvitse poistaa kilpailua, vaan valmennuksessa on korostettava yksilöiden henkilökohtaista kehittymistä ja itseohjautuvaa taitojen oppimista. Lisäksi pelaajat tulisi ottaa mukaan päätöksentekoon ja vapauttaa leikkiin, joka on ihmisille luonnollinen itseilmaisun muoto. Suorituskyvyn parantamisen rinnalle valmennuksen tavoitteiksi pitäisi nostaa yksilöiden välisen tasa-arvon ja moraalisen kasvun edistäminen sekä erilaisten uravaihtoehtojen tarjoaminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. Lähestymistavasta ja retoriikasta riippumatta ihmisläheisen valmennuksen on perustuttava pyrkimykseen antaa peli takaisin pelaajille.

Avainsanat: nuorisourheilu, jääkiekko, etnografia

ENGLISH ABSTRACT

Jussi Halme. The youth have their say: Ethnography of junior ice hockey in Finland. University of Jyväskylä. Sport and Exercise Psychology MSc Dissertation. 83 pages.

Ice hockey is the second most popular organised sport for under 19-year-old Finnish children and adolescents, but its substantial entertainment value at senior level has been linked with emphasis on winning, aggressive conducts, and autocratic coaching behaviours. The object of the study was to examine how the players perceive competitive youth ice hockey, and to what extent the nature of the sport at an elite level manifests to their experiences in a single team context. The study included a six month participant observation period with a team of 15-to-16-year-old players and seven unstructured interviews. It describes the reality of a single team but the findings are placed in a social context.

The study demonstrated that competitive youth ice hockey prepares the players for professional careers, which is accomplished by systematic training and discriminating the players according to their skill levels. A typical competitive junior ice hockey player neglects school and education but trains regularly and exploits his status as a player in order to gain recognition in the social system and to avoid excessive school work. Another group of players perceives ice hockey as recreation, which is not worth jeopardising academic development and relationships. Therefore, the first players to drop out are the ones not enjoying the exaggerated competition, followed by the competitive players who cannot pass the skill-based discrimination. As a result, young professional athletes may possess a low level of education and their values may be based on comparison between individuals.

The discontinuation of participation is not necessarily a personal tragedy but a comprehensible decision and appropriate to an individual's situation. Although increased spare time is a great relief for some adolescents, some players have built their identities solely on ice hockey and are thus compelled to restructure their relationships and shift their focus back to school work. Therefore, young players should be encouraged to attend school, maintain a healthy social life and carry out other pursuits in life, even at the expense of systematic training. This would ease the transition of individuals dropping out from organised sport, enhance the well-being of players continuing their careers in sport, and promote the upbringing of mature and responsible professional athletes.

Competitive youth ice hockey in Finland models upon adults' high performance sports, which has led to young players' alienation from the game. Playfulness is degraded if not completely forbidden, since it is not deemed as a determinant for optimal performance. The players perceived excessive competition as an invincible and faceless threat, and their perceptions of autonomy are almost non-existent. However, it is not necessary to eliminate competition in order to enhance the players' well-being and motivation; the key is to highlight the importance of individual learning and self-guided development of mental and game-related skills. The players should be employed in decision-making and liberated to play, which is a natural form of self-expression for human beings. To conclude, coaching should be focused on giving the game back to the players.

Keywords: youth sport, ice hockey, ethnography

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	NUORISOURHEILUN MONINAISET TAVOITTEET	8
2.1	Bisnesurheilu ja kansallinen teollistaminen.....	9
2.2	Sosialisaatio liikunnan avulla: terveys- ja moraalikasvatus	11
2.3	Nuori Suomi -ideologia	12
3	JÄÄKIEKKO SUOMESSA.....	14
4	MOTIVAATIOILMASTOKÄSITE JA TARGET-MALLI.....	17
5	NUORISOURHEILUN RISTIRIITOJA.....	20
5.1	Nuoret lapsia ja aikuisia	20
5.2	Kilpailija ei leikistä suutu?	21
5.3	Kasvatusta kilpailuilmastossa	22
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
6.1	Tutkimustehtävät.....	24
6.2	Tutkimuskohde.....	25
6.3	Käytettävät menetelmät	26
6.4	Tutkimuksen kulku.....	28
6.5	Aineiston käsittely.....	29
7	TULOKSET ELI DIALOGI JUNIORIJÄÄKIEKKOILUSTA.....	30
7.1	Elämänrytmi ja haaveet kuningaslajissa.....	30
7.2	Pro pelaajat	34
7.3	Jääajan paradoksi	38
7.4	Parempaa karjaa	41
7.5	Unelma hyvästä urheilusta.....	48
7.6	Ympyrät toisin päin.....	52

8	POHDINTA	55
8.1	Mitä tapahtuu todella?	55
8.2	Jääkiekko kilpailuyhteiskunnassa	62
8.3	Valmennuksen vallankumous	64
8.4	Tutkimuksen luotettavuus.....	69
8.5	Ajatuksia jatkotutkimuksesta	72
8.6	Tutkimusprosessin onnistumisen arviointi	73
	LÄHTEET	75
	LIITE 1: HAASTATTELURUNKO	83

Omaa liikunnallista historiaani on aina leimannut omaehtoisuus ja sisäinen motivaatio nähdä, kokea ja vaikuttaa. Vierailin 6-vuotiaana paikallisen kiekkoseuran luistelukoulussa, mutta jalat hankautuivat rakoille enkä sen koommin osallistunut järjestäytyneeseen jääliikuntaan. Kuitenkin siitä lähtien kun pysyin pystyssä luistimilla, pelasin kaikki talvet. Lapsuudessa ei tarvinnut soittaa kavereita mukaan, äitini satoi eteisessä hokkarit jalkaan ja pystyin kävelemään suojiensa kanssa kentälle. Pelaajat tulivat ja menivät, mutta yhtäjaksoinen peli jatkui aamusta iltaan, kunnes valoheittimet jään laidalla sammutettiin. Yläasteella laji vaihtui salibandyyn. Saimme varattua koululta ainoastaan kolme salivuoroa viikossa, joten muina iltoina odotimme, että vahtimestari lähti kotiin puolenyön aikaan ja livahdimme sisään takaovesta. Vaikka Vantaanlaakson Salibandy ensimmäiset hakupaperit palasivat bumerangina yhdistysrekisterikeskuksesta, näistä öisistä lepakkovuoroista sain kipinän harastaa lajia A-junioreiden voitokkaaseen finaaliin asti.

Vielä tänäkin päivänä, oli kyse sitten salibandystä, tenniksestä, golfista tai biljardista, kortteliporukkamme peleissä häviö on veloitettu hyvittämään kelvoton suorituksensa sarjalla etunojapunnerruksilla, sillä fyysisen työn ja nöyryytyksen uhka tuo lisäjännitystä siihen kolmen metrin puttiin viimeisellä viheriöllä tai yritykseen pelata kasipallo yli keskelle sauvuisessa lähiöbaarissa. Samasta jännityksestä nautin kilpaa pelatessani. Muistan vieläkin oikein ajoitetun vastaanoton ja torjunnan viisi sekuntia ennen puolivälieräottelun päättymistä 2-1 -voittoomme. Nuorten peleissä sain pelata niin paljon kuin jaksoin, mutta edustusjoukkueen mukana ”piti vain olla kärsivällinen” ja seurata sivusta miten kokeneemmat pelaajat hävisivät ottelumme. Valmentajat eivät ymmärtäneet, että olin opetellut lajitekniikkani öisin koulun liikuntasalissa; he eivät antaneet palautetta saati kannustaneet. Aloittaessani valmennuksen opiskelun päätin, että yritän tehdä asian itse paremmin.

Ensikosketukseni seuravalmentamiseen oli ristiriitainen. Liikunnan riemun lisäksi jouduin todistamaan, miten valmentajat ostivat pelimatkoilla olutta ja tupakkaa alaikäisille pelaajilleen, ja kauden päätteeksi seuran junioripäällikkö järjesti kotonaan juhlat anteliaine boolitarjoiluineen. Toisella kaudellani tutustuin nuoriin pelaajiin, jotka joutuivat paikallisten seurojen välisten erimielisyyksien takia maksamaan itse satojen eurojen siirtomaksut ja is-

tuivat tämän jälkeen joko vaihtopenkillä tai katsomossa, koska eivät mahtuneetkaan pelaamaan edustusjoukkueessa. En voinut uskoa, miten kauaksi olin ehtinyt siitä tunteesta, jonka koin aamuyön tunteina, kun Timo käänsi pallon sokkona kulmasta maalin eteen ja se kimposi mailani varresta etuylänurkkaan.

Valmentajani eivät olleet koskaan kiinnostuneita kokemuksistani nuorena urheilijana, eikä kukaan pyytänyt minua osallistumaan toiminnan suunnitteluun. Kuljin joukkueesta toiseen pohtimatta millaisiin arvoihin toiminta perustuu ja aloitin oman valmennusurani ilman näkemystä hyvästä ja huonosta valmennuksesta. Siksi pyrin tämän tutkimuksen avulla lisäämään ymmärrystäni ja kuvaamaan kilpailullista juniorijääkiekkoa nimenomaan nuorten näkökulmasta. Tarkastelen taustateoriaosassa nuorisourheilun moninaisia tavoitteita ja jäsenmän jääkiekon asemaa keskeisenä lajina Suomessa. Lisäksi esittelen liikuntaympäristön arvoja kuvaavan motivaatioilmastokäsitteen sekä esitän yhteenvedona nuorisourheilun nykyaikaisia ristiriitoja. Yritän tulkita lukemattomia lapsia ja nuoria koskettavaa ilmiötä sekä edesauttaa turvallisempien ja myönteisimpien ympäristöjen kehittämistä.

2 NUORISOURHEILUN MONINAISET TAVOITTEET

Lasten ja aikuisten harrastamat pelit ja leikit ovat olleet aina osa ihmisyhteisöjen toimintaa. 1900-luvun alun suomalaisissa maanviljelysyhteisöissä korostui oman yhteisön merkitys; pelit olivat talkoomaisen työn kaltaisia ja kylän voimamiehet verrattavissa nykypäivän urheilutähtiin. Urheilun hyvän kertomuksen ihanteisiin – raittius, reippaus ja ryhti – on vedottu kautta kehityshistorian, vaikka vähitellen urheilu on muuttunut lajinomaisemmaksi tarkkoine sääntöineen. Poikasakit järjestäytyivät rekisteröidyiksi urheiluseuroiksi ja urheilun keskusjärjestöt, Suomen Valtakunnan Urheiluliitto (SVUL) ja Työväen urheiluliitto (TUL), kävivät kiivasta kamppailua jäsenistä. 1920-luvulla poikatyö tuli suojeluskuntien ohjelmaan ja tällöin tavoitteeksi asetettiin sotilassuorituskyvyn kehittäminen. Myös työväenjärjestöt, poliittiset nuorisojärjestöt ja seurakunta pyrkivät lisäämään jäsenmääriään järjestäytyneen liikunnan avulla. Kun vielä 1940-luvulla nuorisourheilua pyrittiin hyödyntämään raittiustyön ja rikollisuuden torjumisen välineenä, tulkittiin se 1960- ja 1970-luvuilla valmistautumisena aikuisten huippu-urheilusuorituksiin. Tätä tarkoitusta varten valmennusta tehostettiin kehittämällä valmentajien ja ohjaajien koulutusjärjestelmät. Yli sadan vuoden kehityksen jälkeen halutaan yhä urheilussa nähdä turmiota ehkäisevä vaikutus, vaikka 1900-luvun muutosta leimaavat erikoistuminen ja valmennuksen tehostuminen. Kasvatustavoitteet ja kisailukulttuuri ovat saaneet rinnalleen urheilutavoitteellisuuden ja totisen kilpaurheilun. (Itkonen 2003.)

Honkonen ja Suoranta (1999) jakavat nykyisen keskustelun junioriurheilusta neljään aihealueeseen: tehovalmennuspuhe, sosialisatiopuhe, hauskuuspuhe ja terveyspuhe. Ainoastaan sosialisatiopuheen ja terveyspuheen välillä he eivät nähneet ristiriitaa. Tehovalmennuspuheessa korostetaan huippu-urheilun arvomaailmaa; junioritoiminta on voimakkaasti karsiva valintajärjestelmä, jonka tarkoitus on valmistautua joihinkin tulevaan, kuten SM-liigaa tai Pohjois-Amerikan NHL:ää, varten. Kirjoittamattomassa normistossa vähemmät lahjakkaat ja/tai huippu-urheiluun haluttomat harrastajat ovat lajin kannalta vähemmän arvokkaita, sillä junioriurheilu ”valmentaa tehokkaasti kilpailuyhteiskunnan pudotuspeliin, jossa toisaalla ovat luuserit, toisaalla menestyjät” (ibid, 8). Harjoittelun ja pelaamisen tarkoitus ei ole olla hauskaa, sillä tavoitteet siintävät vasta tulevaisuudessa, ja jossain vaiheessa on hyväksyttävä, että pelaajasta tulee seurojen välistä kauppatavaraa.

Sosialisaatiopuheen perusteella joukkueurheilu tukee rehtien kansalaisten kasvattamista, käyttäytymisnormien iskostamista ja vuorovaikutustaitojen oppimista. Toiminnan oikeutusta rahoittajille perustellaan kodin ja koulun kasvatustehtävän tukemisella. Hauskuuspuhe ja leikin filosofian korostaminen ovat olleet vieraita suomalaiselle kulttuurille, sillä elämyksellisen ”tässä ja nyt” -ajattelun ei koeta olevan sopusoinnussa suomalaiskansallisen ”korvenraivaajaperinteen” kanssa. Poikkeuksellista ajatusmallissa on myös se, että jos nuori ei viihdy, on hän vapaa vaihtamaan lajia ja etsimään kokemuksia toisaalta. Terveyspuheessa korostetaan liikunnan myönteisiä vaikutuksia henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin sekä pyritään juurruttamaan liikunnallista ja tervettä elämäntapaa. Näin perustellaan liikuntarakentamiseen tehtäviä investointeja, jotka maksavat itsensä takaisin tuottavuutena ja pienempinä sairaanhoitomenoina. Tarkennan seuraavaksi Honkosen ja Suorannan nelijakoa jakamalla tehovalmennuspuheen keskusteluihin bisnesurheilusta ja kansallisesta teollistamisesta sekä liittämällä terveystuhojen osaksi sosialisaatiopuhetta. Lisäksi esittelen hauskuuspuhetta korostavan Nuori Suomi -ideologian.

2.1 Bisnesurheilu ja kansallinen teollistaminen

Nuorisuurheilun tavoitteet vaihtuvat suuresti siirryttäessä lasten peleistä ja leikeistä aikuisten kilpaurheilua imitoivaan ja liikuntaa välineellistävään suorituskulttuuriin, jonka voi todeta nykypäivänä yhä useammin seuratason ilmiönä urheilun sektorilla, jota Sironen (1988, 16) kutsui ”kaupalliseksi liikuntakulttuuriksi”. Heinilän (2000) mukaan urheilun suuri julkisuus on tehnyt siitä houkuttelevan markkinointialueen, jonka kehitystä säätelevät entistä enemmän kaupalliset arvot. Eri lajit kilpailevat harrastajien lisäksi myös yleisön suosiosta, ja urheilulajien tuotekehittelyllä pyritään turvaamaan katsojamäärät ja samalla seurojen taloudelliset toimintaedellytykset.

YK:n ihmisoikeuskomissiossa toimivan lasten oikeuksien asiantuntijan Paulo Davidin mukaan kansainvälinen lapsityöjärjestö ILO kieltää kevyen työn alle 13-vuotiailta ja muun työn alle 15-vuotiailta nuorilta. ”Miten siis suhtautua samanikäisiin lapsiin, jotka harjoittelevat 6-8 tuntia päivittäin kuutena päivänä viikossa?” David kysyy. (Nieminen 2002, 25.) Samasta oli huolestunut myös valmentaja Alpo Suhonen (2002, 31):

Koska ryhdytään suomalaisessa urheiluelämässä puhumaan esimerkiksi siitä, mikä rikos tehdään 10-15-vuotiaita lapsia kohtaan

harjoittamalla heitä monta tuntia päivässä, 12 kuukautta vuodessa, ainoana motiivina (ainakin epäsuorasti) valmistaa heitä ammattiin urheilussa? Liikutaanko tässä jo lapsityövoiman hyväksikäytön rajoilla?

Bart Crum Amsterdamin vapaasta yliopistosta ehdotti Euroopan liikuntapedagogiikkakorkeakoulujen liiton kongressissa, että olisi aiheellista laatia laki rajoittamaan lasten viikoittaista harjoittelua, säätää minimi-ikä kansainvälisiin kilpailuihin osallistumiselle ja kieltää totaalisen urheilun laitokset (Laki säätelemään... 1987). Hänen mielestään lasten urheilu kuuluu kasvatuksen piiriin, koska “niin kauan kuin lasten urheilu kytkeytyy kansainväliseen aikuisten huippu-urheiluun (joka on pitkälle poliittisten ja taloudellisten voimien valjastama) lasten urheilua hallitsevat samat teknokraattiset lainalaisuudet kuin sitäkin” (ibid, 248).

Sironen (1988) kuvaili näkyvintä liikunnan sektoria, kilpa- ja tulosurheilua, instituutioiden verkostoksi, joka saa oikeutuksensa kansallisen ja paikallisen identiteetin kautta. Tätä liikuntakulttuurin osa-aluetta edustavan Kantolan (1986) mielestä menestyksen saavuttamiseksi ja kansallisen identiteetin voimistamiseksi nuorisourheilulle osoitetaan kaksi tehtävää: lahjakkuuksien etsiminen liikuntaa harrastavista nuorista ja tämän kyvykkään urheilija-aineksen jalostaminen huippu-urheilijoiksi tehovalmennuksen avulla. Tämän näkemyksen mukaan nuorisourheilussa on vahvistettava huippu-urheilun keskeisiä perusarvoja eli kurinalaisuutta ja voittoon pyrkimistä (Kantola 1988a; 1990).

Tehovalmennuksen näkökulmasta nuori ei etsi itselleen mieluisaa urheilulajia, vaan laji etsii nuoren (Kantola 1990; Mero 1997; Viitasalo & Rusko 1988). Koska huippu-urheilu on “ammattimaisesti harjoittelevien urheilijoiden, valmentajien, tiedemiesten ja valmennusjärjestelmien kilpailu,” menestyksen takaamiseksi on etsittävä lahjakkaimmat 10-15-vuotiaat tuhansien harrastajien joukosta (Kantola 1988a, 167-169). Lapselle ja nuorelle sopivan lajin voi päätellä hänen vanhempien pituuksista (Mero & Jaakkola 1990) tai lihasten solusuhteista, nivelakseliin paikoista, jänteiden paksuuksista ja lihasten kiinnityskohdista (Viitasalo & Rusko 1988). Kasvatustieteen professori Kari Uusikylä oli helpottunut siitä, että ”Suomessa ei ainakaan vielä ole valmennusinstituutteja, joissa valmennus aloitetaan jo ennen syntymää” (Hannula 2002, 17). Tästä ei kuitenkaan olla välttämättä oltu kaukana,

sillä Rusko ja Viitasalo (1988) vihjasivat, että tulevaisuudessa urheilijoiden väliset avioliitot saattavat yleistyä geeniperimältään jalostuneiden jälkeläisten tuottamiseksi.

Korostuneen vapaaehtoistyön vuoksi lapsen urheilu on usein myös aikuisten harrastus ja vaikka parhaimmillaan tämä lisää lapsen ja vanhempien yhdessäoloaikaa, saattavat heidän käsityksensä harrastuksen tavoitteista olla hyvinkin erilaiset (Telama 1993). Laakso (1994, 21) tulkitsi tilanteen ongelmallisuutta kirjoittaessaan, että ”ymmärrän hyvin, että suuri osa 10-vuotiaista pojista haaveilee joskus olevansa Teemu Selänne, mutta että niin moni isä haaveilee olevansa Teemun isä, kuvaa jotakin yhteiskunnallista vinoumaa”. Urheilevan nuoren vanhemmat voivat nähdä kilpailun tarjoaman välinearvon; saattaahan lapsen urheilu tulevaisuudessa taata heille korkeamman elintason ja nostaa sosiaalista arvostusta eli he voivat ”paistatella heijastetussa kunniaassa” (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 375). Kyse on vakavasta vääristymästä, jos urheileva lapsi kertoo vaikean psykiatrisen oireilunsa alkaneen ”silloin, kun isäni aloitti tämän minun uimiseni” (Piilinen 1995, 8).

2.2 Sosialisatio liikunnan avulla: terveys- ja moraalikasvatus

Yleinen uskomus on ollut, että ”passiiviset, huvittelukulttuurin pauloihin joutuneet nuoret, jotka vetelehtivät katujen kulmissa, puistoissa, discoissa ja baareissa, ovat monin verroin alttiimpia tupakan, alkoholin ja huumeitten houkutuksille kuin harrastuksia omaavat nuoret” (Römpötti 1986, 10). Siksi nuorisourheilua on pyritty käyttämään kasvatusaatteiden välittämiseen, kansanterveyden edistämiseen ja tätä kautta myös kansantalouden kohentamiseen. Kyse on tällöinkin urheilun välineellistämisestä, mutta hyödynsaajana on ympäröivän yhteiskunnan lisäksi myös nuori liikkuja itse.

Vaikka liikunnan harrastaminen on kiistämättä yhteydessä moniin suotuisiin fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin muuttujiin, myös haitallisia vaikutuksia ja riskitekijöitä on useita. Urheiluun liittyvä itsekuri, hoikat urheilijaihanteet ja kova harjoittelu saattavat altistaa myös syömishäiriöille etenkin lajeissa johon liittyvät estetiikan ja ulkonäön korostaminen tai painorajat (Hiilloskorpi 1998). Lisäksi urheilu lisää ylikorostunutta tietoisuutta siitä, että poikkeaa jostain suoritus- tai kehonrakenneideaalista, ja näin vaikuttaa yksilön tuntemukseen kelvollisuudestaan ryhmän tai yhteisön jäsenenä (Lintunen 1988). Nuorten huippu-urheilijoiden kanssa pitkään työskennellyt urheilupsykologi Shane Murphy (1999) mai-

nitsi syömishäiriöiden lisäksi mahdollisina terveyshaittoina liiallisen harjoittelun ja loukkaantumiset, lääkaineiden ja päihteiden väärinkäytön sekä väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuuden. Lasten ja nuorten urheilua ei voi pitää terveydellisenä suojapaikkana, sillä esimerkiksi Kannaksen ym. (2002) tutkimuksen mukaan urheiluseuraan kuuluvat nuoret kuluttavat alkoholia vähintään yhtä paljon ja käyttävät nuuskaa selvästi enemmän kuin vertaisryhmänsä.

Telaman ja Laakson (1995) mukaan urheilu koetaan usein muusta yhteiskunnasta irralliseksi saarekkeeksi, jolla ei päde arkielämästä tutut säännöt ja määräykset, ja jossa yksilöt (sekä urheilijat että sivustakatsojat) voivat käyttäytyä toisin kuin arkisessa elämässään. On otaksuttu, että nuoret käyttävät kehittyvää kognitiivista ajattelua oman edun tavoitteluun, mikä saattaa heijastaa myös yleistä yhteiskunnallista arvomuutosta yhteisöllisyydestä ääri-individualismiin. Huomionarvioista on, että moraalin löyhtyminen tapahtuu samalla kun kilpailun merkitys korostuu ja vastuuta siirretään nuorilta toimintaa organisoiville aikuisille. Honkonen (1999) kärjistikin, että joukkueurheilu sosiaalistaa ennen muuta lajin omaan alakulttuuriin, esimerkiksi aikuisten miesten lapsenomaiseen käyttäytyminen erotuomaria kohtaan. Suvaitsevaisuuskasvatukseen ei välttämättä pure, vaan etnosentrisyys päinvastoin lisääntyy, koska voimakas tunne omaan joukkueeseen kuulumisesta ruokkii vihamielisyyttä muita ryhmiä kohtaan.

2.3 Nuori Suomi -ideologia

Nuorisourheilun lapsikeskeisen ääripään näkemystä edustaa Nuori Suomi ry, jonka tarkoituksena on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen liikunnan avulla (Nuori Suomi tiimin ohjaajan opas 2 1989). Järjestö ei näe urheiluharrastusta aikuisten ylhäältä ohjaamana, vaan vapaaehtoisena ja nuoren kiinnostuksen ohjaamana toimintana, jonka pitäisi itseisarvoisesti motivoida liikkumaan ilman ulkoista pakkoa tai palkintoa. Nuorta itseään eniten kiinnostava urheilulaji löytyy ajan myötä, eikä aikuisten osoittamana. (Lämsä & Mäenpää 2002; Unelma hyvästä urheilusta 2001.) Samaa mieltä on Lintunen (1988, 176), joka korvaisi eri lajien toteuttaman kykyjenetsinnän ”lajinetsinnällä kyvyille”. Tällöin kyse ei ole siitä, miten nuori voisi palvella parhaiten tiettyä lajia, vaan siitä, miten kyseinen laji voisi parhaiten edistää nuoren kasvua ja kehitystä. Ideologiaan kuuluu olennaisesti myös uskomus siitä, että menestys urheilussa ei ole välttämättä seurausta varhain aloitetusta syste-

maattisesta harjoittelusta, vaan parhaan tuloksen tuo yksilöllinen kypsymisprosessi, lapsen omilla ehdoilla ja ilman ulkopuolista painostusta (Lehti 2000, 21).

Uusimmassa linjanvedossaan Nuori Suomi (2004) julkisti olympiakomitean ja urheilun lajiliittojen kanssa työstetyt suositukset lasten ja nuorten kilpailutoiminnalle. Niiden tavoitteena on tarjota turvallinen ilmapiiri yrittämiseen ja oppimiseen sekä korostaa keskinäisen kilpailun sijaan henkilökohtaista edistymistä. Useiden muiden lajiliittojen tavoin myös jääkiekkoliitto toteuttaa mielestään jo suositusten mukaista lasten ja nuorten kilpailutoimintaa, joka perustuu siihen, että...

Lasten urheilun lähtökohtana on lapsi. Urheilu on lasta varten eikä lapsi urheilua varten. Lapsella on oikeus olla mukana omasta innostuksesta ja omien tavoitteidensa mukaan. Lasten urheiluun eivät kuulu ulkoa asetetut suorituspaineeet ja menestymisen vaatimukset. Kilpailuun osallistuva lapsi tai nuori on oikeutettu toimimaan omien motiiviansa innoittamana. Kilpailussa hänen on mahdollista kokeilla omia rajojaan ja kokea huikeita tunne-elämyksiä turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. (ibid, 5.)

Suosituksien mukaan 14-18-vuotiaiden tavoitteellisen kilpaurheilun säännöt, olosuhteet ja välineet ovat muokattu aikuisten kilpailumuodosta kilpailijoiden kehitystaso huomioiden. Kilpailutarjonnan tavoite on vastata sekä huippu-urheilijoiksi tähtäävien nuorten että muilla motiiveilla liikkuvien nuorten tarpeita siten, että kilpailemisen tahti antaa tilaa myös harjoittelulle, koulunkäynnille, vapaa-ajalle ja kavereille. Osallistujille annetaan palautetta sekä omasta kehittymisestään että osaamisestaan verrattuna muihin. Vaikka pyrkimys on itsearviointiin, monenlaisia listoja, kuten sarjataulukkoita, pistepörsskejä ja rankingeja ylläpidetään kannustamaan erilaisia yksilöitä. Parhaita palkitaan ja lajiliitot saavat järjestää vapaasti SM-tason kilpailuja.

3 JÄÄKIEKKO SUOMESSA

Vuonna 2002 jääkiekkoa harrasti yli 110 000 alle 19-vuotiasta lasta ja nuorta, joista yli 50 000 puki ylleen jonkun seuran peliasun (Nuori Suomi 2002). Seuratasolla ainoastaan jalkapallolla on enemmän harrastajia. Maailmanmestarijoukkueen vastaanotto vuonna 1995 aiheutti kaikkien aikojen kansankarnevaalin ja vuosittaiset maailmanmestaruuskisat keräävät yhä miltei kolmasosan kansasta televisioiden äärelle (Finnpanel, 2004). Suurista harrastajamääristä ja julkisuudesta huolimatta jääkiekon arvo ei ole Jyväskylän yliopiston entisen rehtorin, liikuntasosiologian emeritusprofessori Kalevi Heinilän (1998), mukaan yksiselitteisen myönteinen. Vaikka se on vauhdikkaana joukkuelajina motorisesti ja psykofysiologisesti erittäin monipuolinen ja vetovoimainen, sen liikunta-arvoa alentavat vanhempien ikäryhmien liian korkeat taitovaatimukset, kalliit varustekustannukset ja kontaktiluonteesta aiheutuva riskialttius. Jääkiekon kasvatuspotentiaali on joukkue- ja kontaktipelinä korkea, mutta lajikulttuurille luonteenomaista on korostunut voittamisen tärkeys nuortenkin pelissä. Pelin fyysinen luonne altistaa sen kehittymään ”kovien poikien” kovaksi kamppailuksi voitosta, jota on juhlistu julkisestikin sikarien ja kuohuviinin kanssa.

Lisäksi Heinilän mielestä jääkiekkovalmennus on korostuneen systemaattista ja tapahtuu autoritaarisen ohjauksen varassa pelin riskialttiuden ja pelaajavaihtojen vuoksi. Jäähallien rakennus- ja käyttökustannukset kuormittavat kuntien talouksia, mikä nostaa harrastuskustannuksia ja tekee nuorten harrastamisen entistä riippuvaisemmaksi vanhempien tuesta. Suuri yleisösuosio ja mediajulkisuus ovat muuttaneet liigatason jääkiekon viihdeteollisuudeksi, jota pyritään hyödyntämään kaupallisesti. Ammattimaistumisen myötä menestyksen tarve on korostunut, mikä heijastuu peliotteiden kovenemisena, väkivallan hyväksikäyttönä ja reilun pelin syrjäytymisenä. Liigajääkiekkoilu nyrkkitaisteluineen tarjoaakin kyseenalaisia käyttäytymismalleja nuorille kiekkoilijoille ja nuorisolle yleensä. Kaiken huipuksi pelin hallinta on siirtynyt järjestysviranomaisten eli tuomareiden ammattitaidon, sanktioiden voiman ja siviilirohkeuden varaan.

Heinilän huoli on varmasti aiheellinen, sillä SM-liigan seuroista ainoastaan Hämeenlinnan Pallokerho toimii aatteellisena yhdistyksenä; muut ovat taloudelliseen tuottoon tähtääviä osakeyhtiöitä. Yhteistä kaikille seuroille on, että nuorisotoiminnan tavoitteeksi on muodos-

tunut uusien pelaajien kouluttaminen edustusjoukkueen työntekijöiksi. Ilmaisulla “kasvat-tajaseura” ei enää tarkoiteta reippaita ja rehtejä kansalaisia kasvattavaa yhteisöä, vaan or-ganisaatiota, joka tähtää pätevien kiekkoammattilaisten kouluttamiseen (Honkonen & Suo-ranta 1999). Pelaajien kehittämisen lisäksi paikkakuntiansa suurimmat seuratsivat pelaajia ympäristöstään, mistä esimerkkinä jääkiekkoliiton entisen lajipäällikön Seppo Liitsolan kertomus (Korsumäki 1988, 23):

Tappara rakensi 50-luvulla korttelisarja-järjestelmän, jolla se etsi parempia pelaajia joukkueisiinsa. Nykyään monilla seuroilla on vastaavia järjestelmiä. Koulujen sarjat ja seurojen omat luistelukou-lut ovat myös tarkkailupaikkoina. Joskus ”etsintä” ulottuu toisille paikkakunnille. Tästä on hyvä esimerkki NHL:ssä pelaava Risto Siltanen, jonka Ilves haravoi Mäntästä.

Terveys- ja moraalikasvatus ei välttämättä pure jääkiekossa huolimatta siitä, että Kokon (2003) järjestämässä kyselyssä yhdeksän kymmenestä C- ja D-junioreiden valmentajista oli sitä mieltä, että heillä on oma vastuunsa terveyskasvatuksellisista asioista. Vaikka he lisäksi kokivat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa nuorten terveyskäyttäytymiseen, he olivat sopineet pelaajien kanssa yleisimmin makeisten ostopaikoista pelimatkoilla kuin päihteettömydestä. Kasvatus liittyikin yleisimmin uneen ja lepoon sekä sosiaalisiin suh-teisiin ja ravintoon eli tekijöihin, joilla on suora tai selvä välillinen vaikutus pelisuorituk-seen. Seppälän (2002) tutkimat B- ja C-juniorien jääkiekkovalmentajat eivät keskimäärin kokeneet nuuskankäyttöä ongelmaksi, koska siitä ei ole näkyvää haittaa joukkueen pelaamiselle. Lisäksi he suhtautuivat jääkiekkoliiton asettamaan kieltoon kriittisesti, mikä vai-keuttaa oleellisesti kentällä tapahtuvaa terveyskasvatusta.

Bredemeierin, Weissin, Shieldsin ja Cooperin (1986) mukaan fyysisiä kontakteja sisältävi-en lajien harrastaminen korreloi alhaisempaan moraalisen päättelyn tasoon ja aggressiivi-siin taipumuksiin sekä tytöillä että pojilla. Lajinsisäisen alakulttuurin normistoa säätelee etenkin kilpailullisuus, mikä saattaa näkyä aggressiivisen käytöksen hyväksymisenä (Tyler & Duthie 1980; Mustonen, Lehtinen & Tapani 1987). Morran ja Smithin (1996) mukaan jääkiekon syntysijoilla Pohjois-Amerikassa median tapaan esittää lajia on aina liittynyt kiinteästi silmitön väkivallan ihannointi, joka heijastuu myös nuorisourheiluun. Tässä va-lassa ei voi pitää yllätyksellisenä, että Segraven, Moreaun ja Hastadin (1985) tutkimukses-

sa jääkiekkoa harrastavat nuoret osoittautuivat enemmän fyysistä väkivaltaa suosiviksi kuin urheilua harrastamattomat. Kaiken huipuksi on mahdollista, että sääntörikkomukset ja aggressiivisuus lisääntyvät iän myötä, kuten Sormusen (1994) tutkimilla 10-17-vuotiailla jääkiekkoilijoilla.

Jääkiekkoliiton omaksumat arvot Nuori Suomi -ideologiasta ovat harrastamisen mahdollisuuden tarjoaminen kaikille halukkaille, jokaisen omien lähtökohtien huomioon ottaminen, hauskanpitiäminen yhdessä, monipuolisuus, onnistumisen elämykset, oikeudenmukaisuus ja reilu peli (Suomen jääkiekkoliitto 1999). Positiivisia kokemuksia ja peliaikaa pyritään tarjoamaan tasapuolisesti etenkin 8-13-vuotiaille, jotka määritellään jääkiekkokulttuurissa ”lapsiksi” (Huuskonen 1995). Vienolan (2000) tutkimuksen mukaan E-junioreista D-junioreihin siirryttäessä leikinomaisuus ja lapsilähtöisyys kuitenkin väistyvät tavoitteellisuuden ja tosikkomaisuuden tieltä. Valmentajat keskittyvät otteluissa menestyksen tavoitteluun ja mahdollisesti pelkäävät ammattitaitonsa arvostuksen puolesta, jos tarkasti suunniteltujen kivioiden sijaan harjoituksissa toimittaisiin leikinomaisessa hengessä. Nuoren Suomen sinettiseurur erottuivat positiivisesti tapakasvatuksessa ja sääntöjen noudattamisessa, mutta ajankäytön ja viihtymisen sekä monipuolisuuden suhteen saivat muita seuroja heikompia arvoja. Leikinomaisuutta, tasavertaisuutta ja kasvatuksellisuutta korostavat asiat näyttävät jääneen teorian tasolle varsinkin vanhemmissa ikäryhmissä.

Tilastojen mukaan Suomessa keskimäärin jopa neljännes alle 19-vuotiaista jääkiekon lisenssipelaajista lopettaa kauden aikana tai sen jälkeen. Osa lopettajista siirtyy toisen lajin pariin ja useiden lajiliittojen lisenssiharrastajien määrät kasvavat uusien harrastajien myötä, mutta jääkiekossa 80 prosentilla pelaajista on lisenssi, joten poistuminen tarkoittaa suurella todennäköisyydellä lajista luopumista. Lopettamisprosentti on alhaisimmillaan 10-12-vuoden iässä, minkä jälkeen lopettaneiden absoluuttinen ja suhteellinen määrä aloittavat tasaisen kasvun (Lämsä & Mäenpää 2002.) Kärkkäinen ja Sahlstedt (2003) haastattelivat kuutta 16-22-vuotiasta jääkiekon harrastamisen lopettanutta nuorta, jotka mainitsivat yksittäisinä syinä lajista luopumiselle vapaa-aikaa rajoittavan kesäharjoittelu, leikkimielisyyden korvanneen tehovalmennuksen, kilpailun kovenemisen ja epävarmuuden omasta roolista joukkueen jäsenenä. Tutkijoiden mukaan lahjakkuuksien etsintä ja valintajärjestelmät aiheuttavat ”ylitsepääsemättömiä esteitä” monen nuoren harrastamiselle viimeistään D- ja C-ikäluokissa (ibid, 58).

4 MOTIVAATIOILMASTOKÄSITE JA TARGET-MALLI

Tavoitesuuntautumisteorian mukaan yksilöiden tärkein suoritustiivi on pätevyden tunteen kokeminen, mikä voi tapahtua joko vertaamalla omaa suoritusta toisten suorituksiin, jolloin yksilö on suoritushetkellä minäsuuntautunut, tai tarkkailemalla omaa oppimista ja kehitystä, jolloin yksilö on tehtäväsuuntautunut (Nicholls 1989). Motiivi yksittäistä tehtävää suorittaessa riippuu yksilön henkilökohtaisesta suuntautumisesta ja ympäristön arvoista, joita kuvastaa motivaatioilmaston käsite. Amesin (1992) mukaan tehtäväsuuntautuneessa motivaatioilmastossa arvostetaan oppimista ja kehitystä, kun taas kilpailusuuntautuneessa motivaatioilmastossa kannustetaan yksilöitä kilpailemaan toisiaan vastaan ja keskittymään ryhmän jäsenten väliseen vertailuun. Toimintaympäristönsä tehtäväsuuntautuneeksi kokevat yksilöt ovat yleensä tehtäväsuuntautuneempia kuin yksilöt, jotka kokevat ympäristön kilpailusuuntautuneeksi (Ntoumanis & Biddle 1998).

Tehtäväsuuntautuneiden motivaatioilmastojen on todettu olevan yhteydessä useisiin suotuisiin muuttujiin, kuten koettuun pätevyYTEEN (Treasure 1997), viihtyvyyteen (Theeboom, De Knoop & Weiss 1995), osallistumismotivaatioon (Ommundsen, Roberts & Kavussanu 1998), alentuneeseen stressiin (Kavussanu & Roberts 1996) sekä sisäiseen motivaatioon liikunnanopetuksessa (Parish & Treasure, 2003) ja nuorisourheilussa (Goudas 1998). Lisäksi on todisteita siitä, että ympäristön tehtäväsuuntautuneeksi kokevat yksilöt uskovat menestyksen olevan seurausta yrityksestä (Treasure & Roberts 1998) ja sääntöjen noudattamisesta (Laparidis, Papaioannou, Vretakou, & Morou, 2003), kun taas ympäristön kilpailusuuntautuneeksi tulkitsevat yksilöt uskovat todennäköisemmin, että menestys on seurausta kyvyistä (Newton & Duda 1999) tai vilpillisistä keinoista (Treasure & Roberts, 2001).

Motivaatioilmastoja voidaan tarkastella ja muokata Epsteinin (1989) kehittämän TARGET-mallin avulla. Kirjainyhdistelmä kuvastaa suoritussympäristön kuutta rakennetekijää (Treasure 2001):

- Task eli tehtävät

Tehtävien monipuolisuus ja vaihtelevuus lisäävät kiinnostusta oppimiseen ja kannustavat tehtäväsuuntautuneeseen asennoitumiseen. Saman tehtävän suorittaminen ja sama arviointi johtavat helposti suorituserojen tulkitsemiseksi

taitoeroiksi ja näin ollen kannustavat minäsuuntautuneisuuteen. Jos ryhmän jäsenet suorittavat eri tehtäviä, ei heidän tarvitse vertailla omaa suoritustaan muihin.

- Authority eli päätöksenteko

Ryhmän jäsenten osallistuminen päätöksentekoon lisää koettua pätevyyttä, mutta ainoastaan silloin, kun mahdollisuus valintoihin on todellinen. Tehtävät eivät saa olla liian helppoja tai liian vaikeita, vaan tarjolla pitää olla useita yhtä haastavia vaihtoehtoja. Tällöin valintoja ohjaa yksilön kiinnostus niitä kohtaan eikä hänen yrityksensä varjella omaa koettua pätevyyttään.

- Recognition eli tunnustuksen antaminen

Tunnustuksen antamisen ja ryhmän jäsenten palkitsemisen taustalla on usein hyvä – motivointiin tähtäävä – tarkoitus, mutta niistä voi olla myös haittaa, jos niitä käytetään lahjuksina tai yksilöiden kontrolloimisen välineinä. Julkinen tunnustus aiheuttaa sosiaalista vertailua, kun taas henkilökohtainen palaute lisää tyytyväisyyttä omaan suoritukseen ilman vertailua muihin.

- Grouping eli ryhmittely

Ryhmien ohjaajat antavat usein enemmän aikaa, huomiota, mahdollisuuksia ja kannustusta lahjakkaimmille yksilöille. Pienryhmien muodostaminen esimerkiksi taitotason tai fyysisen koon perusteella helpottaa yksilöiden tasapuolista huomioimista ja tarjoaa yksilöille enemmän onnistumisen kokemuksia.

- Evaluation eli arviointi

Yksilön taitojen julkinen arviointi laskee motivaatiota, koettua pätevyyttä ja sisäistä motivaatiota sekä tukee minäsuuntautuneisuutta. Jos arviointi perustuu oppimiseen, omien tavoitteiden saavuttamiseen ja parhaansa yrittämiseen, kannustaa se tehtäväsuuntautuneeseen itsearviointiin.

- Time eli ajankäyttö

Usein vähiten aikaa oppimiseen saavat ryhmän jäsenistä ne, jotka sitä kaikista eniten tarvitsisivat. Kaikki eivät opi yhtä nopeasti, joten on oleellista kuinka paljon osallistujien pitää suorittaa tietyssä ajassa, saavatko osallistujat

itse määrätä harjoitteluun käytettävän ajan ja saavatko kaikki ryhmän jäsenet yhtä kauan ohjeita?

Nikander (2002) saavutti myönteisiä tuloksia 17-19-vuotiaille jalkapalloilijoille suunnatulla yhden pelikauden mittaisella, TARGET-malliin perustuvalla, valmennusohjelmalla. Toiminnan pohjana toimi pelaajien itsensä laatima ”meidän joukkueen pelisäännöt”, joka sisälsi toiminnan arvot, hyvän pelaajan ominaisuudet, joukkueen toimintasäännöt, pelamista ja harjoittelua koskevat tekniset ja taktiset asiat, toiminnan tavoitteet, peluuttamisen periaatteet sekä kapteeniston kokoonpanon. Ohjelman toteutuksessa ei keskitytty pelisuorituksen kehittämiseen eikä yritetty korvata minäsuuntautuneisuutta tehtäväsuuntautuneisuudella, vaan tarkoituksena oli tuoda pelaajien henkilökohtaiseen kehitykseen tähtäävä ohjelma kilpailullisuuden rinnalle. Pelaajat itse päättivät, että kaikkien ei tarvitse saada yhtä paljon peliaikaa, mutta kaikilla piti olla tasavertainen mahdollisuus ansaita pelipaikka harjoittelemalla hyvin ja tekemällä onnistuneita suorituksia. Vaikka vähemmälle pelaajalle jääneet pelaajat olivat turhautuneita kohtaloonsa, olivat he yksimielisiä siitä, että toimintaperiaate oli oikea. Tehtäväsuuntautuneen motivaatioilmaston seurauksena juniorijoukkueen pelaajien vastuunotto ja oma aktiivisuus lisääntyi, sitoutuminen ja itseluottamus kasvoivat sekä peli- ja vuorovaikutustaidot kehittyivät kauden aikana.

Edellä kuvatun toimintatutkimuksen jälkeen Nikander on jatkanut tehtäväsuuntautuneen motivaatioilmaston kehittämistä kilpailullisessa aikuisjoukkueessa. Käynnissä olevan väitöskirjatutkimuksen alustavien tulosten mukaan pelaajakohtaiseen kehittämiseen tähtäävä valmennus on näkynyt fyysisen suorituskyvyn kasvuna, yhteiseen pelitaktiikkaan sitoutumisena, vastuunoton lisääntymisenä ja myös hyvänä kilpailullisena menestyksenä. Nikanderin mielestä pelaajakeskeinen valmennus sopii hyvin myös kilpailullisille aikuispelaajille, koska heidän sisäinen motivaationsa on suurempi kuin nuorilla, heillä on mahdollisuus runsaampaan ajankäyttöön ja he pystyvät sitoutumaan paremmin yhteisen päämäärän saavuttamiseen. (Kujala 2003.)

5 NUORISOURHEILUN RISTIRIITOJA

Ilmasen (2002) mukaan nykypäivän urheilua leimaa ristiriita markkinatalouden etiikan ja perinteisen ”urheilun hyvän kertomuksen” välillä. Kotkavirran (2003, 10-11) mielestä ammattimaisessa huippu-urheilussa on kyse ainoastaan voitosta ja menestyksestä, minkä takia ”hyvä kertomus on pirstoutunut useammaksi enemmän tai vähemmän hyväksi kertomukseksi, joiden uskottavuus kertomuksina myös vaihtelee sen mukaan, kuka niitä kulloinkin kuuntelee”. Myös yleisön asenteet huippu-urheilua kohtaan ovat muuttuneet viime vuosina ja yritykset ohjaavat rahoitustaan aikuisten kilpaurheilusta yhä enemmän nuorisourheilun suuntaan (Koistinen 2003). Se ei kuitenkaan ole riippumaton aikuisten kilpaurheilun ongelmista, koska molempien organisointiin osallistuvat usein samat aikuisikään ehtineet toimijat, ja lisäksi lapsuuden ja nuoruuden urheiluharrastus on välttämätön ja luonnollinen vaihe edetessä huipulle miltei lajissa kuin lajissa. Tästä johtuen nykypäivän suurimpia ongelmia aiheuttavat kilpailullisuuden säännöstely osallistujien ikään sopivalla tavalla sekä sen yhdistäminen leikkiin ja kasvatukseen.

5.1 Nuoret lapsia ja aikuisia

Aikaisemmin esittämäni aineiston pohjalta 1970- ja 1980-lukuja voisi kutsua nuorisourheilun totaalisen kilpailun vuosiksi, 1990-luvun ajattelua leimasi havahtuminen teollistuneen liikunnan ongelmiin ja 2000-luku on käynnistynyt leikin ja kilpailun yhteensovittamisen merkeissä. Nykypäivän arvomaailmassa lapsiurheilun tehovalmennuspuhetta ei pidetä enää suotavana, mutta nuorten ja aikuisten kilpaurheilun välisestä siirtymävaiheesta ei ole käyty juurikaan keskustelua. Leikkiin perustuva ideologia on helppo yhdistää lasten liikuntaharrastukseen, mutta vaikeammassa asemassa ovat lapsuuden ja aikuisuuden välillä tasapainottelevat murrosikäiset. Ongelma on ilmeisesti helpompi kiertää toteamalla, että leikki kuuluu lapsuuteen ja kilpailu aikuisuuteen ilman, että pyrittäisiin tutkimaan missä iässä muutos tapahtuu tällä hetkellä, missä iässä sen pitäisi tapahtua tulevaisuudessa ja miten se pitäisi käytännössä toteuttaa. Nuoren Suomen (2004) suositukset pyrkivät ratkaisemaan näitä ongelmia, mutta vielä ei ole näyttöä siitä, onko ulkoapäin mahdollista vaikuttaa lajinsisäisiin toimintamalleihin.

Passerin (1996) mielestä kolme psykologista tekijää vaikuttaa siihen, mikä on sopiva ikä aloittaa lasten välinen kilpailu. Ensinnäkin kilpailu saa merkityksen vasta, kun lapsi oppii vertailemaan taitojansa toisiin. On siis turha järjestää kilpailuja lapsille, joita sosiaalinen vertailu ei kiinnosta. Toisekseen lapsen on pystyttävä sisäistämään lajin säännöt ja tekniikat sekä keskittymään omaan suoritukseensa. Lopuksi on arvioitava kilpailun mahdollisia haitallisia vaikutuksia, kuten itsetunnon ja -luottamuksen laskua sekä pitkän ja lyhyen aikavälin jännitystä ja ahdistusta. Nuoressa iässä aloitettavaa kilpailua tukee oletus siitä, että huipulle pyrkivän urheilijan on aloitettava valmistautuminen tarpeeksi nuorena. Lisäksi jotkut lapset osaavat ja ovat kiinnostuneita kilpailusta toisia aikaisemmin ja viimeiseksi, kilpailun avulla lapset oppivat sosiaalisen vertailun nuoremmassa iässä. Passer ei kuitenkaan ottanut kantaa siihen, onko sosiaalisen vertailun oppiminen nuorena suotuisaa yksilön kehitykselle ja siihen, voisiko kilpailulla olla muita negatiivisia vaikutuksia hyvinvoinnille kuin edellä mainitut tunnereaktiot. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että jos ohjattua liikuntaa halutaan järjestää alle kouluikäisille tarkoituksena tuottaa tulevaisuuden huippu-urheilijoita, tulisi keskittyä kilpailun sijasta taitojen kehittämiseen.

5.2 Kilpailija ei leikistä suutu?

Arvomaailman muutos tehovalmennuksesta Nuori Suomi -ajatteluun on ollut siinä määrin dramaattinen, että siirtyminen tehovalmennusajattelusta leikin merkityksen korostamiseen ei ole tapahtunut ongelmitta. Etenkin vanhan koulun urheilujohtajat eivät ottaneet Nuori Suomi -ideologiaa kapinoimatta vastaan, sillä leikkiin perustuvan ajattelumallin on pelätty vaikuttavan haitallisesti urheilulliseen menestykseen (Huuskonen 1995). Suomen jääkiekkomaajoukkueetta irtisanomiseensa asti luotsannut päävalmentaja Raimo Summanen oli valmentaessaan Helsingin IFK:ta huolestunut siitä, että liika humanismi tappaa pelaajien taisteluhengen. Summanen summasi, että taitoa on riittävästi, mutta pelaajamme eivät pärjää voimassa pohjoisamerikkalaisille vastustajilleen. (Kujala 1997.) Kantolan (1988b, 6) mielestä Nuori Suomi ei ole tuonut urheiluun varsinaisesti mitään uutta sisältöä, koska ”ohjelman tavoitteet ovat olleet kaikkien nuorten urheiluun vastuullisesti suhtautuvien ohjelmissa jo kymmeniä vuosia”. Lisäksi hän kiersi leikkimisen aiheuttaman uhan erottamalla Nuori Suomi -aatteellisen toiminnan perinteisestä nuorten kilpaurheilusta, vaikka ohjelman tavoitteena varmasti oli kaikkeen lapsia ja nuoria koskevaan liikuntaan.

Kysymys siitä, miten yhdistää tasa-arvoisuus ja leikinomaisuus kilpailuun ja osallistujien erotteluun perustuvaan järjestelmään puhuttaa sekä lajiliittoja että yksittäisiä seuroja. Ero-tuomareiden kouluttaja ja mestaruussarjajalkapalloilijan isä Markku Lehtola ei pidä realistisena, että pikkulasten jalkapallo kyetään säilyttämään erillisenä saarekkeena, irrallaan kilpailua korostavasta yhteiskunnasta. ”En jaksakaan uskoa siihen, että samalla rakennetaan huippujen tuotantoketjua ja samaan aikaan suositellaan lapselle, että ei siihen tarvitse mennä,” kuvailee Lehtola ristiriitaa (Saarnivaara 2002, 43). Yksittäisessä joukkueessa tilanne on erityisen ongelmallinen jos osa jäsenistä haluaa huipulle ja osa vain viettää aikaa kaverien kanssa. ”Unelma hyvästä urheilusta” -työryhmää johtaneen entisen opetusministerin, Olli-Pekka Heinosen, mielestä ”kilpailu ja lapsilähtöinen urheilu eivät automaattisesti ole keskenään ristiriidassa. Mutta jos huippu-urheilumenestys on arvo, joka lyö läpi kaiken toiminnan, silloin ollaan ongelmissa.” (ibid, 45.)

Pollari-Kujalan (2003) mukaan median kautta muodostuvaa kuvaa kilpajääkiekosta ei voi pitää hyvänä esimerkkinä junioritoiminnalle, sillä aikuisten kilpailullisuus heijastuu lasten urheiluun, mutta lasten leikkiin perustuvia arvoja ei voi todeta enää aikuisten kilpaurheilussa. Hänen haastattelema jääkiekkoseuran valmennuspäällikkökin tunnusti ristiriidan: miten tuottaa pelaajia edustusjoukkueelle ja samanaikaisesti tarjota nuoria tasapuolisesti kasvattava harrastus? Laakson (1994) mielestä sama organisaatio ei voi huolehtia sekä huippu- että nuorisourheilusta, koska huippu-urheilun luonteeseen kuuluu kilpailu, karsinta ja poispuodottaminen. Heinilän (2001) mukaan tässä tilanteessa pukki on päästetty kaali-maan vartijaksi.

5.3 Kasvatusta kilpailuilmastossa

Kuvailevat tutkimukset ovat osoittaneet, että tehtäväsuuntautuneella motivaatioilmastolla on yhteys moniin suotuisiin yksilön käyttäytymiseen, ajatteluun ja tunteisiin liittyviin muuttujiin. Tulokset kokeellisista tutkimuksista puolestaan viittaavat siihen, että motivaatioilmastoja on mahdollista muokata, ja että valmentajat ja liikunnanopettajat pystyvät luomaan tehtäväsuuntautuneita ympäristöjä ja siten tukemaan nuorten liikunnanharrastajien tehtäväsuuntautuneisuutta, koettua pätevyyttä ja viihtyvyyttä. Huippu-urheilun kaupallistuminen ja taloudellisen menestyksen mahdollisuus tuovat kuitenkin merkittäviä ulkoisia motiiveja osallistumiselle, minkä takia nuorisourheilujärjestelmät joutuvat jatkuvasti koh-

taamaan ristiriidan kasvatuksen ja kilpailun välillä. Voidaankin kysyä, että jos juniorijoukkueen jäsenet kamppailevat työpaikasta osakeyhtiönä toimivasta edustusjoukkueesta, voiko motivaatioilmasto olla mitään muuta kuin kilpailusuuntautunut?

Hardy, Jones ja Gould (1996) väittivät, että minäsuuntautuneisuus on olennainen osa kilpaurheilua, eikä siksi ole lainkaan välttämätöntä luoda tehtäväsuuntautuneita ympäristöjä motivaation optimoimiseksi. Murphyn (1999) mukaan on kuitenkin valmennuksellinen myytti, että huippu-urheilijoita motivoi ainoastaan kilpakumppaninsa voittaminen. Tosiasiassa useat menestyvät urheilijat ovat erittäin tehtäväsuuntautuneita eli heidän intohimonsa kohdistuu nimenomaan uusien taitojen oppimiseen ja henkilökohtaiseen kehittymiseen. Aikaisemmin kuvatut Nikanderin toimintatutkimukset (Kujala 2003; Nikander 2002) ovat antaneet viitteitä siitä, että pelaajakohtaisen valmennuksen tuominen perinteisen kilpailuasetelman rinnalle vaikuttaa myönteisesti sekä pelaajien kehittymiseen, tyytyväisyyteen ja sitoutumiseen että joukkueen kilpailulliseen menestykseen. Vielä ei kuitenkaan ole tarpeeksi tietoa siitä, miten tehtäväsuuntautuneen motivaatioilmaston edistäminen soveltuu erilaisiin kilpailullisiin ympäristöihin.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Puro (1999) tutki liikunta-alan lehdistön välittämää kuvaa lapsiurheilusta 1990-luvulla ja totesi, että lapsiurheilusta löytyy paljon artikkeleja, mutta ilmiötä ei käsitellä kokonaisvaltaisesti. Kirjoittajia oli vähän ja heidän työtään leimasi samantyyppisten näkemysten toisto. Hän patistikin tutkijoita kentälle selvittämään näyttääkö lapsiurheilu todella siltä, kuin se artikkeleissa esitetään. Oma syventymiseni nuorisourheilua käsittelevään kirjallisuuteen paljasti, että ainoastaan harva selvitys tarkastelee kilpailullisia toimintaympäristöjä seikka-peräisesti ja omakohtaisiin kokemuksiin perustuen, mihin tähtään tässä tutkimuksessa. Menetelmien valintaa, aineiston keruuta ja analysointia sekä raportointia tulee ohjaamaan joka vaiheessa pyrkimys päästä mahdollisimman lähelle nuorten maailma puolueettomuudesta ja kriittisyydestä tinkimättä.

6.1 Tutkimustehtävät

Tutkimukseni tarkoitus on kuvata nuorisourheilun arkipäivää siihen osallistuvien nuorten näkökulmasta ja selvittää nuorten urheilijoiden kokemuksia kilpailullisuudesta. Humaanin Nuori Suomi -ideologian soveltaminen nuorten kilpaurheiluun on ollut ristiriidassa tehovalmennusajattelun kanssa, joten yritän tutkia leikin asemaa suunnitelmallisessa harjoittelussa ja tarkastella urheilun, koulun ja kaverien yhteensovittamista sekä nuorten identiteetin rakentumista harrastamisen kautta. Liikunta nähdään terveys- ja moraalikasvatuksen kenttänä, mutta myönteisesti sosiaalistavista hyödyistä ei ole yksiselitteistä näyttöä. Siksi pyrin selvittämään mihin kilpaurheilu nuoria kasvattaa ja millaisia ovat arvot, joita nuoret harrastaessaan omaksuvat. Harrastuksesta luopuminen eli drop out huolestuttaa sekä seuroja että lajiliittoja, joten lähestyn siihen johtavia syitä yksilöiden kokemusten kautta. Lisäksi yritän ympäristön arvoja, asenteita ja käytäntöjä tulkitsemalla arvioida motivaatioilmastoa kilpailullisessa nuorisourheilussa.

Neumanin (1991) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei välttämättä tarvita tutkimushypoteeseja, koska tarkastelu perustuu tutkimustehtävään, joka jätetään auki uusille löydöksille. Eskolan ja Suorannan (1998) mielestä voi kuitenkin kehittää työhypoteeseja, eräänlaisia arvauksia siitä, mitä analyysi voi tuoda tullessaan. Aineiston erittelyn tarkoitus ei silti ole

kehitettyjen hypoteesien todistaminen vaan uusien kehittäminen. En aseta hypoteeseja nuorten kokemuksille ja tuntemuksille, vaan lähdän tutkimaan niitä avoimin mielin ja ilman ennakko-oletuksia. Uskon, että suurin ristiriita saattaa vallita tehovalmennuksen ja lapsikeskeisen ajattelun välillä. Lisäksi kilpailullinen järjestelmä ei näkemykseni mukaan voi olla heijastumatta yksittäisen ryhmän tasolle jonkinasteisena vertailuna ja arvottamisena, ja että valmennuksessa saattaa olla vaikea irrottautua ympäristön ehdoista ja rajoituksista. Olen toisaalta varma, että on mahdollista löytää tai muodostaa jokin valmennuksellinen periaate, jossa yhdistyvät sekä yksilöiden että järjestelmien motiivit. Varton (1992) mukaan tutkimustyön päämäärä on yleistettävä tutkimustulos tai käytännöllinen ratkaisu. Pyrin tässä tutkimuksessa molempien tavoitteiden saavuttamiseen, sillä ympäristön ja nuorten urheilijoiden tuntemusten kuvaamisen lisäksi yritän jäsentää uutta valmennuksellista ajatustapaa, joka ottaisi huomioon sekä kasvatusidealit että kilpailullisen ympäristön arkitodellisuuden.

6.2 Tutkimuskohde

Syrjälän, Ahosen, Syrjäläisen ja Saaren (1994) mukaan tutkimuskohteen valinnalle sopivia kriteerejä ovat tapauksen tyypillisuus, kriittisyys, ainutkertaisuus tai paljastavuus. Jääkiekko on kriittinen ja paljastava tutkimuskohde, sillä se on Suomessa viihteellisen urheilun keulakuva ja toimii kaupallisuuden mallina muille lajeille. Tarkastelen kilpailullista nuorisourheilua 15-16-vuotiaiden jääkiekk junioreiden kautta. Kyseisessä ikäryhmässä kilpailaan ensimmäistä kertaa ikäluokkansa suomenmestaruudesta, mutta toisaalta samaan aikaan nuoret suorittavat viimeistä vuottaan peruskoulussa ja monilla ovat edessä ensimmäiset konkreettisesti tulevaisuuteen vaikuttavat valinnat. Tutkimuskohteena toimivaan C-nuorten SM-sarjassa pelaavaan joukkueeseen kuuluu 26 pelaajaa, päävalmentaja, apuvalmentaja, maalivahtivalmentaja, joukkueenjohtaja sekä kolme huoltajaa. Liityn joukkueeseen kokemattomana apuvalmentajana, ja roolini on tutustua uuteen lajiin avustamalla muita valmentajia käytännön valmennustyössä. Valmennusryhmän nuorimpana jäsenenä pyrin muodostamaan toisia valmentajia läheisemmät välit pelaajiin ja näin pääsemään lähemmäksi heidän kokemuksiaan toiminnasta. Osallistun päätöksentekoon ilmaisemalla omat mielipiteeni, mutta vastuu toiminnasta tulee säilymään selkeästi päävalmentajalla.

6.3 Käytettävät menetelmät

Näennäisestä objektiivisuuden tavoittelusta huolimatta tutkijaa ohjaa aina tiedostettu tai tiedostamaton käsitys ympäröivästä maailmasta ja tutkittavasta ilmiöstä (Goetz & Le-Compte 1984). Koska tutkimukseni käsittelee yksilöiden kokemuksia, liittyy olennaisin ennakkokäsitykseni ihmisen perusluonteeseen. Käsitykseni tutkimuksen kohteena olevista nuorista urheilijoista on kokonaisvaltainen siten, että ymmärrän heidän olevan fyysisesti läsnä ihmissuhdeverkostoineen sekä tekevän itsenäisiä tulkintoja ja muodostavan henkilökohtaisia merkityssuhteita ympäristöstään ja liikuntaharrastuksestansa. Vaikka he tuskin tulevat käyttämään puheessaan tieteellistä retoriikkaa, on heidän näkemyksensä aito, todennukainen ja arvokas kuvaus ympäristöstä, josta julkista keskustelua käyvät lähes poikkeuksetta toimintaa ohjaavat aikuiset.

Tarkasteluasetelmani on alhaalta ylöspäin, lähtöisin nuorten kokemuksista ja siitä ympäristöstä, jonka arvot ja toimintatavat he joutuvat päivittäin kohtaamaan. Koska avainasemassa ovat yksilöiden omat tulkinnat ja asioille antamat merkitykset, nojaudun tutkimuksessani laadulliseen paradigmaan, jonka mukaan tutkimuksessa ei tähdätä tilastollisiin yleistyksiin vaan ”pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä” (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tutkimukseni perustuu ihmisen olemassaolon moniulotteisuutta korostavaan holistiseen ihmiskäsitykseen (Rauhala 1983) ja fenomenologiseen tarkastelutapaan (Varto 1992), jossa todellisuus pyritään kuvaamaan mahdollisimman aitona ja vivahderikkaana. Pyrin tulkitsemaan ympäristön arvoja ja käytäntöjä ilman teoreettista näkökulmaa, joten lähestymistapani tulee olemaan induktiivinen siten, että päättelysuunta on yksittäisistä tapauksista kohti yleistä toimintamallia. Motivaatioilmaston tarkastelua ohjaavat tavoitesuuntautumisteorian teoreettiset lähtökohdat, joten looginen päättelytapa on siltä osin abduktiivinen.

Ymmärrykseni lisäämiseksi minun on päästävä lähelle tutkittavaa ilmiötä, ja siksi valitsen menetelmäksi etnografian, jonka avulla pyritään kuvaamaan yhteisön toimintaa ja niitä kulttuurisia merkityksiä, joiden varassa ihmiset ohjaavat omaa käyttäytymistään ja tulkitsevat kokemuksiaan (Hirsjärvi & Hurme 2000). Olennaista on kulttuurin ajattelu- ja toimintatapojen kuvaaminen sisäpiiriläisen näkökulmasta (Uzzell 2000), mutta tarkoituksena ei ole toimintatutkimuksen tavoin vaikuttaa ympäristöön intervention avulla (Eskola &

Suoranta 1998). Päämääränä ei ole niinkään tulkita käyttäytymistä teorian kautta tai tuottaa lakeja, vaan lisätä ymmärrystä sosiaalisesta elämästä, herättää keskustelua ja luoda uusia ajatuksia, ei yhtä ainutta totuutta (Syrjälä ym. 1994). Tutkimukseeni kuuluu kenttätyöväihe, jonka aikana kerään aineistoa osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen kautta. Havainnointi saattaa paljastaa ristiriidan vallitsevien normien ja niihin liittyvän käytöksen välillä, mikä tukee tutkimuksen pyrkimystä tarkastella leikin ja kilpailullisuuden välistä suhdetta (Tuomi & Sarajärvi 2002).

Haastattelu on laadullisen aineistonkeruun kivijalka liikuntapsykologisessa tutkimusperinteessä (Biddle, Markland, Gilbourne, Chatzisarantis & Sparkes 2001), ja se antaa tutkittavien ihmisten saada äänensä kuuluviin ja näin auttaa ymmärtämään heidän tilannettaan entistä paremmin (Ely, Anzul, Friedman, Garner & McCormack-Steinmetz 1991). Haastattelut sopivat nuorten kokemusten selvittämiseen, koska niitä käytetään silloin kun kiinnostuksen kohteena ovat henkilökohtaiset merkitykset, joita ei haluta pakottaa vertailua varten tiettyyn ennalta määrättyyn muottiin (Banister, Burman, Parker, Taylor & Tindall 1994). Valitsen teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi osallistuvan havainnoinnin rinnalle, koska sille on ominaista tutkittavien omien tulkintojen ja merkitysten esilletuonti (Hirsjärvi & Hurme 2000). Käyn läpi tietyt ennalta määrätyt aihealueet, mutta kysymyksiä muoto ja järjestys määräytyvät haastattelutilanteesta syntyvän vuorovaikutuksen seurauksena (Breakwell 1990).

Valitsen eliittiotannalla haastateltavaksi pelaajia, joilta saan parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2002). Heitä ovat runsaasti peliaikaa saaneet Jani, Jarkko, Jarmo ja Toni sekä vaihtelevasti jäällä esiintyneet Esko, Sami ja Tero. Käsittelen haastatelussa seuraavia teemoja: ura jääkiekkoilijana, jääkiekon asema Suomessa, oma elämäntilanne, vanhempien rooli, nykyiset ja aikaisemmat valmentajat, joukkue kauden aikana sekä identiteetti jääkiekkoilijana. Motivaatioilmaston tarkastelemiseksi kysyn mahdollisuuksista vaikuttaa toimintaan, palautteenannosta ja pelaajien arvottamisesta. Lisäksi annan haastateltavien tutustua Nuoren Suomen, SLU:n ja opetusministeriön julkaisemaan ”Unelma hyvästä urheilusta” -vihkoon ja keskustelen sen käsittelemistä asioista, kuten leikistä, kilpailusta ja liikunnan vaikutuksista hyvinvointiin. Haastattelun lopuksi annan osallistujalle mahdollisuuden kommentoida käsiteltyjä asioita vapaamuotoisesti eli hän voi halutessaan tarkentaa aikaisemmin ilmaisemiaan mielipiteitä. Haastattelurunko on liitteenä 1.

6.4 Tutkimuksen kulku

- 10.09.2002 Keskustelu valmennuspäällikön kanssa
- 19.09.2002 Valmentajien tapaaminen
- 27.09.2002 Ensitapaaminen pelaajien kanssa
- 21.10.2002 Tutkimuksen esittely pelaajille
- 16.03.2003 Kauden päätösottelu ja havainnoinnin päättyminen
- 19.03.2003 Haastateltavien valinta ja haastatteluajkojen sopiminen
- 25.03.2003 Istun ruokapöydän ääressä omassa keittiössäni; Esko on vastakkaisella puolella, sillä koulu on lähellä ja hän oli muutenkin keskustassa. Esihaastattelu on välttämätön osa teemahaastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2000), mutta Esko on vaitonainen ja puhun itse liikaa. Olin pitänyt Eskoa iloisena ryhmän jäsenenä, mutta hänen kokemuksensa olivat aivan toiset. Miten olinkin näin sokea pahoinvoinnille kauden aikana?
- 26.03.2003 Annoin Tonin ehdottaa haastattelupaikkaa ja omakotitalon takkahuone tuntuukin rauhalliselta ja turvalliselta. Tarina ja esitystapa ovat myös aivan toiset. Uskallan vähitellen olla hiljaa ja kuunnella.
- 28.03.2003 Suhteeni Janiin oli kaikista läheisin ja hänen analyysinsä on tähän asti kuullemistani yksityiskohtaisin. Nyt myös tiedän, mitä avaintiedottajan käsitteellä käytännössä tarkoitetaan; hän on tutkimuskohteen lisäksi tutkimusavustaja.
- 29.03.2003 Kebabpitsa taitaa jäähtyä ennen kuin Jarkko ehtii paikalle. Pitäisi vielä ehtiä haastatella ennen kauden päättäjäisiä. En suunnitellut haastattelevani pelaajia enää keittiössäni, mutta noudatin haastateltavan tahtoa, joten Eskolan ja Suorannan (1998) pitäisi olla tyytyväisiä.
- 01.03.2003 Teron kaveri pelaa olohuoneessa videopeliä, istumme keittiössä baarituoleilla. Hän on otettu siitä, että olen aidosti kiinnostunut hänen mielipiteistään. Neutraali kysymys harrastuksen aloittamisesta ja aikaisemmista joukkueita toimii taas hyvin keskustelun käynnistäjänä. Suppiloteeniikassa (Hirsjärvi & Hurme 2000) on järkeä.
- 04.03.2003 Sami on yksin kotona, joten voimme istua olohuoneen sohvalla. Yritän olla neutraali, mutta empaattinen. Keskustelu yhteisestä harrastuksesta motivoi häntä selvästi. Tarina alkaa olla jo tuttu, mutta merkitykseltään tärkeä.

- 14.03.2003 Olohuoneen ikkunasta aukeavaa järvinäköalaa ihastellessani huomaan, että olen kuullut Jarmon tarinan aikaisemminkin; ilmeisesti aineistonkeruun saturaatiopiste on saavutettu (Hirsjärvi & Hurme 2000) ja voin siirtyä tulosten analysointiin.
- 03.11.2004 Ensimmäinen versio valmis tuloksineen ja pohdintoineen
- 12.01.2005 Palaute Janilta ja ulkopuoliset arvioinnit
- 02.03.2005 Tutkimus viimeinkin valmis julkaistavaksi

6.5 Aineiston käsittely

C-kaseteille tallennetut seitsemän haastattelua kestävät 45 minuutista reiluun tuntiin. Litteroin keskustelut tekstinkäsittelyohjelmaan sana sanalta, mutta en kirjaa ylös äänenpainoja, taukoja ja kaikkia äännähdyksiä, koska tarkastelun kohteena ovat nuorten kokemukset, ajatukset ja tuntemukset, eivät suoranaisesti heidän tapansa ilmaista niitä. Ensimmäisen haastattelun litteroimiseen kuluu yli neljä tuntia, mutta viimeiset siirtyvät kirjalliseen muotoon alle kolmessa tunnissa. Paperille tulostettuna aineistoa kertyi 51 sivua, joihin tutustun aluksi lukemalla kaikki läpi useaan kertaan. Toistuvien lukukertojen aikana huomaan, että Janin haastattelu nousee selvästi ylitse muiden sekä sisältönsä että ilmiänsä puolesta. Lisäksi se esittelee Janin kokemusten lisäksi yhteyden laajempaan kokonaisuuteen, jonka osana joukkue toimi.

Otan keskusteluni Janin kanssa kokonaisuudessaan analyysini pohjaksi ja jaan sen teemoiksi, joita tuen otteilla toisten nuorten haastatteluista. Tämän jälkeen käyn Tuomen ja Sarajärven (2002) ohjeita noudattaen läpi muun aineiston eli toiset haastattelut ja omat päiväkirjamerkintäni, ja kerään niistä yhteen teemoihin sopivat otteet; muu jää analyysin ulkopuolelle. Teemoiksi jäävät: tilanne tällä hetkellä ja ura, jääkiekon asema Suomessa, jääkiekkoilijan status, vanhempien vaikutus, ajankäyttö, tavoitteet, joukkueen jakautuminen, lajittelu ja arvottaminen, mahdollisuus vaikuttaa, tuntemukset kun ei pääse pelaamaan, valmentajat, unelma hyvästä urheilusta, leikki, kehitysehdotukset sekä jatkosuunnitelmat. Lopputuloksena tutkimukseni tulos-osa tulee olemaan kertomus kahden nuorisourheilusta kiinnostuneen henkilön kohtaamisesta, johon syvyyttä antavat alaa koskeva kirjallisuus, omat havaintoni ja kuuden muun nuoren kokemukset.

7 TULOKSET ELI DIALOGI JUNIORIJÄÄKIEKKOILUSTA

Liikunnan musta takki on polttavan kuuma kevätauringossa, mutta linja-auton vasen sivusta on jo täynnä kanssamatkustajia. Olen tiennyt pitkään, että Jani on keskeinen lähteeni tutkimuksessani, jonka kohteen luonne ei tunnu avautuvan edes kuukausia kestäneen päivittäisen havainnoinnin jälkeen. Puolen tunnin kuluttua pääsen viimeinkin syventymään aiheeseen todellisen asiantuntijan kanssa. Omat tunteeni ovat viimeisen kuuden kuukauden aikana vaihtuneet pelästyneestä huolestuneeseen ja siitä helpottuneen kautta tyytyväiseen. Juuri kun olin oppinut näkemään joukkueen yhtenäisenä ja iloisena ryhmänä, esihaastattelu Eskon kanssa palautti ajatukseni niihin ensivaikutelmiin, jotka sain joukkueen toiminnasta. Kirjoitin päiväkirjaani syyskuun lopussa: ”Vihellyksen jälkeen kaikki asettuvat välittömästi korkeaan polviasentoon ja kuuntelevat valmentajan ohjeita. (...) Epäonnistujat mainitaan nimeltä ja välillä jopa nolataan joukkueen edessä.” Astun ulos bussista ja jään odottamaan videovuokraamon eteen, josta Jani on luvannut hakea minut isänsä kanssa. Olisi pitänyt kysyä millaisella autolla he tulevat, koska en halua heidän joutuvan etsimään minua.

7.1 Elämänrytmi ja haaveet kuningaslaajissa

Asetan nauhurin siniseksi maalatun puulaatikon päälle, mikä tuntuu liioitellun juhlalliselta. Jani ei näytä siitä piittaavan, päinvastoin hän tuntuu kantavan huolta siitä, että kaikki saadaan varmasti nauhalle. Lisäksi hän on huvittunut oikeudestaan keskeyttää koko haastattelu ja ehdottaa, että minulle myönnettäisiin sama oikeus. Istun pehmustetussa korituolissa ja aloitan kysymällä hänen tilanteestaan jääkiekon suhteen tällä hetkellä.

”Olen aika vakaasti lopettamassa yhdeksi kaudeksi. Pidän ainakin väli vuoden, saattaa olla, että loppuu kokonaan, en tiedä vielä.”

”Onko se ollut jo pitkään mielessä?”

”Pari viimeistä kautta kun miettii, niin on vähän alkanut mennä yli tuo kiekkoilu.”

”Mitä tarkoitat yli?”

”On mitta täynnä, tähän asti kaikki oli hyvin, mutta pari vuotta olen miettinyt sitä, että paloi niin kuin loppuun. Ei jaksanut enää yhtään. Vitutti ihan koko ajan. Olisin mieluummin jäänyt kotiin nukkumaan kaikki päivät. Ruumiillinen väsymys ei tuntunut missään, mutta olin sairastellut ihan helvetin paljon parin vuoden aikana ja aloin miettiä – oli aikaa

mieltä, kun ei ollut harkoissa. Rupesin miettimään, että ei tämä nyt olekaan niin tärkeä juttu. Ei tämä ole niin pakollista.”

Haastattelemistani nuorista Sami aloitti jääkiekkoilun 9-vuotiaana, muut viimeistään seitsemän vuoden ikäisenä. Kaikki aloittivat isänsä tai veljiensä kanssa ulkojäällä, josta siirtyivät korttelikiekkotoimintaan. Juuri päättyneen kauden loppuun asti kaikki olivat harrastaneet samassa seurassa, mutta ainoastaan Toni ja Jarmo pelaavat ensi kaudella seuraavassa ikäluokassa. Esko ja Tero olisivat halunneet jatkaa, mutteivät mahtuneet joukkueeseen. He saattavat siirtyä toiseen seuraan tai lopettaa jääkiekon harrastamisen kokonaan. Sami ei ole vielä päättänyt haluaako ”vetää koko kesää niska limassa ja istua sitten viltissä”. Jarkko on puolestaan tehnyt ratkaisun lopettaa ainakin kilpailullinen harrastaminen, ja Jani pitää siis vähintään välivuoden, vaikka molemmat olisivat halutessaan mahtuneet ensi kauden joukkueeseen. Eri valinnoista riippumatta Toni, Jarmo, Jarkko ja Jani saavat toimia oman tahtonsa mukaisesti, kun taas Esko ja Tero joutuvat tyytymään kohtaloonsa. Sami punnitsee vielä harrastamisesta koituvia hyötyjä ja haittoja.

Tunsin koko kauden ajan erityistä sympatiaa Jania kohtaan, mutta en keskustellut asioista kertaakaan näin avoimesti hänen kanssaan. Vaikka suhteemme oli ympäristöön nähden varsin läheinen, roolimme joukkueessa ja muiden asettamat odotukset käyttäytymisellemme latistivat vuorovaikutuksen satunnaisten nokkeluuksien vaihdoksi. Nyt voimme unohtaa roolimme ja ympäristön toiveet. Olemme kiinnostuneita samasta aiheesta ja hän haluaa auttaa tutkimuksessani. En kiinnitä huomiota teemahaastattelun teknisiin periaatteisiin, vaan uppoudun keskusteluun. Janilla on selkeä näkemys jääkiekon asemasta Suomessa.

”Onhan jääkiekko täällä ihan selvä kuningaslaji ja aika lailla yliarvostettu sillä tavalla, että miten siihen syydetään tukia jostain valtiolta. Esimerkiksi veikkauksen tuotoilla pystyisi melkein elättämään jonkun maan jossain eteläisessä Afrikassa. Jos lopettaa pelaamisen, niin kaikki kysyvät, että ’ai lopetit jääkiekon?’. Harva kysyy, että tekeekö elämässään mitään muuta. Sitten tulee joku jalkapallo ja sitten sekakäyttö eli sähly ja jossain siellä välissä on koripallo ja muut. Kun Suomi voitti maailmanmestaruuden, niin arvostus nousi ihan hulluna. Se toi valtavasti lisää harrastajia seuroihin.”

Jani yhtyy näkemykseeni jääkiekon erityisasemasta Suomessa. Hän on kokenut sen sekä julkisuuden että ihmisten reaktioiden kautta. ”Kuinka paljon jääkiekon asema vaikutti siihen, että olet pelannut sitä?”

”En osaa sanoa, kun minut oikeastaan vietiin sinne harrastukseen. En päättänyt sitä itse, rupesin vain tekemään jotain. Ensin äiti vei luistelukouluun ja sitten iskä kuskasi joskus aina vähän väkisin, kun itse olisin mieluummin halunnut katsoa piirrettyjä, enkä mennä harrastamaan tyhmää urheilua jonnekin kylmään halliin, mutta siitä se lähti. En olisi varmaankaan alkanut harrastamaan ilman niitä, mutta se oli kuitenkin omaehtoista toimintaa. Henkilökohtaiseen ratkaisuun jääkiekon asema ei vaikuttanut juuri mitenkään, en sitten tiedä kuinka paljon se vaikutti vanhempiin. En ole sitä valta-asemaa ikinä oikeastaan ajatellut.”

Muidenkin nuorten mielestä jääkiekolla on erityinen asema Suomessa. Kaikki mainitsevat suuret katsojamäärät ja julkisuuden, Tero ja Jarmo korostavat lisäksi Suomen viime vuosien menestystä. Tonin mielestä jääkiekko on ”ykköslaji” Suomessa, Jarkon mukaan jääkiekko on ”vallitseva laji, jolla on vahva asema”. Vaikka esimerkiksi Toni myöntää, että jääkiekossa kiinnostaa myös mahdollisuus edetä uralla jopa ammattilaiseksi asti, nuorten mielestä sen asema ei ole vaikuttanut ainakaan suoranaisesti heidän lajivalintaansa. Jarmo oli katsonut jääkiekkoa televisiosta ja ajattelut, että ”onpas tuo hienoa”. Teron mukaan kymmenen vuoden harrastamisen aikana harjoittelusta on tullut ”elämän rytmi,” johon jääkiekon asema Suomessa ei vaikuta. Lajin julkisuusarvo on saattanut ohjata vanhempia kannustamaan lapsia pelaamaan juuri jääkiekkoa, vaikkei heillä muita motiiveja nuorten mukaan ole ollut.

Ainoastaan Jarmolla ja Tonilla on yhä tavoitteita jääkiekon suhteen. Jarmo haluaa ”pysyä mukana maajoukkuekuvioissa” ja Toni haaveilee paikasta vähintään mestis- eli 1-divisioonajoukkueessa. Esko on unelmoinut NHL:stä pienestä asti, mutta ei usko haaveen enää toteutuvan, sillä ei saanut jatkaa ensi kauden joukkueessa. Tero ja Sami eivät ole ikinä asettaneet tavoitteita. Jälkimmäisen mielestä niitä ei välttämättä kannata asettaa lainkaan, sillä ne eivät tule kaikkien kohdalla täyttymään. Jarkolla oli kauden aikana keskeinen pelillinen rooli joukkueessa, mutta hänen asennoitumisensa jääkiekkoon on muuttunut viime vuosina.

”En ole ajatellut, että haluaisin jääkiekosta ammattia,” hän kertoo. ”Se ei kuitenkaan ole niin kovin pitkä aika mitä sitä voi sitten tehdä.”

”Onko sinulla ollut sellaisia haaveita?”

”Onhan niitä joskus pienempänä ollut, että SM-liigaan ja NHL:ään, mutta kuitenkin niin pieni prosentti pääsee aina tietystä ikäluokasta.”

”Missä vaiheessa haaveet ovat alkaneet jäämään?”

”Varmaan joku vuosi pari sitten. Pienempänä ajattelin, että sinnehän sitä mennään.”

”Minkä takia haaveet ovat jääneet?”

”Tietenkin tieto siitä, että sinne pääsee niin harva huipputasolle pelaamaan. Haluan tehdä muutakin, kuin pelata sitä lätkää.”

Kypsä realismi on syrjäyttänyt Jarkon haaveet ammattilaisuudesta. Koska mahdollisuus tienata elantonsa pelaamalla on äärettömän pieni, haluaa hän käyttää aikansa hyödyllisemmin ja mukavimmissa harrastuksissa.

Myös Jani oli haaveillut ammattilaisuudesta.

”Helvetin epärealistisia tavoitteita ollut pikkupojasta lähtien. Aika sairasta, että kun kirjoitimme seitsemännellä luokalla kirjettä, joka avataan yhdeksännellä luokalla, niin olin kirjoittanut, että ’Minä olen päättänyt ruveta huippujääkiekkoilijaksi. Päätin sen jo neljännellä luokalla.’”

”Onko pettymys, kun alkaa näyttää siltä, ettei sinusta tulekaan ammattijääkiekkoilijaa?”

”En ole kovin pettynyt. Olen kasvanut tavallaan ihmisenä. ’Henkinen kypsyyteni on auttaminen minua selviytymään tästä suuresta tuskasta, kun minusta ei tulekaan huippujääkiekkoilijaa.’ Helvetin epärealistinen tavoite.”

”Kommentoiko kukaan epärealistisia tavoitteitasi?”

”Useinkin.”

”Ketkä muun muassa?”

”Perhepiirissä ja mitä olen kuullut vanhempien kesken. ’Vähän liian korkealle tähtäät ja vähän liian kovaa mennään.’”

”Vanhemmat ovat siis toppuutelleet?”

”Jep.”

Janin sarkastisesta asenteesta huolimatta haaveet kuuluvat keskeisesti nuorten poikien peleihin ja leikkeihin; jääkiekkoilijoiden unelmien pilvilinna sijaitsee Pohjois-Amerikan NHL:ssä, josta Suomeen välittyvää Lehtovuori (1996, 11) kuvasi näin:

Selvimmin pelaajiin kohdistuva jumalmyytinkaltainen kuvanluominen näkyy, kun Urheiluruutu esittää maalikimaraa lajin alkukodista, Kanadasta, NHL:n pelikierrokselta. Siinä Amerikasta saapunut kuva on epätarkka ja sumuinen, lisäksi paikallinen selostaja vielä lausuu suomalaisten pelurien nimet ’väärin’ ja kun koosteessa on vielä pelkkiä onnistuneita tai muita merkittäviä suorituksia - eikä ollenkaan tylsää peruspelaamista, syntyy vaikutelma kuin toises-

ta ulottuvuudesta, eräänlaisesta Valhallasta, minne kaksiulotteiset jumaluudet, pelaajaheerokset, ovat siirtyneet tehdäkseen messiaanisen paluun pelastamaan kuolevaisten joukkueita.

Hyvästä menestyksestään huolimatta Jarkko ja Jani ovat varttuneet realisteiksi ja asettavat muut asiat elämässään jääkiekon edelle, kun taas Toni ja Jarmo pitävät ammattilaisuutta yhä uravaihtoehtona. Haaveiden ja tosielämän ristiriita saattaa aiheuttaa ongelmia vanhemmille, valmentajille ja muille nuorten kanssa toimiville aikuisille. Vaikka NHL:ssä pelaa yhä suurempi joukko suomalaisia, yksittäisen pelaajan tie ammattilaiseksi on pitkä ja kivinen. Pitäisikö aikuisten palauttaa tähtiin kurkottavat nuoret maan pinnalle vai kannustaa heitä menestyksen tavoitteluun?

7.2 Pro pelaajat

Olen aistinnut jo pitkään, että jääkiekkoilijoihin liittyy jokin tietty habitus, joka erottaa heidät selvästi jopa muiden palloilulajien harrastajista. Punttisalilla tunnistan heidän nopeasti kokovartaloalusasuiista ja cowboymaisen leveästä kävelytyylistä, kaupungilla liikkueensa heidän olemukseensa liittyy jokin huoleton ylimielisyys. Kaikki jääkiekkoilijat eivät toki käyttäydy näin, mutta joidenkin viestinnästä ei voi erehtyä. Vaikka jääkiekon korkea julkisuusarvo ei suoranaisesti vaikuttanut nuorten lajinvalintaan, saattaa sen harrastaminen vaikuttaa heidän asemaansa omassa sosiaalisessa ympäristössään, kuten koulussa. Osa joukkueen 15- ja 16-vuotiaista pelaajista oli ikäisekseen huomattavan voimakasrakenteisia ja kypsiä fyysisesti. Lisäksi ympäristössä korostettiin maskuliinisuutta, kuten harjoittelua lievästi loukkaantuneena, henkistä yliotetta vastustajasta ja äänenkäyttöä vallankäytön välineenä. Kysyinkin Janilta: ”Onko jääkiekkoilija koulussa kova jätkä?”

”Tuolla yläasteella on semmoinen termi kuin ’jäkis’. Kaikki jääkiekkoilijat ovat sellaisia ylpeitä leijoja, mikä pitää jossain määrin paikkansa, kyllä sen itsekin tiedän. Ne, jotka ovat hyviä jääkiekossa ylpeilevät sillä, mutta niistä, jotka ovat huonoja, ei paljoa tiedetä. Siinä vaiheessa, kun meni ihan hiton kovaa, niin kyllä itsellenikin nousi kusi päähän ihan saatanasti. Tuntui, että kaikki muukin meni silloin paljon paremmin: koulu ja kaikki, ei tarvinnut paljon keskittyä mihinkään. Jääkiekon vaikutus on vähentynyt koko ajan, ei sillä ole ollut niin suurta merkitystä. Kouluhommat ovat kuitenkin pysyneet suunnilleen siinä samassa.”

”Onko jääkiekko joillekin joukkueovereillesi erityisen tärkeää arvostuksen kannalta?”

”Onhan siellä niitä pro pelaajia, nehän ovat paljon kovempia jätkiä sosiaalisestikin. Niillä on naisia, sellaisia jäkis-bändäreitä. Olen kyllä kuullut, että ne pätevät aika paljon sillä. Tietysti heille on hienoa, että pärjää jääkiekossa, eivätkä he välitä koulusta. Kunhan on hyvä siellä ja kova jätkä niiden muitten pro kiekkoilijoiden keskellä; se on se kova juttu. Yleinen mielipide on se, että jääkiekkoilijoista ei oikein pidetä, kun he ovat vähän ylpistyneitä.”

Jarkko on kokenut, että pelaaminen on saattanut nostaa hänen arvostustaan, mutta Eskon, Tonin ja Teron mukaan jääkiekon pelaaminen ei vaikuta heidän asemaansa kouluympäristössä. Samin mielestä jääkiekkoilijat huomataan eri tavalla kuin muiden lajien harrastajat. ”Jäkis on aina jäkis,” mikä ei ole imartelevaa, sillä vaikka kukaan ei tule sitä suoraan sanomaan, ”jäkiksiin” yhdistetään tietty yksinkertaisuus ja ylimielisyys.

Jarmonkin mukaan yleinen käsitys jääkiekkoilijoista on melko negatiivinen.

”En tiedä onko jääkiekkoilija coolimpi, mutta tulee semmoinen jäkisleima, eikä se ole nuorison kesken hirveän hyvä. Jääkiekkoilija on pelimies, joka pelailee tyttöjen kanssa. Ne ovat hirveitä pukkeja kaikki. Se ei päde kaikkiin, mutta jos joskus kaksi ihmistä hölmöilee, niin se leima lyödään kaikkiin.”

”Oletko itse hölmöillyt?”

”En. Mutta olen huomannut, että se leima tulee kaikkiin.”

”Miten se leima vaikuttaa itseesi?”

”Kyllä se saattaa joskus joihinkin ihmissuhteisiin vaikuttaa.”

En usko, että Jarmo on tässä kohdin täysin vilpiton. Pidän hänestä henkilökohtaisesti, mutta uskon hänen edustavat Janin määrittelemiä ”pro pelaajia,” joilla on voimaa, itseluottamusta, arvostusta ja tyyliä, ainakin näennäisesti. Koulu on paikka, jossa he voivat näyttäytyä ennen hallille menoa. ”Pro pelaajien” ryhmän tiiviys ja yhteenkuuluvuus jakoivat mielestäni joukkuetta kauden aikana. Jani havainnoi saman ilmiön.

”No olihan se joukkue selkeästi jakautunut. Eri piirien välillä voi olla korkeintaan joi-tain ’hyvän päivän tuttuja’. Esimerkiksi alku- ja loppuverryttelyn aikana ollaan eri ryhmissä. Ihan kuin siellä olisi eri yhteiskuntaluokat.”

”Minkä mukaan luokat jakautuivat?”

”Vaikka nuuskankäytön. Siellä ovat ne kuusi kovaa jätkeä, huippujääkiekkoilijaa, he käyttävät nuuskaa ja se on niille yhteinen juttu.” Oman valmennuskauteni aikana en todistanut valmentajien puuttuvan lainkaan terveystieteellisiin asioihin, mutta toisaalta en nähnyt yhtenkään pelaajan käyttävän nuuskaa. Janin paljastus tuli täydellisenä yllätyksenä,

vaikka Kannaksen johtaman tutkijaryhmän mukaan urheiluseuraan kuuluvat nuoret käyttävät nuuskaa selvästi enemmän kuin vertaisryhmänsä (Kannas ym. 2002). Lisäksi Kokko (2003) ja Seppälä (2002) ovat todistaneet aikaisemmin juniorijääkiekkovalmentajien haluttomuuden terveystasvatukseen.

”Asuinpaikkakin varmaan vaikuttaa ja henkilökohtaiset kemiat. Sitten ovat kaikki laumasielut ja perässäroikkujat tietysti mukana. Siellä on yksi kova jätkä, jonka perään menee kaksi kovaa jätkää ja kolme perässäroikkujaa. Siitä tulee yksi ryhmä.”

”Mikä oli mielestäsi tärkein ryhmiä jakava tekijä?”

”Porukassahan tyhmyys tiivistyy, niin he ovat siellä hirveitä teinejä. Kännäävät, riehuvat ja kertovat tyhmiä vitsejä. Teini ei puhu politiikasta tai lue kirjoja, vaan tekee nuorisohommia. Ei siinä mitään huonoa ole, mutta tämä henkilökohtainen kehitys jakaa aika paljon.”

Kaikki paitsi Jarkko jakoivat joukkueen kolmeen eri ryhmään ja pystyivät jopa nimeämään ryhmiin kuuluneet pelaajat. Huomasin saman jakautumisen harjoitusten yhteydessä, mutta en uskonut nuorten itse olevan yhtä tietoisia sosiaalisesta järjestelmästänsä. Vaikka asuinpaikalla ja koulun sijainnilla varmasti oli oma vaikutuksensa alaryhmien muodostumiseen, ryhmiä erotti selkeästi suhtautuminen koulunkäyntiin ja jääkiekkoon. ”Pro pelaajat” eivät piitanneet koulumenestyksestä, mutta ottivat jääkiekon tosissaan. Ryhmä, jota Jani kutsuu ”älyköiksi,” keskittyi koulunkäyntiin ja harjoitteli tunnollisesti. ”Apaattiset” eivät tuntuneet olevan kiinnostuneita kummastakaan ja tekivät sen myös selväksi. Tavoitetsuuntautumisteorian kautta voisi karkeasti määritellä, että ”pro pelaajat” olivat matala-tehtävä/korkea-minä -suuntautuneita eli he eivät keskittyneet henkilökohtaiseen kehittymiseen vaan paremmuuden osoittamiseen, ”älyköt” olivat korkea-tehtävä/matala-minä -suuntautuneita eli he eivät piitanneet ryhmän sisäisestä kilpailusta, mutta halusivat kehittää taitojaan, ja ”apaattiset” matala-tehtävä/matala-minä -suuntautuneita eli he harrastivat jääkiekkoa rutiininomaisesti vailla selkeää motivaatiota.

Nuorten mukaan harjoitteluun kului matkoineen runsaat 20 tuntia viikossa, mutta Eskon, Tonin ja Jarkon mielestä tämä ei häirinnyt koulunkäyntiä. Teron, Samin ja Jarmon mukaan aikaa kotitehtäviin olisi ollut tarpeeksi, mutta energiaa ei ollut riittävästi enää illan pikkutunteina. Jarmon mukaan elämä pyörii päivittäin ”aika samalla lailla, koulun jälkeen joskus kävi kotona syömässä, sitten hallille ja sieltä myöhään kotiin, joskus katsoin vähän läksyjä. En yleensä.” Samin mielestä jääkiekkoa ei voi kutsua enää pelkäksi harrastukseksi.

”Välillä tuntuu, että järki menee, kun niitä harjoituksia on niin paljon, ettei ehdi tehdä mitään muuta. Perjantai-iltaisoin, kun kaverit lähtevät ulos, niin itselläni loppuvat harjoitukset kymmeneltä ja sitten voikin mennä jo nukkumaan. Tulee pää täyteen sitä jääkiekkoa aina välillä. Monesti menee ihan tosissaan hermot, mutta kyllä se aina siitä sitten menee.”

Suljen sälekaihtimet ja kysyn Janilta: ”Kuinka paljon aikaa kulutit viime talvena jääkiekkoiluun?”

”Aika paljon. Eli ihan helvetisti. Ei paljon muuta ehtinyt tehdä kuin pelata jääkiekkoa. Oli korkeintaan kaksi vapaapäivää viikossa. Ei se oikeastaan koulunkäyntiä häirinnyt, koska se on järjestelykysymys, että kuinka paljon haluaa panostaa. Jos ei halua panostaa kouluun, niin ei sitten lue kokeisiin tai tee läksyjä. Jos harjoitukset alkavat neljältä ja loppuvat seitsemältä, niin sehän vie aikaa. Eikä heti harkkojen jälkeen pysty nukkumaan. Siinä pystyy tekemään ne läksyt, mutta sitten väsyttää aamulla, kun ei ole ehtinyt nukkua.”

”Kuinka paljon jää ylimääräistä aikaa kiekkoilulta ja koulunkäynniltä?”

”Aika vähän. Kahdeksalta kouluun, joka loppuu noin kolmen ja neljän välillä. Normaalisti harjoitukset alkavat siinä viiden ja seitsemän välillä, ehtii syödä ja tehdä vähän läksyjä. Aika pieneksi se jää.”

Jani ei vietä koululta ja jääkiekolta liikenevää vapaa-aikaansa joukkuetovereidensa kanssa.

”Henkilökohtaisesti olen vähän tällainen yksinäinen susi, niin en pahemmin muutenkaan vietä aikaa niiden kanssa. Jos on vain yksi vapaapäivä viikossa, niin pitää miettiä, että viitsiikö sitä edes lähteä. Mieluummin sitä on yksin ja järjestelee omia ajatuksiaan.”

Jarkon vapaa-ajan kaverit eivät ole joukkueesta, vaan samalta luokalta. Harjoittelun takia hänellä ei kuitenkaan ole tarpeeksi aikaa heidän kanssaan vietettäväksi. Samin mielestä sopeutuminen harrastuksen lopettamiseen olisi helppoa. ”Olen huomannut nyt, kun ei ole ollut harkkoja, että olen pystynyt koko ajan lähtemään jonnekin, talvella ei olisi ollut mitään mahdollisuutta lähteä ulos kaverin kanssa. Tänäänkin illalla lähdän golfaamaan. On helpompi olla, ei ole mihinkään kiirettä eikä tarvitse olla missään. Voi mennä silloin kun huvittaa ja tulla kun huvittaa, mutta sitten kun on harkkoja, niin sitten mennään sen listan mukaan.” Esko ja Toni kertovat viettävänsä suurimman osan ajastaan joukkuetovereidensa kanssa. Jos pelaaminen loppuisi, olisivat he enemmän koulukavereidensa kanssa, eikä muutos todennäköisesti aiheuttaisi ongelmia. Jarmon mukaan joukkueen hajotessa parhaat kaverit säilyvät, mutta kaveripiiristä saattaisi jäädä ulkopuolelle, jos olisi itse ainoa, joka ei pelaa jääkiekkoa.

Nuorten elämä rakentuu koulussa ja harjoituksissa käynnin ympärille. Vapaa-ajalla he joutuvat tasapainoilemaan kotitehtävien ja kaverien välillä. Koulunkäyntiin keskittyvät pelaajat punnitsevat tarkasti kannattaako ystävien kanssa vietettävää aikaa uhrata jääkiekkoilun takia, kun taas jääkiekkoilun panostavat pelaajat uhraavat mieluummin koulunkäynnille varattua aikaa ollakseen kavereidensa kanssa. Tämän seurauksena tunnolliset oppilaat lopettavat jääkiekkoon panostamisen ja jääkiekkoon tavoitteellisesti suhtautuvat pelaajat lopettavat kouluun panostamisen. Uhkana on, että aikuisikään asti kilpailullisesti jatkavat pelaajat ovat kouluttamattomia ja heidän elämäkokemuksensa rajoittuvat harjoitusjäähallin ympäristöön. Muodollinen oppineisuus ei välttämättä takaa sivistystä, koska kuten Jarmo kertoo: ”Koulussa kun on läksyt tekemättä, niin voi selittää, että illalla on ollut harjoitukset. Kyllä ne ymmärtävät ja sanovat, että hyvä, treenaa vaan.” Sormien läpi katsominen lisää entisestään koulun ja harrastamisen vastakkainasettelua, sillä nuoret oppivat, että jääkiekon avulla voi korvata kehnoa koulumenestystä. Kouluun keskittyminen ei myöskään kuulu ”pro pelaajien” arvomaailmaan, mikä saattaa johtaa siihen, että akateemisesti lahjakkaita nuoret saattavat väheksyä koulun merkitystä saavuttaakseen vertaisryhmänsä hyväksynnän.

7.3 Jääajan paradoksi

Toni, Jarmo ja Jarkko pääsivät kauden aikana pelaamaan säännöllisesti, kun taas Tero, Esko ja Sami jäivät toistuvasti vaille peliaikaa. Eskon mielestä kulunut kausi oli hänen uransa suurin pettymys.

”Ei nyt ihan koko vuosi, alkukausi meni hyvin, mutta sitten kun en saanut peliaikaa, oli semmoinen vitutus päällä koko ajan. Ei se hirveän hyvältä tunnu, kun kaikki tulevat kysymään, että miksi et pelaa ja joutuu sanomaan, ettei saa peliaikaa.”

”Tuleeko tunne, että se väärin?”

”Ei oikeastaan.”

”Kenen syy se mielestäsi on?”

”Tavallaan se on oma syy ja tavallaan se on valmentajan syy.”

”Millä tavallaan se on oma syy?”

”Kun en ole niin hyvä pelaamaan.”

”Millä tavalla se on valmentajan syy?”

”Kun se ei anna peliaikaa.”

Esko olisi vaihtanut joukkuetta, jos olisi tiennyt etukäteen jäävänsä niukalle peliajalle. Myös Sami oli kauden aikana pettynyt ja turhautunut.

”Kyllä se syö miestä, kun ne eivät ikinä sanoneet mitään syytä, pistivät vaan vilttiin, mutta eivät kertoneet miksi. Sitten vitutti jo niin paljon, ettei viitsinyt lähteä edes kysymään. Viimeiseen peliin en viitsinyt edes tulla, koska tiesin, että en pääse siinä pelaamaan. En viitsinyt mennä sinne istumaan.”

”Mikä siinä asiassa otti eniten päähän?”

”Ei sanottu, että minkä takia jouduin vilttiin, vaikka alkukaudesta sain pelata ihan kunnolla.”

”Kysytkö koskaan, että miksi et saa pelata?”

”En tainnut koskaan kysyä. Tuntui, että jos olisin mennyt kysymään, niin ei siitä olisi ollut mitään hyötyä, olisivat vain puhuneet ympäröivästä. Eivät ne varmaan koskaan kellekään sanoneet mitään syytä.”

”Kävikö itselläsi mielessä, että mikä siinä voisi olla takana?”

”Olin varmaankin liian huono pelaamaan. En usko, että muut kehittyivät kauden aikana niin paljon enemmän kuin minä.”

Kaikki nuoret tietävät, että jääminen vaille peliaikaa tuntuu epämiellyttävältä ja on suurin yksittäinen mielipahan aiheuttaja. Toni ei kuitenkaan kokoonpanoja ilmoitettaessa ajatellut niitä, jotka eivät pääse kentälle. ”Siinä vaiheessa mietin ainoastaan, että pääsenkö itse pelaamaan.” Peliaika vaikuttaa myös pelaajien mielikuvaan valmentajasta. Tonin mielestä valmentaja oli paras mitä hänellä on koskaan ollut, mutta ”jos en olisi päässyt pelaamaan, niin se olisi tuntunut varmaan ihan surkealta”. Jarkon mielestä on epäreilua, että kaikki eivät pääse pelaamaan, mutta kyse on kilpaurheilusta, jonka luonteeseen kuuluu joukkueensisäinen kamppailu pelipaikoista. Tero ei ollut kauden aikana huolestunut, vaikka ei päässyt pelaamaan joka ottelussa. ”Tiesin jo joukkueeseen tullessa, että ei välttämättä tule peliaikaa ja siitä kerrottiin myös palaverissa.” Hänen mukaansa kyseessä on mestaruussarja, jossa voittaminen on tärkeämpää kuin tasapuolinen peluuttaminen. ”Eihän siellä ole pakko olla, on niitä semmoisiakin joukkueita, missä pääsee pelaamaan.” Hän ei ollut myöskään katkera niille, jotka pääsivät pelaamaan. ”Toivoin vain, että voittaisivat.”

Eskon mielestä ykkösketjun pelaajia ei kiinnosta saavatko kaikki tasaisesti peliaikaa. ”Kyllähän nekin haluavat saada paljon peliaikaa, kuten varmaan kaikki pelaajat. Sehän siinä on tavoitteena.” Hän mieluummin pelaisi ja häviäisi ottelun kuin istuisi voittavan joukkueen vaihtopenkillä.

“Eihän se nyt tunnu miltään, jos istuu koko pelin penkillä ja voittaa. Kyllähän se jos on ollut tärkeä peli, niin tuntuu ihan hyvältä, mutta jos on joku ihan alkusarjan peli ja istuu penkillä ja voittaa, niin ei se tunnu yhtään miltään. Vitutukselta oikeastaan. Jos on vaikka joku vieraspeli ja joutuu lähtemään sinne ja sitten istuu koko pelin ajan penkillä, niin kyllä siinä hermot menee.”

Jarkko on asiasta samaa mieltä: “Kyllä mieluummin pelaan sen itse. Tyytyväinen voi olla, kun parhaansa siellä on tehnyt.” Samaa sanoo Sami: ”Kyllä on paljon parempi pelata ja hävitä, koska siinä on tehnyt sitä, mitä on tullutkin siihen joukkueeseen tekemään eli pelaamaan. Ei siellä kukaan halua voittaa ja istua viltissä. Silloin ei ole tehnyt mitään sen voiton eteen.”

Nuorten pelaajien tuntemukset tukevat Telaman (1993) käsitystä siitä, että lapset mieluummin pelaavat heikommassa joukkueessa kuin istuvat vaihtopenkillä voittajaryhmässä. Tulkinta ei ole kuitenkaan yksiselitteinen, sillä esimerkiksi Teron mielestä vilttiketjun pelaajat ovat vapaita etsimään peliaikaa heikommasta (ja matalamman statuksen) joukkueesta. Janin kokemukset olivat aivan toisenlaiset. Hänen kautensa oli katkonainen sairastelujen ja loukkaantumisten takia, mutta terveenä ollessaan hän sai reilusti peliaikaa. Ilma on hioitava, mutta suljen ikkunan, jotta liikenteen äänet eivät häiritsisi nauhoitusta.

”Miltä tuntui, kun et voinut pelata joka ottelussa?”

”Sehän tässä onkin kaikkein oudointa, aika paradoksaalista, että normaalisti pitäisi hirveästi hinkua pelaamaan, mutta oikeasti en edes halunnut. Kaikki sanoivat, että ’kyllä sinä oikeasti mielessäsi haluat,’ mutta oikeasti ei tehnyt mieli pelata enää ollenkaan. Se oli varmaan osittain viime kaudella, kun paloin loppuun. Siitä ei pääse helposti yli. Se on niitä lukkoja, joita auotaan, kun on viisikymppinen ja jossain lataamossa. Se ei tuntunut pahalta, se oli oikeasti ihan mukavaa, kun ei päässyt pelaamaan. En tajua miksi. Itse asiassa vitutti, kun muut istuivat penkillä ja itse pääsin pelaamaan.”

”Mietitkö, että onko oikein, että kaikki eivät pääse pelaamaan?”

”Kyllä mietin sitä aika paljonkin. Lukevatko valmentajat tilannetta näin huonosti, vai onko niille voitto kaikista tärkeintä? En ainakaan mielestäni viestittänyt, että hinkuisin pelaamaan. Saatoin tietysti antaa ristiriitaisia viestejä asiasta. En viitsinyt sitä oikein sanoa, koska se olisi voinut aiheuttaa lähtöpässiä joukkueesta kesken kauden. Se on sellainen periaate, että kesken kauden ei voi lähteä.”

”Eli silloin kun pelasit, harmitti muiden puolesta ja sitten kun et pelannut, niin..”

”Se oli jotenkin vapauttava tunne. Ei tarvinnut olla koko ajan jatkuvassa paineessa. Kyllä harkoissa oli paljon mukavampi käydä kuin peleissä, mikä sotii normaalia käsitystä vastaan.”

Janin tarina ja tuntemukset kauden aikana eivät sovi klassiseen kuvaan tarmokkaasta nuorisourheilijasta. Hän joutui pelaamaan, vaikkei halunnut. Pirstoutuneen kautensa ansiosta hän ehti tarkastella ympäristöään ja tutkia omaa motivaatiotaan. Hänen tapansa kertoa kokemuksistaan leimaa pistävä sarkasmi, mutta hän ei ole katkera. Vähäinen peliaika väritti Eskon ja Samin kokonaiskäsitystä valmentajasta ja päättyneestä kaudesta, mutta Jani on harkitun rauhallinen ja pystyy syventymään ympäristön yksityiskohtiin.

Hänen mielestään pelaajan saama peliaika ei ole suoraan suhteessa sosiaaliseen arvostukseen, vaan tähän suhteeseen vaikuttaa pelaajan asema joukkueessa. ”Jos Pasi on katsojassa, niin ei se tunnu pro kiekkoilijoiden piirissä missään, mutta jos Veikko on siellä, niin sympatiat ovat heti sen puolella, koska Veikko on niiden jengissä.” ”Pro pelaajien” ryhmässä kaikki eivät siis saa välttämättä peliaikaa, vaan ryhmään kuuluvat myös asennetoverit, jotka sosiaalisen hyväksymisen toivossa suosivat samaa hurttia huumoria, väheksyvät koulunkäyntiä ja toivovat saavansa pelillistä vastuuta.

7.4 Parempaa karjaa

Haluan tietää enemmän Janin asemasta ryhmässä ja kysyn: ”Kuuluitko mielestäsi joukkueeseen?”

”En ole ikinä ymmärtänyt joukkuehengen käsitettä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Eivät ne varmaan edes toimi tämän ikäisenä. Se on muuttunut koko ajan kovemmaksi, ammattimaisemmaksi. Pelataan kuin oltaisiin siellä töissä. Siihen se ihan selvästi lähtee suuntautumaan. Ensinnäkin kaikki eivät pelaa, mikä on ihan ymmärrettävää, kun niin pitkälle on menty. Se on vain muuttunut sellaiseksi. En tajua, miten se joukkuehenki häviää, se vaan lähtee. Kaikki haluavat olla yksilöitä eivätkä jotain suurta perhettä tai jotain muuta kasvatustieteilijöiden hömppää. Se muuttuu sellaiseksi itsekeskeiseksi touhuksi, ei niillä muilla ole silloin niin paljon väliä.”

”Kannustaako ympäristö ajatteluun, jonka mukaan on oltava parempi kuin muut?”

”Kyllähän se ihan selvästi alitajuisesti vaikuttaa. Ne saattavat leikkimielisesti sanoa, että olemme parempia kuin muut kun päästiin sinne, koska onhan se aikamoinen lajittelu.

Tämä on hyvää karjaa, tämä pistetään tuonne parempaan aitaukseen, jossa on parempaa nurmikkoa.”

”Onko siinä lajittelua ja ihmisten arvottamista?”

”Onhan siinä ihan selvästi. Tietysti kilpaurheilun puolustajat sanovat, että pakkohan se on jossain vaiheessa ruvettava erottelemaan, pitäisi jakaa jotenkin.”

Yksilöiden lajittelu ja vertailu ovat selkeitä kilpailusuuntautuneen motivaatioilmaston piirteitä, eikä Jani tunnu viittaavaan pelkästään joukkueen ilmapiiriin, vaan koko kilpailulliseen järjestelmään.

Tonin mielestä peluutus ei ollut kauden aikana tasapuolista, mutta se ei toisaalta kuulunut pelattavan sarjan luonteeseen.

”Oli tärkeämpiä pelejä, kuin aikaisemmin. Kyseessä on sm-sarja, joten on ymmärrettävää, ettei kaikkia voinut peluuttaa tasapuolisesti, jos halusi pärjätä. Kyllä se voitto on mielestäni tärkeämpää, kuin että kaikki saavat pelata. Kyllä sitä voi vaihtaa joukkuetta, jos ei saa peliaikaa. Ei se enää viime kaudella tuntunut tärkeältä, että kaikki saavat saman verran peliaikaa.” Tonin mukaan kilpailua ei ollut kuitenkaan liikaa. ”Oli se aika kilpailullista, mutta ei kuitenkaan liian tosissaan.”

Jarmonkin mielestä voittaminen on tärkeämpää kuin kaikkien tasainen peluuttaminen. ”Nyt kun pelataan sm-sarjaa, niin kyllä se on mielestäni ihan oikein. Siihen on tottunut, kun niin on jo pitkään tehty.”

Kilpailun lisääntyminen oli yksi syy, miksi Jarkko päätti lopettaa harrastamisen. ”Harjoittelu on totista ja kovempaa, on karsintaa pelipaikoista joukkueessa, eivätkä kaikki pääse pelaamaan.” Hänen mielestään sarja on ehkä vähän liian kilpailullinen, mutta arvelee, että kilpailu on aloitettava tässä iässä, jos halutaan urheilijoiden olevan valmiita kilpailuun aikuisina. Hän ei arvostele toimintaa, muttei halua olla siinä itse mukana.

”Onko nuorisourheilun tärkein tehtävä kasvattaa pelaajia sitä tositarkoitusta varten?”

”En tiedä onko se kaikkein tärkein tehtävä, mutta onhan jääkiekko viihdettä, totta kai. Tällä hetkellä, kun Suomi on saanut hyvin menestystä, niin ihmiset odottavat sitä enemmän ja enemmän. Ainahan sitä aika moni ihminen haluaa sen kilpailun siihen, haluaa näyttää, että on paras.”

”Mistä tulee voittamisen tarve yksittäisessä joukkueessa?”

”Seura varmaankin asettaa tietyt tavoitteet ja valmennusjohto asettaa omansa. Eihän siinäkään ole mitään järkeä, että kaksi joukkuetta menee kentälle ja toinen haluaa valmiiksi

hävitä. Jos siellä tosissaan kerta pelataan, niin toinen haluaa voittoa. Kyllähän se voittamisen halu tietysti pelaajistakin tulee.”

Vaikka Honkosen ja Suorannan (1999) mielestä ”kasvattajaseurojen” tarkoitus on kehittää ammattilaisurheilijoita edustusjoukkueen työntekijöiksi, kukaan nuorista ei koe seuran asettavan liiallisen kilpailullisia tavoitteita toiminnalle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei seuralla tavoitteita olisi, vaan ne saattavat välittyä pelaajille valmentajien kautta.

Samin mielestä voittaminen on pelaajille tärkeää, kunnes he joutuvat itse istumaan viljissä. Hänen mukaansa juuri jääkiekosta on tullut jostain syystä liian vakavaa ja ammatti- maista. Syytä kilpailullisuuden lisääntymiseen ei kukaan nuorista kuitenkaan osaa yksityiskohtaisesti sanoa. Seuran ja valmentajien ei koeta kasaavan pelaajille paineita menestymisestä, mutta silti kaikki ovat huomanneet, miten toiminta on muuttunut totisemmaksi vuosi vuodelta. Kilpailu tuntuu päivittäisissä käytännöissä, mutta sen alkuperä näyttäytyy vieraana.

Yksi pelaajien lajittelun ja arvottamisen työkalu on vuosittainen Pohjola-leiri, jonne kerätään parhaat pelaajat eri ikäluokista. Vaikka toiminnan tarkoitus on edistää lahjakkaiden pelaajien urakehitystä, se toimii myös pelaajien arvottamisen välineenä. Jani näkee myös leirin vaikutuksen: ”Se on yksi yhdistävä tekijä, jonkinlainen osoitus siitä, että sinne pääsevät ovat parempia kuin toiset. Ne osaavat sen homman.” Kuten jääkiekon entinen lajipäällikkö Seppo Liitsola Korsumäen (1988, 23) mukaan kertoi: ”Mukana on noin 200 ikäluokkansa kykyä, joista valitaan lahjakkaimmat juniorit vietäväksi eteenpäin.” Tähänkin sitaattiin sisältyy oletukset, että pelaajat eivät valitse mitään vaan heidät valitaan, ja että he eivät kulje itsenäisesti eteenpäin vaan heidät viedään sinne. Kaikesta heijastuu nuorten itseohjautuvuuden ja vastuun puuttuminen.

Pohdin miten lisääntynyt kilpailu vaikuttaa valmentajien käyttäytymiseen ja kysyn Janilta: ”Huomioivatko valmentajat kaikkia tasapuolisesti?”

Jani naurahtaa ja nojaa eteenpäin sängyn laidalla. ”Eivät todellakaan huomioineet tasapuolisesti. Se on varmaan muuttunut sellaiseksi, että haetaan voittoa, onhan tämä kilpaurheilua. Väkisinkin toinen voittaa ja toinen häviää. Valmentajan tehtävä on periaatteessa pistää joukkue voittamaan ja jotta joukkue voittaa, pitää peluuttaa parempia yksilöitä. Tietysti siinä paremmat yksilöt saavat enemmän huomiota valmentajalta, kun homma menee ammattikiekkoilun supertähtien paapomiseksi.”

”Oliko sellaista viime kaudella?”

”Ei noin kärjistetysti, mutta kyllä ihan selkeitä merkkejä siitä oli nähtävissä. Jotkut eivät halua puhua valmentajille, mutta paremmat pelaajat saavat paljon enemmän vapauksia. Siinä on jokin kirjoittamaton sääntö. Jos pelaa paremmin, on varaa tinkiä muista jutuista. Jotenkin se on sellaiseksi vaan muuttunut. Kai se on jonkinlainen normaali luonnonjärjestys.”

Kuulen nauhurin hiljentyvästä äänestä, että kasetin a-puoli on kulunut loppuun. Odotan hetken nauhan kääntymistä ja kysyn: ”Oletko itse saanut mielestäsi tarpeeksi huomiota valmentajilta?”

”En tunne oloani mitenkään kaltoin kohdelluksi, kyllä olen saanut. Silloin kun meni paljon kovempaa ja tein maaleja peleissä, niin tietysti tuli paljon enemmän huomiota valmentajilta.”

Peliäika taisi todellakin vaikuttaa pelaajien tuntemuksiin saamansa palautteen määrään, koska runsaasti jääaika saaneet Jarkko, Jarmo ja Toni olivat erittäin tyytyväisiä palautteensa määrään, kun taas peliäikaansa tyytymättömät Esko ja Sami olisivat kaivanneet lisää palautetta valmentajilta. Tero ei saanut mielestään paljoa palautetta, mutta ei oikeastaan sitä edes halunnutkaan. Jani vaikuttaa yhä innostuneelta, katsoo silmiini ja kuuntelee tarkkaavaisesti.

”Kuinka paljon olet saanut itse vaikuttaa siihen, miten harjoittelet ja pelaat?”

”Enpä juuri mitenkään. Valmentaja on kuningas tai jumala, joka sanoo, mitä alamaisensa on tehtävä. Alkaa muistuttaa armeijaa eikä pelaajilla ole siinä juuri mitään sanomista. Helppoahan se on puntteja nostaa vain silloin kun valmentaja katsoo, mutta ei siihen muuten pysty vaikuttamaan.”

”Tuntuuko, että olisit voinut itse vaikuttaa?”

”Ei, koska yleensä väsytti ja siellä pystyi hirveän helposti huilaamaan siten, että löysäili salaa. Muulla tavalla ei halunnut edes vaikuttaa, kun se oli niin helppoa. Ihmetytti, miten valmentajat sanoivat, että ’hienoa, kun olette tehneet kovasti töitä,’ kuitenkin näkee sen itse paremmin. Kun valmentajat lähtivät punttisalilta, kuinka monta prosenttia siellä sen jälkeen teki? Ehkäpä kaksi kymmenestä. Teki ehkä jotain, mutta ei niin kuin olisi pitänyt.”

Pelaajien haluttomuus harjoitella valmentajien ohjeiden mukaisesti ei kerro siitä, että he olisivat halunneet harjoitella toisella tavalla. Nähdäkseni he eivät olisi halunneet fyysisyyttä korostaneita ”pro pelaajia” lukuun ottamatta tehdä lainkaan voimaharjoituksia. Valmentajat kuitenkin tiesivät, että samaan aikaan toisilla paikkakunnilla kilpailevien joukkueiden pelaajat kasvavat isommiksi ja vahvemmiksi, ja pysyäkseen kilpailussa mukana on heidän

huolehdittava pelaajien voimantuoton tasaisesta lisääntymisestä. Tarve harjoitella ei siis tule pelkästään yksittäisen joukkueen valmentajilta, vaan koko sarjajärjestelmän kilpailullisesta luonteesta.

Pelaajan määrä väritti kokemuksia pelaajien vaikutusmahdollisuuksista. Eskon mukaan ainoa mahdollisuus vaikuttaa toimintaan oli päätös mennä harjoituksiin tai jäädä kotiin sairauteen vedoten. Hän ei kokenut voivansa lähestyä valmentajia, koska vastuu oli muutenkin vähissä. Tero piti naurettavana ajatuksena, että olisi mennyt kertomaan valmentajille toiveitaan. Toni toivoi välillä voivansa vaikuttaa enemmän, mutta koki, että toiminnassa on pidettävä yllä tietty kuria. Jarkko ei pystynyt vaikuttamaan toimintaan, mutta ei toisaalta kaivannut enempää vaikutusmahdollisuuksia. Jarmo oli kauden aikana tyytyväinen toimintaan harjoituksissa ja otteluissa. Lisäksi hän tunsikin, että olisi halutessaan voinut kertoa valmentajille ajatuksistaan.

Nuoret, jotka saivat mielestään tarpeeksi peliaikaa, keräsivät runsaasti huomiota ja tunsivat voivansa vaikuttaa toimintaan eli kokivat olevansa autonomisia, mikä on tehtäväsuuntautuneen motivaatioilmaston ja TARGET-mallin yksi piirre. Koettu motivaatioilmasto ei siis ole suoraan verrannollinen yksilön henkilökohtaiseen tavoitesuuntautumiseen, vaan on ennemminkin sidoksissa pelaajan ja vastuun määrään joukkueessa. Tästä esimerkkinä Jarmo, joka sai runsaasti peliaikaa, palautetta ja huomiota sekä pystyi mielestään vaikuttamaan toimintaan, mutta edusti silti minäsuuntautuneita, keskinäiseen kilpailuun ja paremmuuden osoittamiseen keskittyviä, ”pro pelaajia”. Jani taas kuului tehtäväsuuntautuneiden ”älyköiden” ryhmään, mutta pitää ympäristöä kilpailullisena jopa siinä määrin, että pelaajien lajittelu ja vertailu nousevat hänen mielestään toiminnan keskeiseksi tavoitteeksi.

Samin mukaan pelaajilla oli mahdollisuus puhua asioista ja antaa palautetta henkilökohtaisissa palavereissa, mutta kovin moni tuskin uskalsi kertoa mielipidettään. Osallistuin itsekin näihin palavereihin ensimmäisen kolmen viikon aikana. En tuntenut pelaajia enkä valmentajia, joten seurasin huolestuneena vierestä miten yksittäiset pelaajat istuivat ahtaassa huoneessa kahden kokeneen valmentajan mielipiteiden ristitussa. Pelaajille tarjottiin kyllä mahdollisuus kertoa toiveistaan ja tuntemuksistaan, mutta käytännössä valmentajien korostettu auktoriteettiasema esti aidon vuorovaikutuksen. Treasuren (2001) mukaan mahdollisuus vaikuttaa toimintaan lisää koettua pätevyyttä ainoastaan silloin, kun mahdollisuus siihen on todellinen. Tässä tapauksessa palautekeskustelu oli pelkkä vallankäytön ja kontrollin väline, jolla pystyttiin vaimentamaan myöhemmin heräävä tyytymättömyys: ”Olisit sanonut silloin, kun sinulla oli siihen mahdollisuus.”

Nuori Suomi -ideologian yksi tavoitteista on lisätä nuorten oma-aloitteisuutta ja vastuuta päätöksenteossa. Vaikka osa nuorista olisi kaivannut parempia mahdollisuuksia vaikuttaa, Jani näkee asian toisin.

”Periaatteessa on hyvä ajatus, että nuoret saisivat vaikuttaa, mutta kun olen tajunnut sen karun tosiasian, että eivät nuoretkaan niistä mitään tajua. Jollain konstilla pitäisi luoda viisaampia aikuisia, jotka osaisivat tehdä oikeita ratkaisuja nuorten suhteen. Aina sanotaan, että kyllä nuori tietää paremmin omat asiansa kuin aikuinen, mutta sehän nyt on ihan pas- kapuhetta. Eihän nuori tiedä paljon mitään vielä. Olen huomannut sen itsekin. Ei tämä elämä ihan sellaista ole, mitä luulin.”

Mieleeni tulee kuva Janista miettimässä maailmanmenoa tohvelit jalassa takkatulen ääressä, piippu suussa ja konjakkilasi kädessä. Hän on samaan aikaan ympäristön nurkkaan ahdistama toisinajattelija ja ikäryhmänsä katu-uskottava äänitorvi. Häpeän omaa saamat- tomuuttani ja toiminnan hiljaista hyväksymistä, mutta kaikista eniten sokaistumistani to- dellisuudelle. Jos kuusi kuukautta riitti kriittisyyteni haihtumiseen, niin mitä saisi aikaan vuodet ja vuosikymmenet lajin parissa? Tarkoitukseni ei ollut muuttaa toimintaa, vaan ku- vailla sitä mahdollisimman tarkasti, joten en ole pettynyt siihen, että en pystynyt vaikutta- maan ympäristöön, vaan siihen, että kriittinen asenteeni muuttui kauden aikana. Melkeinpä toivon, että synkkä tilitys kirkastuisi, mutta helpotus ei ole vielä näköpiirissä.

”Oliko se touhu liian vakavaa?”

”Kyllä siihen tuli sellaisia piirteitä, että ei välillä pahemmin naurattanut. Joskus toissa- kaudella kysyttiin vastustajan tehdessä maalin, että mitä naurat, niin sanoin, että nauran kun ei pahemmin itketäkään. Siellä pitäisi repiä hiuksia ja puhkoa silmiä, että ’hitto kun hävittiin peli’.”

”Ketä varten se tarkka suunnitelmallisuus on?”

”Niin kummalliselta kuin se voi kuulostaa, kaikki hyvät pelaajat ovat vähän suuruu- denhulluja ja tähtäävät alitajuisesti hirveällä tahdolla ammattilaisiksi, mikä ei kyllä mieles- täni ole urheilun tarkoitus. Jos niin sattuu, niin se on sattuman kauppaa. Suunnitelmallisuus on niitä varten, jotka täsmällisesti siihen pyrkivät. Jos heillä on tietty päämäärä, että he ha- luavat olla yksinkertaisesti parhaita, niin se on varmaan juuri niitä tosikkoja varten.”

”Kuinka monta tosikkoa oli viime kaudella joukkueessamme?”

”Suurin osa näistä pro jääkiekkoilijoista, en niin tarkkaan heitä henkilökohtaisesti tun- ne, mutta semmoisen kuvan niistä helposti saa.”

”Kuinka monta niitä suunnilleen oli?”

”Kolmesta kahdeksaan.”

Janin näkemyksen mukaan 26 nuoren elämänrytmin tarjoava toiminta palvelee todellisuudessa ainoastaan murto-osaa pelaajista. Vuosi vuodelta kilpailua kiristetään siten, että jäljelle jäävät vahvimmat ja taitavimmat pelaajat. On luonnollista, että kaikki pelaajat eivät voi edetä liigatasolle asti, mutta toiminta karsii pois myös lahjakkaita nuoria, jotka eivät nauti liioitellusta kilpailusta. Jäljelle jäävät ”pro pelaajat,” jotka eivät piittaa koulunkäynnistä, ja joiden arvomaailma on korostetun miehinen ja kilpailullinen. Sen lisäksi, että pohdimme miten kasvattaa huippu-urheilijoita, olisi syytä kysyä millaisia huippu-urheilijoita haluamme kasvattaa. Käytössä oleva järjestelmä ei varmasti kasvata ”itsestään, lähimmäisistään ja koko maailmasta vastuunsa tuntevia aikuisia,” kuten urheiluetiikan yliassistentti Kalervo Ilmanen toivoo (Pajunen 2003, 18).

Janin mielestä kilpailullisuus on viety liian pitkälle.

”Jos joku lopettaa sen takia, että ei saa peliaikaa, niin ollaan liian pitkällä. Ei kenenkään pitäisi sen takia lopettaa, että ei saa pelata. Ihanteellinen juttu olisi se, että ne jotka eivät halua pelata tosissaan tai kilpailullisesti, voisivat pelata leikkimielistä sarjaa joka ikäluokassa. Mutta se on täysin mahdotonta. Ei semmoista voi järjestää, koska ei ole resursseja eikä harrastajia tarpeeksi.”

”Löytyisikö leikkimieliseen sarjaan harrastajia vai olisiko se pelkkä tosikkosarjan farmi?”

”Siihen se varmaan lopulta päätyisi. Onhan näitä vaikka mitä ikämiessarjoja, eihän niissä tosissaan pelata. Sen tapaista meininkiä voisi yrittää järjestää, mutta ei kai se toimisi. Nälkä kasvaa syödessä ja jos sinne eksyy pelaaja, jolla on piilevää kunnianhimoa, niin ei se enää sille kelpaa. Ja vaikka joku valmentaja, niin sehän rupeaa syömään sitä järjestelmää.”

”Missä iässä kannattaisi jakaantua harrastus- ja tosikkosarjaan?”

”Aika vaikea kysymys. Sitten kun tarpeeksi monella alkaa tuntua, että tämä kilpailullinen touhu ei enää maistu. Tilastoistahan sen näkee, että missä iässä kaikkein eniten porukkaa lopettaa. Siitähän sen pystyisi katsomaan ja porrastamaan.”

”Entä, kun kilpailullisessa joukkueessa osa joutuisi istumaan penkillä?”

”Paska homma silleen. Tämä on aikamoista tasapainoilua. Olisi hienoa, jos osaisi antaa tyhjentävän vastauksen, joka ratkaisisi kaikki tällaiset ristiriidat. En osaa sanoa.”

Kysymys siitä, missä iässä pitäisi lisätä kilpailua, tuntuu kääntyvän keskustelussamme pääläelleen. Olemme siirtyneet pohtimaan, missä iässä pitäisi vähentää kilpailua tai luoda

rinnakkainen järjestelmä. Tiedustelen kiinnostuneena pystyykö Jani osoittamaan syyllisen liialliseen kilpailuun.

”En kyllä osaa ketään sormella osoittaa, mutta ainahan se on helppo puhua siitä, että millainen ihminen on perusluonteeltaan. Sitten tulevat kaikki perimmäiset motiivit: ahneus ja oman edun tavoittelu.”

”Ai pelaajan?”

”Niin. Ja kun nuorista pelaajista tulee aikuisia ja aikuiset menevät johtamaan isoja organisaatioita, jotka vaikuttavat nuoriin. Siitä voisi löytää jonkun perimmäisen syyn, että miksi se on mennyt sellaiseksi. Se on näitä hyvinvointiyhteiskunnan mahdottomia yhtälöitä, on niitä muitakin.”

Jani näkemyksen mukaan pelaajat ovat vieraantuneet omasta harrastuksestaan, eivätkä he tyydytä pelaamalla omia tarpeitaan, vaan ulkopuolelta asetettuja tavoitteita. Liiallisen kilpailun tuntuu aiheuttavan vieras ja pakottava kasvoton hirviö, jonka hallitsemassa ympäristössä pelaajat ja valmentajat ovat voimattomia esiintyjiä, vaikka todellisuudessa periaatteet ovat ihmisten oman toiminnan tulosta ja toteutumista. Hyväksynnän ja näennäisen helpotuksen voi saavuttaa korostamalla omaa valtaa, voimaa ja koskemattomuutta, mutta yksilöt, jotka eivät alistu keskinäisen kilpailun hurmukseen ovat heikkoja luusereita, jotka eivät kestä arkielämässään kohdattavia paineita ja uhkia.

7.5 Unelma hyvästä urheilusta

Ojennan Janille Nuoren Suomen, SLU:n ja Opetusministeriön julkaiseman, lasten ja nuorten urheilun eettisiä linjauksia esittelevän, ”Unelma hyvästä urheilusta” -vihkosen. Hän ei ole nähnyt sitä aikaisemmin.

”Mitä ajattelet sivusta ’Lapselle ja nuorelle urheilu on leikkiä?’”

”Onhan siinä aika hyviä pointteja, että leikin pitäisi olla spontaania. Kyllähän se kahlitsee jos se on ohjattua. En minä itse ainakaan haluaisi leikkiä sen takia, että joku kertoo, että miten se pitäisi tehdä. Tee näin, niin on hauskaa. Sittenhän se olisi kuin armeijassa.”

”Toteutuivatko tekstissä mainitut asiat viime kaudella?”

”Aika harvakseltaan. Tulee vähän mieleen, että tämä teksti voisi olla pohjana paljon nuoremmilla, ehkäpä kymmenen vuotta nuorempien organisoidussa urheilussa. Korkeintaan siellä voisi olla tämmöistä, koska semmoiset kehityksen portaat itse olen käynyt läpi. Ei hirveän helposti tule mieleen, että tällaista olisi joskus ollut. En henkilökohtaisesti pysty

löytämään jälkikäteen, en kai olisi löytänyt aikaisemminkaan. Ei tämä ainakaan nuoren kohdalla päde ja lapsillakin hyvin harvoin. Ei toteutunut.”

”Oliko siellä leikkiä ja pelailua?”

”Ei sieltä kyllä semmoista löytynyt. Jos oli, niin sitä oli niin pieni määrä, että ei sitä koko kauden hommaan suhteutettuna edes huomannut. Se oli niin minimaalista.”

”Pitäisikö leikkiä olla enemmän?”

”Pitäisi. Aikakin henkilökohtaisesti olisin kaivannut sitä paljon enemmän. Olisi voinut liekki säilyä paljon pitempään, jos olisi ollut vähän vapaampaa touhua. Mutta toisaalta voihan sitä valittaa, kun paskat on jo housussa.”

Muidenkin nuorten mukaan leikin määrä on vähentynyt. Kaikki olisivat kaivanneet harjoituksiin enemmän vapaata pelailua, mutteivät kuitenkaan määrätietoisesti harjoittelun kustannuksella. Tonin, Teron ja Jarmon mukaan pelaajat voivat leikkiä omalla ajallaan, mutta harjoituksissa on keskityttävä olennaiseen. Vaikka Toni onkin sitä mieltä, että menestyvä urheilijaa ei saa menettää leikkisyyttään, vuosia kestäneen valmentautumisen tuloksena nuoret ovat oppineet, että leikkiminen ei kehitä pelitaitoja. Harjoittelu ei saa olla hauskaa, oivaltavaa ja itsenäistä, vaan sen on perustuttava kovaan työntekoon ja keskinäiseen kilpailuun. Teron mukaan nuorten kilpaurheilussa ei edes tarvitse olla leikkiä. ”Jos haluaa leikkiä, niin voi mennä puiston jäälle ja leikkiä siellä,” sillä urheiluseurassa harrastamiseen kuuluu voiton tavoittelu. Samin mielestä ”leikit ovat omalla tavallaan leikkitty”. Samasta syystä nuoret, jotka eivät mahdu ensi kauden joukkueeseen, vastustelevat seuran vaihtoa. Oma seura on paikkakunnan ylpeys, eikä taitojen uskota kehittyvän vähemmän kilpailullisessa naapuriseurassa.

Alkaa käydä selväksi, että leikillä ei ole sijaa suunnitelmallisuuteen ja määrätietoisuuteen perustuvassa järjestelmässä. Leikkiin kuuluu spontaanisuus, jonka takia ketään ei voi siihen pakottaa. Lisäksi on valitettavaa, miten negatiivisena nuoret leikkimisen kokevat. Asenteeseen vaikuttavat varmasti sekä kilpailuympäristön arvot että murrosikään kuuluva lapsuudesta irtaantuminen. Siirryn seuraaviin väitteisiin.

”Lapselle ja nuorelle urheilu on arvokas osa kasvua?”

”Kyllä se on varmaan kasvattava kokemus kaikki sosiaaliset ja muut kyvyt huomioon ottaen.”

”Urheilu ottaa huomioon lapsen ja nuoren tarpeet?”

”Riippuu tietysti mitä sillä tarkoitetaan. Joukkueurheilussa henkilökohtaisia arvoja on pakko sivuuttaa, eipä oikein. Unelma hyvästä urheilusta -osuus ei oikein päde.”

”Entä muut?”

”Urheilu edistää tunteiden käsittelytaitoa. Se kyllä pitää paikkansa. Urheilu edistää itse-
tuntoa. Kyllä se edistää, mutta kyllä se myös laskee.”

”Missä tilanteissa?”

”Jos sinulla menee hyvin ja teet maalin, niin nouset aika korkealle. Jos on valmentaja, joka huitoo fläppitaululla päähän, niin kyllä sillä saattaa olla aivan käänteinen vaikutus, ei tule itsevarmoja lapsia. Urheilu edistää sosiaalisia taitoja, kaikkihan sen tietävät, tai ainakin ne, jotka ovat seuranneet urheilua. Urheileminen edistää kykyä ottaa vastuuta, ei se päde kaikkien kohdalla. Ei siinä itse vastuuta oteta, jos sanotaan mitä pitää tehdä ja tehdään juuri niin kuin on sanottu. Aina voi syyttää, että ’tuo sanoi, että noin pitää tehdä’. Ei se pidä paikkaansa.”

”Se on vaan käskyjen noudattamista?”

”Todellakin. Jos vaikka harkoissa sanotaan, että tehkää näin, niin teemme niin. Olen aina miettinyt sitä, että mitä jos kysyisi, että miksi näin tehdään, niin kyllä ne sen kertoisi. Ei se kuitenkaan ole sellainen kysymys, mitä kysytään, se on näitä kirjoittamattomia sääntöjä.”

Jarkon mielestä urheilu edistää parhaimmillaan henkistä hyvinvointia, mutta vähäinen peliaika saattaa vaikuttaa päinvastoin.

”Ainakin itselleni urheilu on sellainen juttu, että siinä saa vapautua kaikesta muusta. Välillä tulee pettymyksiä ja välillä taas onnistumisen hetkiä, niin kyllähän se edistää tunteiden käsittelytaitoja ja itsetuntoakin kohottaa, kun itselläni ainakin on tullut enemmän niitä onnistumisia kuin epäonnistumisia.”

”Entä kun jotkut joutuvat istumaan penkillä otteluiden aikana?”

”Sitten se voi laskea sitä. Siinä on sellainen epäkohta. Tuossa lukee, että urheilu innostaa elinikäiseen liikuntaan. Sehän sen tavoitteen pitäisi olla. Ei se penkillä istuminen innosta elinikäiseen liikuntaan.”

Tämänhetkinen järjestelmä tuntuu edistävän etenkin menestyvien pelaajien hetkellistä henkistä hyvinvointia, kuten Saminkin puheesta voi päätellä.

”Ei kai sitä jonkun nuoren tarpeita tyydytetä, jos se on joukkueessa, jossa ei pääse pelaamaan. Se on varmaan ihan sen takia tullut, että se tulee pelaamaan, mutta sitten ei pääsekään. Ei se kyllä sitten ota huomioon sen nuoren tarpeita varmaan. Se on lapsilla vähän toinen juttu. Kai se on se kilpailuhenki.”

”Edistää henkistä hyvinvointia?”

”No ei välttämättä. Jos joku ei vaikka pääse pelaamaan, niin se ei nyt paljoa edistä, päinvastoin.”

Kaikkien nuorten mielestä liikunta edistää fyysistä hyvinvointia. Teron sanoin: ”Jos ei liiku, tulee kelluke vyötärölle, verenpaine nousee ja pitää syödä pillereitä.”

Erilaisista lähtökohdista huolimatta Esko ja Toni muuttaisivat toimintaa leikkimielisemmäksi. Eskon päähuolenaihe on vähäisen peliajan aiheuttama ahdistus ja Toni arvelee hauskanpitoa korostavan asennoitumisen vaikuttavan positiivisesti harjoittelumotivaation. Tero ei tiedä, mitä toiminnasta puuttuu eikä siksi osaa sitä myöskään korjata. ”Se on vähän semmoista kuin on. En pysty siihen vaikuttamaan.” Samin mukaan Nuori Suomi -ideologia toteutuu korkeintaan korttelikiekossa, koska ”tässä iässä halutaan menestyä ja silloin siellä pelaavat ne parhaat”. Jarmo muuttaisi toimintaa vasta, kun joutuisi itse vilttiin. Menestyvien pelaajien näkökulmia voisi kuvailla itsekkäiksi, mutta todellisuudessa he ovat vain omaksuneet ympäristön yltiöindividualistiset arvot.

Kuulen kahvinkeittimen porinan keittiöstä. Janin perhe on siirtymässä jälkiruokaan, mutta tiedonnälkäni ei ole vielä tyydytetty. ”Löytyykö virheen tekijä pelaajista, valmentajista, seuroista vai lajiliitoista?” kysyn Janilta.

”Helppoahan sitä olisi syyttää lajiliittoa ja sen helvetin typeriä yrityksiä korjata jälkiään. Aloitetaan ihan väärästä päästä. Lehdessä luki, että reilun pelin nimissä jalkapallossa kielletään voittaminen, ettei kenellekään tulisi paha mieli. Sehän on ihan idioottimaista! Puhutaan kuitenkin lajista, jonka perimmäinen tarkoitus on voittaa toinen joukkue. Sitten kielletään voittaminen. Lähdetään väärästä päästä korjaamaan näitä usean vuosikymmenen ajan tehtyjä virheitä.”

Janin mielestä kilpailun luonteeseen kuuluvat voitto ja tappio, joten ne eivät itsessään ole tuhoisia. Itsekin muistan kaveripiirini jokatalviset kiekko-ottelut ja kesäiset tenniksen Davis Cupit. Olen tavoitellut pisteitä ja maaleja siitä lähtien, kun opin niitä laskemaan. Tulosten merkitystä ei kukaan ole kuitenkaan antanut peliporukan ulkopuolelta, vaan pistelaskulla on lisätty viihtyvyyttä pelin laatua parantamalla. Järjestäytyneessä nuorisourheilussa ongelmia aiheuttavatkin voitoille ja pisteille annettavat merkitykset ja niihin yhdistettävän arvot. 15-vuotiaiden SM-sarja kuvastaa umpikaupallista jääkiekon SM-liigaa, etenkin kun miltei kaikki samat seurat ovat edustettuina molemmissa sarjoissa.

Janin naurettavana pitämä reagointi liialliseen kilpailullisuuteen saattaa aiheuttaa seuroissa haitallisen vastareaktion. Erään seuran valmennuspäällikkö kertoi kahvipöytäkeskus-

telussa, kuinka sinettiseuroille asetettavat vaatimukset saattavat johtaa jopa heidän eroamiseen kyseisestä junioriurheilun laatujärjestelmästä. Jääkiekkoliitto on ilmeisen tyytyväinen omiin periaatteisiinsa ja pyrkii ylläpitämään kilpailullista sarjatoimintaansa, vaikka lapsikeskeisen nuorisourheilun puolestapuhujat vetävät sääntöjä vastakkaiseen suuntaan. Tuloksena on arvojen ristiaallokko, jossa seurat joutuvat tekemään ratkaisunsa ilman minkäänlaista yhtenäisteoriaa hyvästä ja huonosta toiminnasta.

”Koko ajan puhutaan huippujääkiekosta ja siitä, miten se ei tuo tuloja. Pienennetään kaukaloita, niin tulee enemmän väkivaltaa, taklauksia ja kontaktitilanteita. Jos siitä tehtäisiin tylsempää, niin sillä olisi varmasti käänteinen vaikutus nuorisourheiluun. Suurennetaan kaukaloita ja pelataan jääkiekko jääpallokentällä missä ei ole laitoja, ei saa taklata ollenkaan, kolmella pelaajalla. Olisi niin hiton tylsää. Sillä olisi varmaan vähän toisenlaisia vaikutuksia. Mutta eihän sellaista voi tietenkään toteuttaa.”

Janin ironiassa löytyy osasyynä kilpailullisuuden ongelmiin. Voittamiseen ja häviämiseen liittyvät arvot siirtyvät selvästi ylhäältä alaspäin, ammattimaisesta viihdeurheilusta lasten ja nuorten leikkeihin. Jääkiekko esitetään mediassa vauhdikkaana toimintalajina, jossa isojen poikien kisailu on sirpaloitunut mainoskatkojen välisiin taklauksiin ja laukauksiin. Urheilun ja kaupallisuuden liitto on ilmeinen ja heijastuu myös juniorikiekkoiluun.

7.6 Ympyrät toisin päin

Nuorten identiteetti on tiukasti sidoksissa jääkiekkoon, ja harrastuksesta luopuminen vaikuttaa ajankäytön lisäksi nuorten kuvaan itsestään yhteisön jäsenenä. Kuten Tero sanoo: ”En ole ollut mikään muu kun jääkiekkoilija, niin en tiedä millainen on oikeastaan normaali ihminen.” Jarmosta tuntuisi pahalta, jos ei ainoana ryhmästä voisi pelata enää kavereiensa kanssa. Hänen mielestään jääkiekkoon kuluu niin paljon aikaa, että ”siitä tulee pakostakin iso osa elämää”. Jarkon olo on lopettamispäätöksen jälkeen ristiriitainen. ”Jatko ja lopettaminen mietityttävät yhä. On niin pitkään on pelannut, että oli vaikea päättää. Sellainen siitä sitten lopullisena päätöksenä tuli.”

”Jättääkö lopettaminen aukon elämääsi?”

”Vaikea sanoa. Pyrin kyllä harrastamaan jatkossa monipuolisesti eri vuodenaikoihin sopivia lajeja.”

Samin mukaan ajankäytön muutos ei aiheuta ongelmia, vaan tarjoaa suuren helpotuksen. Kysyn häneltä: ”Tuleeko tyhjä fiilis, jos ei pelaisikaan?”

”No, ehkä talvella voisi tulla, mutta kesällä saan kyllä ajan kulumaan muutenkin kuin juoksemalla ylös rappusia. Ei siinä nyt mitään ongelmaa ole jos vaikka sen lopettaisinkin.”

”Olisiko sinulle senkin jälkeen joitain liikunnallisia harrastuksia?”

”Kyllä, pesäpallo ainakin. Sitä pelasin sellaiset kolme neljä kesää. Sitten olisi golf ainakin ja salibandy, se voisi ainakin olla ihan hyvä.”

Harrastamisen lopettaminen ei siis välttämättä ole uhka nuorten hyvinvoinnille, vaan joidenkin kohdalla hyvinvointia lisäävä tietoinen valinta. Tilanne saattaa kuitenkin aiheuttaa mielihapahaa niille pelaajille, jotka ovat vuosikausia rakentaneet kuvaa itsestään juuri jääkiekkoilun kautta. Lopettamispäätöstä ei voi pitää valitettavana ratkaisuna tai järjestelmän tappiona tuntematta yksilön koko tarinaa.

En ole huolestunut tai pettynyt siksi, että Jani päätti lopettaa kilpailullisen jääkiekon harrastamisen. Hän on jatkossakin liikunnallinen ja löytää varmasti uusia harrastuksia. Hän on sosiaalisesti aivan liian valveutunut osallistumaan toimintaan, jonka arvoperustaa hän pitää vääristyneenä. Jääkiekon tappio kohdataan jossain toisessa ympäristössä riemuvoittona. Janin ratkaisu myötäilee Patrikssonin (1988) näkemystä siitä, että harrastuksen lopettaminen on henkilökohtainen tapahtuma, jota ei voi ymmärtää tilastollisten muuttujien avulla.

”Olen harkinnut, että pitäisi ladata vähän akkuja ilman, että kukaan painostaa aloittamaan mitään. On hyvinkin mahdollista, että aloittaisin jalkapallon tai sählyn, että säilyisi terveet elämäntavat.”

”Liikunta on kuitenkin mielessä?”

”On. Ja sitten olen ajatellut, että rupeisin vaikka näyttelemään tai tekemään jotain kulttuuritouhua. Kääntäisin nämä ympyrät ihan toisin päin.”

”Liikunnallinen asenne on kuitenkin jäänyt?”

”Kyllähän se jättää jälkensä. Ei siitä pääse koskaan eroon.”

”Millaisin mielin lopetat jääkiekkoilun?”

”Ihan hyvin mielin. En ole katkera mistään. Enkä minä olen sulkenut urheilua pois elämästäni, enkä jatkamistakaan täysin. Olosuhteet huomioon ottaen hyvillä mielin.”

Pysäytän nauhurin, nousen ylös ja jään lukemaan sekalaisia lehtileikkeitä korkkitaululta. Viimeisen puolitoistatuntisen aikana menetin uskoni nuorisourheilun jaloihin lähtökohtiin, mutta saavutin suuremman ymmärryksen ja toivon paremmasta. Muistan jonkun sanoneen, että pessimisteillä on kaikista realistisin kuva todellisuudesta. Kerron Janille, ettei hänen

tarvitse pelästyä havainnoimisensa tarkkuutta, vaikka ympäristö näyttäytyisikin joskus ahdistavan merkityksettömänä. Kyky nähdä muita enemmän on joskus kuristava vitsaus, mutta parhaimmillaan suunnaton rikkaus, joka synnyttää luovuutta ja uusia ainutlaatuisia ajatuksia. Käännän katkaisimesta ja auringonsäteet syöksyvät sälekaihtimien väleistä. Jani ei kummeksu abstraktia kieltäni, vaan vaikuttaa helpottuneelta siitä, että ei kamppaile yksin tulkintojensa kanssa. Nyt vietän jo paluumatkaa bussissa miettien mihin tiemme johtavat.

8 POHDINTA

Tutkimukseni on ollut suunnattuna kilpailulliseen juniorijääkiekkoiluun ja olen tarkastellut yhtä 15-16-vuotiaiden C-nuorten mestaruussarjassa pelaavaa joukkuetta, joka edustaa Nuoren Suomen tunnustamaa sinettiseuraa. Tutkimukseni löydöksiä ei voi yleistää kattamaan koko nuorisourheilun kenttää, mutta yksikin raportoitu tapaus tuo uutta tietoa ja saattaa helpottaa toiminnan arvioimista muissa ympäristöissä. Havainnointiani ja haastattelujeni toteuttamista ohjasivat aikaisemmasta kirjallisuudesta ja kokemuksistani omaksumani esi-oletukset, mutta seuraavaksi pyrin tekemään yhteenvedon jälkeen yleistyksiä yksittäisestä ympäristöstä kohti laajempaa kokonaisuutta ja johtamaan niistä oman näkemykseni eettisesti kestävästä seuratoiminnasta.

8.1 Mitä tapahtuu todella?

Jääkiekolla on Suomessa kiistämätön erityisasema. Vaikka se on SM-liigan tasolla suuren mediahuomion keräävää kaupallista viihdettä, lasten ja nuorten järjestäytyntä harrastustoimintaa koskevassa keskustelussa pyritään korostamaan leikkiä ja hyvinvoinnin edistämistä. Todellisuudessa jo 15-vuotiaille nuorille jääkiekko on totista kilpailua, jossa lahjakaimmat ja tunnollisimmat pelaajat etenevät askel kerrallaan kohti ammattilaisuutta. Tarkastelemani C-junioreiden mestaruussarja omaksuu mallinsa aikuisten SM-liigasta, jossa pelaavat samojen seurojen edustusjoukkueet. Tässä iässä osa pelaajista hautaa viimeinkin lapsuuden haaveensa ammattilaisurasta; toisille todellisuus paljastuu peliajan vähentyessä, toiset kasvavat realismiin ja asettavat muut asiat elämässään jääkiekon edelle. Jälkimmäisen ryhmän pelaajat saattavat menestyä yhä omassa ikäluokassaan, mutta ymmärtävät miten rajallinen huipulle pääsyn mahdollisuus silti on, ja siksi keskittyvät mieluummin koulunkäyntiin ja kaverisuhteiden ylläpitoon. Osalle menestyvistä nuorista lapsuusajan unelmat kirkastuvat tässä iässä todellisiksi tavoitteiksi. Miesten sarjoihin on enää muutaman vuoden matka, jonka kilpailullinen läpikäyminen saattaa johdattaa ammattilaisuuteen.

Tavoitteellisen juniorikiekkoilijan ilmentymiä ovat ”pro pelaajat”. He eivät välitä koulunkäynnistä ja arvosanoista, vaan keskittyvät kovaan harjoitteluun, jota leimaa miehinen uho ja liioiteltu itseluottamus. Koulussa he hyväksikäyttävät jääkiekkoilijan statusta sekä ym-

päristön sosiaalisessa arvojärjestelmässä että selvitäkseen opinnoista mahdollisimman pienellä vaivannäöllä. Heidän tiivis ryhmänsä houkuttelee ympärilleen nuoria, jotka hyväksynnän toivossa luopuvat pahimmillaan jopa opiskeluponnisteluistaan, vaikka siinä lahjakkaita olisivatkin. Tavoitesuuntautumisteoriaan viitaten ”pro pelaajia” voisi kuvailla miänsuuntautuneiksi urheilijoiksi. Toiset ryhmän muodostavat tehtäväsuuntautuneet ”älyköt”, jotka harjoittelevat tunnollisesti, mutta suorittavat peruskouluaan hyvällä menestyksellä. Heille jääkiekko on pelkkä harrastus, jonka takia ei kannata vaarantaa koulunkäyntiä. Arvomaailmojen erilaisuus jakaa joukkueen alaryhmiin, joiden välinen vuorovaikutus on rajallista, mikä vaikuttaa yksilöiden hyvinvoinnin lisäksi helposti myös joukkueen yhteistointintaan.

Jääkiekon harrastaminen vie valtavasti aikaa, mikä ei itsessään estä koulunkäyntiä, mutta pakottaa nuoret tekemään valintoja harrastamisen, koulun ja näiltä liikenevän vapaa-ajan välillä. ”Pro pelaajat” keventävät mieluummin koulunkäyntiä ja ”älyköt” luopuvat mieluummin harrastuksestaan kuin vähentävät vapaa-aikaansa, mikä saattaisi vaikuttaa myös kaverisuhteisiin. Ensimmäiseksi karsiutuvat pois nuoret, jotka eivät nauti liioitellusta kilpailusta ja toiseksi ne, jotka eivät taitojensa puolesta selviä yksilöiden välisestä erottelusta. Tästä johtuen juniorikiekkoilun portaat läpikäyneet nuoret ammattuurheilijat saattavat olla alhaisesti koulutettuja ja heidän arvonsa ovat sidoksissa yksilöiden väliseen kilpailuun. Nuorten tavoitteellinen kilpailullisuus ei palvele kaikkia toimintaan osallistuvia nuoria, vaan etupäässä ”pro pelaajia”, joiden arvomaailma ei välttämättä vastaa toivottavia kasvatuseealeja. Ennen valmennusmenetelmien kehittämistä pitäisikin kysyä millaisia urheilijoita haluamme kasvattaa: ahneita oman edun tavoittelijoita vai lähimmäisistään ja ympäristöstään huolehtivia kypsiä aikuisia?

Menestyvät nuoret kokevat saavansa enemmän palautetta ja huomiota valmentajilta kuin viltissä istuvat, jotka mieluummin pelaisivat ja häviäisivät ottelun kuin katsoisivat sivusta. Ykkösketjun pelaajille voittaminen on tärkeämpää kuin kaikkien tasainen peluuttaminen, kunnes he joutuvat itse penkin päähän tai katsomoon. Itse suhtauidin tutkimusprosessin alussa toimintaan kriittisesti, mutta puolen vuoden aikana sokaistuin pahoinvoinnille, jonka pelaajat ilmaisivat haastatteluissa kauden jälkeen. Voin vain pelokkaana arvailla, mitä omalle arvostelukyvylleäni tapahtuisi vuosia tai vuosikymmeniä kestäväen tarkastelun aika-

na. Virheitä tehdessään toimintaa ohjaavat aikuiset eivät siis välttämättä toimi tietoisesti, vaan heitä ohjaavat rutiini ja itsestään selvänä pidettävät periaatteet.

Nuoren Suomen (2004) uusien nuorisourheilusuositusten mukaan mestaruussarjojen pelaaminen ja parhaiden palkitseminen on hyväksyttävää 14-vuotiaista asti. Jääkiekko on Suomessa pelattavista joukkueurheilulajeista kiistämättä kaikista kilpailullisin ja C-nuorten SM-sarja itsessään tukee kilpailusuuntautuneisuutta, onhan toiminnan tavoitteena vastustajan voittaminen. Sarjajärjestelmän luonne tunkeutuu yksittäisen joukkueen tasolle, sillä jos joukkueen päämääränä on kilpailullisen suorituskyvyn osoittaminen, on luonnollista, että tällöin jäällä esiintyvät parhaat pelaajat. Koettu peliaika vaikuttaa pelaajien yleisen tyytyväisyyden lisäksi koettuun motivaatioilmastoon autonomian ja valmentajilta saadun huomion määrän kautta. En kuitenkaan missään vaiheessa nähnyt yhteyttä motivaatioilmaston ja yksilöiden tavoitesuuntautumisien välillä, koska esimerkiksi Jarmo, minäsuuntautunut ”pro pelaaja”, koki ilmaston tehtäväsuuntautuneeksi, mutta Jani, tehtäväsuuntautunut ”älykkö”, tunsikin toiminnan perustuvan lähes pelkästään pelaajien keskinäiseen kilpailuun.

Nuoren Suomen haaveilema ”Unelma hyvästä urheilusta” ei toteudu 15-vuotiaiden kilpailullisessa jääkiekkoilussa. Leikkiä ei ole, eivätkä kilpailulliset nuoret sitä edes kaipaa, koska sen ei tulkita kehittävän pelitaitoja. Aikuisten ylhäältä ohjaama toiminta ei edistä vastuunottoa, koska tällöin nuoret eivät joudu missään vaiheessa vertaamaan toimintaansa omiin ja ympäristön arvoihin, vaan toteuttavat sulkeisharjoitusten kaltaista käskyjen vastaanottamista ja sokeaa suorittamista. Jääkiekon harrastaminen kasvattaa menestyvien nuorten itseluottamusta, mutta vaihtopenkillä istuminen ei varmasti innosta elinikäiseen liikuntaan, vaan pahimmillaan laskee itsetuntoa ja koettua arvostusta muiden silmissä. Tällaisenaan toiminta ei auta nuoria kasvamaan ”sellaiseksi persoonalliseksi yksilöksi, joka kykenee vapautuneesti hyödyntämään kaikkia kykyjään ja luontaisia lahjojaan”, kuten Nykäsen (1996, 11) mukaan lapsilähtöisessä urheilussa on tavoitteena.

Nuorten mielestä voittamista ei tarvitse kieltää, mutta heidän tuntemuksistaan heijastuu halu katkaista merkitysyhteydet aikuisten viihdeurheilun ja nuoruusiän harrastamisen väliltä, mikä osaltaan auttaisi ratkaisemaan myös Huuskosen (1995) kuvaamaa ristiriitaa vanhan koulun tehokkuusajattelun ja lapsilähtöisyyden välillä. Vaarallisinta on sulkea silmät todellisuudelta ja jatkaa siinä uskossa, että nuorten urheilu on itsessään kasvattavaa ja kehittä-

vää, sillä kilpailullinen lajikulttuuri saattaa heijastua yksittäisen joukkueen tasolle yksilöiden lajitteluna ja arvottamisena. Olennaista on tiedostaa miten järjestelmä toimii ja sen jälkeen joko hyväksyä sen periaatteet tai kehittää sitä kestävämpään kriittinen tarkastelu.

Nuorten liikuntaharrastuksen lopettamispäätöstä tulkitsevat teoriat voidaan Lindnerin, Johnsin ja Butcherin (1991) mukaan jakaa kolmeen osittain päällekkäiseen ryhmään. Kootun pätevyyden teorioiden mukaan tyytyväisyys liikuntaharrastukseen rakentuu onnistumisten ja pätevyyden kokemuksista, loppuunpalamisteorian mukaan harrastuksen lopettaminen johtuu kroonisesta stressistä ja kehitysteorioiden mukaan lopettaminen tai lajinvaihto on luonnollinen seuraus nuoren fyysisestä ja henkisestä kasvusta tai sosiaalisen käyttäytymisen muutoksista. Tutkimieni nuorten kohdalla lopettamisen syytä ei voinut sijoittaa selkeästi yhteen ryhmään, sillä esimerkiksi Jani ei saanut urheilusta myönteisiä elämyksiä, vaan koki sen päinvastoin aiheuttavan stressiä ja ahdistusta. Toisaalta lopettamispäätös oli hänelle luonnollinen valinta ja askel kohti uusia haasteita. Harrastuksen lopettaminen ei siis ole välttämättä traaginen murhenäytelmä, vaan yksilön terve reaktio toimintaan, jonka arvoja hän ei tunnusta ja johon hän ei halua enää osallistua. Kuten Itkonen (2003, 240) toteasi: ”entistä kirjavammat valinnat osoittavat, että nuoret hakeutuvat omalta kannaltaan merkityksellisen toiminnan pariin, olipa sitten kyseessä vakava kilpailu tai leikkimielinen kisailu”.

Päätös lopettaa harrastaminen vaikuttaa kuitenkin valtavasti elämänrytmiin, joka on rakentunut harjoittelun ympärille. Joillekin nuorille lisääntynyt vapaa-aika on suuri helpotus, mutta tilanne saattaa olla ongelmallinen niille kiekkoilijoille, joiden identiteetti on rakentunut vuosien ajan jääkiekon varaan ja jotka joutuvat uudelleenrakentamaan kaveripiirinsä ja koulunkäyntinsä tekniikat. Jos harrastamisen tarkoitus on ollut menestyksen tavoittelu, unelmien sortuminen saattaa jättää jälkeensä epäonnistumisen ja kyvyttömyyden tunteet. Nuoria urheilijoita pitäisikin kannustaa koulunkäyntiin, sosiaalisen elämään ja muihin harrastuksiin jopa tehokkaan harjoittelun kustannuksella. Monipuoliset virikkeet vapaa-ajalla helpottaisivat harrastuksesta luopuvien siirtymistä siviilielämään, lisääisivät peliuraa jatkavien nuorten hyvinvointia sekä edesauttaisivat kasvattamaan kypsempiä ja vastuunsa tuntevia ammattiurheilijoita.

Jääkiekkoliiton omaksumat arvot Nuori Suomi -ideologiasta ovat harrastamisen mahdollisuuden tarjoaminen kaikille halukkaille, jokaisen omien lähtökohtien huomioon ottaminen, hauskanpitiäminen yhdessä, monipuolisuus, onnistumisen elämykset, oikeudenmukaisuus ja reilu peli (Suomen jääkiekkoliitto 1999). Tarkastelemassani joukkueessa kaikki halukkaat eivät saaneet mahdollisuutta harrastaa, kaikkien lähtökohtia ei otettu huomioon, eikä heillä ollut hauskaa yhdessä vaan he olivat jakautuneet itsenäisiin pienryhmiin. Lisäksi toiminta oli siinä määrin yksipuolista ja suunnitelmallista, että ainoastaan osa pelaajista koki onnistumisia. Toiminta ei siis perustunut Nuori Suomi -ideologian mukaisiin arvoihin, vaan sille ominaista oli lajittelu, arvottaminen ja keskinäinen kilpailu.

Tissari (2004) analysoi pro gradu -tutkielmassaan 20 juniorijääkiekkoilijan kokemuksia heidän ollessaan 10- ja 15-vuotiaita. Aineisto oli kerätty teemahaastatteluin osana Lapsiurheilututkimusta vuosina 1982 ja 1987. Nuorten kokemukset olivat tietyltä osin hyvin yhdenmukaisia omaan tutkimukseeni osallistuneiden kanssa, mutta toisaalta Tissarin kuvaus jääkiekon junioritoiminnasta poikkesi omastani huomattavasti. Yhtäläistä molemmille tulkinnoille on jääkiekon korostunut merkitys 15-vuotiaiden nuorten elämässä. Harjoituksia on päivittäin, joskus jopa kahdesti päivässä, eikä niistä voi olla poissa ilman pätevää syytä ”turhien lintsausten” estämiseksi. Tissarin tutkimuksessa nuoret kuitenkin vaikuttivat tyytyväiseltä elämäänsä jääkiekkoilijana ja olivat valmiita tekemään uhrauksia joukkueessa pysymisen ja oman pelaajauran turvaamiseksi. Pelaajat rakastivat pelaamista toisin kuin osa haastattelemistani nuorista, joille jääkiekko aiheutti ajoittain suoranaista pahoinvointia ja ahdistusta.

Tissarinkin tutkimuksessa 15-vuotiailla jääkiekkoilijoilla menestyksen merkitys oli korostunut ja peleihin lähdettiin aina taistelemaan voitosta. Otteluiden lopputulokset – etenkin tappiot – kuitenkin hävisivät nopeasti mielestä. Ainoastaan kahden nuoren mielestä harjoittelu oli mukavampaa kuin pelaaminen, koska peleissä sai arvioida omaa ja joukkueen kehittymistä. Loukkaantumiset koettiin jääkiekkoon liittyvinä itsestäänselvyyksinä, sillä ”ei mitään pahempaa” -vastauksiin sisältyi venähdyksiä, kolhuja, mustelmia, useampia tikkejä ja kynnen irtoaminen. ”Sillon se sattuu, jos pelkää,” totesi eräs nuori kiekkoilija. 10-vuotiailla oli enemmän tavoitteita jääkiekkoilijan uran suhteen kuin 15-vuotiailla, jotka olivat ilmeisesti kasvaneet realismiin samoin kuin tutkimani nuoret. Lisäksi he kokivat joukkueen kokonaisuutena, jonka onnistumisen kannalta on tärkeää, että sen jäsenet hoita-

vat oman roolinsa mahdollisimman hyvin. Tämä on täysin ristiriidassa Janin näkemyksen kanssa:

En tajua, miten se joukkuehenki häviää, se vaan lähtee. Kaikki haluavat olla yksilöitä eivätkä jotain suurta perhettä tai jotain muuta kasvatustieteilijöiden hömppää. Se muuttuu sellaiseksi itsekeskeiseksi touhuksi, ei niillä muilla ole silloin niin paljon väliä.

Tissarin tutkimien nuorten kokemukset olivat siis osittain hyvin samankaltaisia omien havaintojeni kanssa, mutta vielä on tunnistamatta jokin ulkoinen tekijä, jonka seurauksena Jania ”vitutti ihan koko ajan,” Samilta meni ”ihan tosissaan hermot” ja Eskolla oli ”semmoinen vitutus päällä koko ajan”. Tuloksia vertaillen on luonnollisesti otettava huomioon 20 vuoden aikaero, jonka kuluessa jääkiekko on varmasti muuttunut kaupallisemmaksi, ja tätä kautta kilpailun merkitys on saattanut korostua myös 15-vuotiaiden jääkiekkoilussa. Toisaalta Tissarin tutkimusaineiston alkuperäiset kerääjät eikä analysoija ole havainnoineet nuoria heidän luonnollisessa ympäristössään. Tissari pyrki ”pääsemään lähelle tutkimuskohdetta(ni) lukemalla haastatteluja ja kuuntelemalla niitä kasettinauhurilta sekä katsomalla valokuvia,” mikä ei valitettavasti kerro nuorten halusta antaa rehellisiä ja avoimia vastauksia haastattelutilanteessa.

Jos kuitenkin oletetaan, että kilpailujärjestelmä 15-vuotiaiden jääkiekossa ei ole oleellisesti muuttunut, ja että nuoret olivat Tissarin tutkimuksessa aidosti tyytyväisempiä elämäänsä jääkiekkoilijana, täytyy eron tutkimustulosten välillä löytyä yksittäisen joukkueen toiminnasta. Kuisman (1999) mielestä urheilun kasvattava vaikutus on kiinni käytetyistä valmennusmenetelmistä ja sovelletuista oppimisen periaatteista, mikä siirtää vastuun joukkueelaajissa valmentajille. ”Sitä opitaan mitä opetetaan” -periaate ei kuitenkaan ota huomioon sitä kilpailun ja kasvatuksen ristipainetta, jonka seuratyössä toimiva valmentaja kohtaa. Pelaajien hyvinvointiin keskittyvä valmentaja on hetkessä työtön jos ”kunnon kansalaisiksi” varttuvien nuorten joukkue ei saavuta urheilullista menestystä. Yksittäiset valmentajat tekevät päivittäiset käytännön ratkaisut, mutta heidän toimintaansa ohjaa tieto siitä, että kilpailevissa seuroissa harjoitellaan yhtä suunnitelmallisesti.

Tissari (2004) ei käsitellyt valmentajien roolia joukkueen toiminnan ohjaajana, mutta nuorten kokemuksista molemmissa tutkimuksissa voi päätellä, että järjestelmän kilpailullisuus

heijastuu yksittäisen joukkueen tasolle juuri heidän kauttaan. Vaikka omassakin tutkimusympäristössäni valmentajat toimivat puun ja kuoren välissä, he olisivat voineet tukea pelaajien tehtäväsuuntautuneisuutta ja edistää hyvinvointia esimerkiksi TARGET-mallin osaluokkien kautta. Ommundsenin ja Robertsin (1999) mukaan tehtävämeston tukeminen lieventää ympäristön kilpailullisuuden ja yksilöiden minäsuuntautuneisuuden kielteisiä vaikutuksia. Siksi pelaajien hyvinvoinnin edistämiseksi ei tarvitse välttämättä poistaa kilpailua, vaan korostaa valmennuksessa yksilöiden henkilökohtaista kehittymistä. Kuten nuoret Tissarin (2004) tutkimuksessa totesivat, peleissä voi testata ovatko taidot kehittyneet ja missä asioissa on yhä parannettavaa.

Keskeinen ongelma on otteluiden lopputulosten merkityksen korostuminen viimeistään pudotuspelivaiheessa. Valmentaja, joukkue ja seura haluavat voittaa jokaisen yksittäisen ottelun luisteluttamalla jälle parhaat pelaajat, mikä on osoitus yksilöiden eriarvoisuudesta joukkueessa. Vaikka toiminta muuten keskittyisi tehtäväsuuntautuneeseen oppimiseen ja taitojen kehittämiseen, ratkaisuhetkellä pelaajien kilpailusuuntautunut lajittelu syrjäyttää leikin ja yhteistyön. Ensimmäinen vaihtoehto tämän estämiseksi on muuttaa kilpailujärjestelmää siten, ettei voittaminen korostu liiallisesti pudotuspeleissä ja suomenmestaruusretoriikassa. Voittamisen täydellinen kieltäminen olisi naiivi ratkaisu, sillä 15-vuotiaat ymmärtävät jo vallan hyvin, että kilpaurheilussa lopputulos erottaa voittajat ja häviäjät, ja että menestys johtuu sekä taidosta, yrityksestä että tuurista. Valtakunnallisista mestaruuksista ei kuitenkaan pitäisi pelata tätä nuoremmissa ikäluokissa, jos vielä tässäkin.

Toinen vaihtoehto on tehdä periaatepäätös pelaajien tasaisesta peluuttamisesta. Nuorten kokemuksista kävi kuitenkin ilmi, että vaihtopenkillä istuvien ahdistuksesta huolimatta he ymmärtävät perustelut parhaiden pelaajien peluuttamiselle ratkaisuhetkillä. Kaikille pelaajille olisi kuitenkin annettava tasapuolinen mahdollisuus kehittää taitojaan ja osoittaa ne käytännössä ennen ratkaisuotteluiden loppuhetkiä. Olennaista on, että sekä pelaajat, vanhemmat ja valmentajat ovat tietoisia toiminnan tavoitteista ja hyväksyvät keinot niiden saavuttamiseksi. Tällöin vastuu yksilöiden kohtelusta jäisi yhä valmentajille, mutta toiminta ja nuorten osallistuminen perustuisi yhteiseen sopimukseen, mikä helpottaisi päätöksentekoa yksittäisissä tilanteissa. Varhainen tieto peluuttamiskäytännöistä auttaisi pelaajia tekemään valintojaan ennen kuin he joutuvat tyytymään pettyneinä vaihtopenkillä.

8.2 Jääkiekko kilpailuyhteiskunnassa

Heinilä (1974) kritisoi jo yli 30 vuotta sitten huippu-urheilun piiloilmiöitä: salaisuuksina varjeltavia valmennuskeinoja, nationalistisia pyrkimyksiä, kilpa- ja kuntosurheilun välistä arvoriitiriitaa, totaalisia järjestelmiä ja byrokraatisoitumista. Lisäksi hän korosti vuoden 1981 ”Jyväskylän Kesä, Kilpailu ja Voitto” -kongressissa, että huippu-urheilu on järjestelmien välistä jatkuvasti totalistuvaa kilpailua: prosessi, jossa yksilö pelkistyy tuotantovälineeksi ja identiteetti määräytyy saavutusten ja suoritusten perusteella (Heinilä 2001). 1990-luvun voimakkaimman vastarintaliikkeen käynnisti filosofi Jyri Puhakainen (1995; 1997), joka hyökkäsi voimakkaasti kohti suomalaista valmennusjärjestelmää syyttäen sitä biologisfyysikaalisesta ihmiskäsityksestä ja urheilijoiden orjuuttamisesta konemaisiksi suorittajiksi. Vastaavaa kritiikkiä on esittänyt myös kansainvälisesti menestynein suomalainen jääkiekkovalmentaja Alpo Suhonen (1993) *Veikkaaja*-lehden kolumnissaan ”Military Machine”: ”Perinteinen armeija-ajattelu, yhdistettynä amerikkalaiseen liukuhihna-ajatteluun ja markkinahysteriaan sekä itäsaksalaiseen totalisuuteen, niin suuri suomalainen linja oli löydetty.”

Heinilän (2001) mukaan huippu-urheilussa kilpailu on päättymätön prosessi, joka tuottaa jatkuvasti uusia voittajia ja häviäjiä. Koska nuorten järjestäytynyt harrastustoiminta omak-suun arvonsa aikuisten kilpaurheilusta, on luonnollista, että joukko osallistujia putoaa pois leikistä taidollisen lajittelun takia. Vuolteen (2001) tutkimuksen mukaan 80 prosenttia entisistä liigakiekkoilijoista valitsisi epäröimättä urheilun, jos olisivat uudestaan uravalinnan edessä. Tämä on täysin ennustettavissa, koska he ovat järjestelmän läpikäyneitä voittajia. Ei ole mahdollista kysyä jääkiekkoilusta 15-vuotiaana luopuneelta keski-ikäiseltä aikuiselta valitsisiko hän uudestaan jääkiekkoilijan ammatin, koska hänen ratkaisunsa on tapahtunut jo paljon aikaisemmin, joko omasta tahdosta tai olosuhteiden pakosta. Ottamatta vielä kantaa siihen, tuottaako kilpailullinen järjestelmä päteviä kiekkoammattilaisia, entisten huippukiekkoilijoiden tyytyväisyys ei himmennä sitä tosiseikkaa, että kilpailullinen järjestelmä palvelee ainoastaan murto-osaa kaikista lajia harrastavista nuorista.

Nuoret eivät pystyneet nimeämään syyllistä voimakkaaseen kilpailullisuuteen. Kyseessä on mestaruussarja, jonka selkeä tavoite on kilpailullinen menestys. Nuoret ovat vieraantuneet harrastamisestaan ja kokevat kilpailullisuuden voittamattomaksi ja kasvottomaksi uhaksi,

vaikka se on seurausta ihmisten yhteistoiminnasta. Vapaan markkinatalouden lait eivät vaikuta pelkästään aikuisten talouspeleissä, vaan yksilöiden välisen selviämiskamppailun arvot ovat siirtyneet ylhäältä alaspäin lasten ja nuorten harrastamiseen. Kuten haastattelemani Jani totesi, kyseessä on yksi hyvinvointiyhteiskunnan mahdottomista yhtälöistä, joita kuvaili myös jääkiekkovalmentaja Alpo Suhonen:

Esimerkiksi urheilun osalta kaiken kontrolloimisen pyrkimys, teellistäminen ja luottamus järjen kaikkivoipaisuuteen on vienyt täydelliseen umpikujaan. Urheilua hallitsee luonnontieteellisrationaalinen bisnesajattelu, mutta sen rajat ovat selvästi näkyvissä.

(Puhakainen & Suhonen 1999, 19.)

Murphyn (1999) mielestä kilpaurheilu kasvattaa luonnetta, jota tarvitaan modernissa yhteiskunnassa. Nuorten varhainen kilpaileminen totuttaa heidän individualismiin, jonka he joutuvat kohtaamaan ennemmin tai myöhemmin eläessään länsimaisen ihmisyyteen jäsenenä. Ajattelumalli sivuuttaa kilpailun vaikutukset yksilöihin ja olettaa, että se on hyödyistään ja haitoistaan piittaamatta erottamaton osa tämän päivän todellisuutta. Passerin (1996) mukaan samaa sosiaalista vertailua tapahtuu myös koulussa, ja että kilpailu vaikuttaa myös aikuisiin. Nykypäivän kasvatuskäsitysten mukaan alaikäiset lapset ja nuoret ovat kuitenkin aikuisten vastuulla. Aikuisten maailmassa vallitsevien kilpailullisten arvojen hiljaisen hyväksymisen ja nuorille välittämisen sijaan harrastustoiminnan ohjaajien pitäisi huolehtia siitä, millaisia arvoja liikuntaa harrastavat nuoret omaksuvat. Kilpailun hyväksyminen voittamattomana vihollisena tarkoittaa, että nostamme kätemme ylös ja myönnämme, että emme ole vastuussa omasta toiminnastamme, toisten hyvinvoinnista ja ympäristöstämme.

Jatkuvassa kilpailussa ihmisen arvo, merkitys ja onnellisuus ovat sidoksissa suorituskykyyn, mikä johtaa ihmiselämän välineellistymiseen ja yhteisöllisyyden heikentymiseen. Liikunta ja urheilu eivät saa tyytyä pelkästään heijastamaan ympäröivän yhteiskunnan synkimpiä arvoja, vaan ne voivat olla mukana rakentamassa uutta – henkilökohtaiseen kasvuun sekä toisista ja ympäristöstä välittämiseen perustuvaa – todellisuutta. Liikuntatieteet eivät saa kadottaa yhteyttään perustieteisiin, sillä urheilu ei ole irrallinen yhteiskunnallisia arvoja sokeasti omaksuva saareke, vaan kiinteä osa ihmisyyden toimintaa. Ainoastaan yhdistämällä yksittäiset ilmiöt yhteiskunnalliseen asiayhteyteen voidaan paljastaa ne lainalaisuudet, joiden puitteissa yksilöt toimivat. Jos yhteiskunnallinen murros yhteisöllisyy-

destä kilpailullisuuteen on todella syynä huippu-urheilun eettisiin ristiriitoihin, on tutkittava mahdollisuuksia vahvistaa yhteisöllisyyttä. Jääkiekkoilun kohdalla viihtyvyyden lisääminen ja hauskanpidon korostaminen yksittäisessä joukkueessa eivät voi toteutua ilman koko ympäristön kilpailullisuuden ymmärtämistä.

Postmanin (1982) mukaan lapsuus on häviämässä länsimaisesta kulttuurista, mistä ovat osoituksena nuorisorikollisuuden kasvu, lapsien aikuistenkaltainen – usein myös eroottinen – kuvaaminen televisiossa ja mainoksissa, vaatetuksen yhtenäistyminen ja ennen kaikkea leikkien katoaminen. Lasten ja aikuisten välisen eron kaventumisella on myös biologinen perusta, mutta lapsuus ei voi toteutua ellei sosiaalinen ympäristö tue eli tarvitse sitä. Puhakaisen (2001) mielestä lasten ja aikuisten välistä eroa ei pidä häivyttää, vaan aikuisilla pitää olla vastuu kasvatuksesta ja heidän pitää pystyä se myös kantamaan. Honkosen (1999) mukaan ei riitä, että lapset päättävät ketkä joutuvat istumaan viltissä, sillä aikuisen on huolehdittava, ettei kenenkään oikeuksia poljeta. Lieveilmiöistä huolimatta urheilijan ura voi olla nuorelle hieno elämää rikastuttava mahdollisuus. Kuten Suhonen (2002, 8) ongelmista toteaa: “Urheilua ei pidä kuitenkaan pelätä – on pelättävä niitä, jotka käyttävät urheilua hyväkseen, ja on kavahdettava kaikkea sitä, mihin urheilu on alistettu.”

8.3 Valmennuksen vallankumous

Valmennusjärjestelmää voi tarkastella joko urheilijan hyvinvoinnin tai kilpailullisen menestyksen kautta. Viimeaikainen menestys jääkiekossa viittaa siihen, että määrätietoisen tehovalmennuksen avulla pystytään kehittämään taitavia kiekkoammattilaisia, jotka osoittavat pätevyyttään maajoukkueessa ja ammattilaissarjoissa. Ryhmänsisäinen kilpailu pakottaa huipulle pyrkivät nuoret harjoittelemaan tunnollisesti ja ylittämään itsensä jokapäiväisissä tilanteissa. Kuitenkin, kuten olen jo aikaisemmin osoittanut, kilpailullinen järjestelmä palvelee vain osaa nuorista jääkiekkoilijoista, ja että sen läpikäyneet urheilijat eivät välttämättä kasva mallikansalaisiksi, vaan ovat pahimmillaan alhaisesti koulutettuja ja heidän moraalista käyttäytymistään saattaa ohjata itsekäs oman edun tavoittelu. Harrastuksen päättyessä he saattavat jäädä tyhjän päälle ilman sosiaalista turvaverkkoa ja edellytyksiä jatko-opiskeluun tai työntekoon. Sama vaara pätee muissakin lajeissa, mutta jääkiekko saattaa olla erittäin riskialtis tuhoisalle käyttäytymiselle, koska lajin alakulttuuriin kuuluu miehisyyden ja fyysisyyden korostaminen sekä runsas alkoholin ja nuuskan käyttö. Epäon-

nistuneen jääkiekkoilijan kauhukuva on siis voimakasrakenteinen kouluttamaton päihteen suurkuluttaja.

Toisaalta tutustuin tutkimusprosessin aikana lahjakkaisiin pelaajiin, jotka liian totisuudentakia päättivät luopua harrastuksestaan. Tämä on heille mahdollista, koska Suomen korkean elintason takia laadukkaan elämän rakentaminen onnistuu todennäköisemmin muuten kuin urheilun avulla. Tilanne antaa ymmärtää, että toimintaa kehittämällä voitaisiin pitää nuoret pidempään lajin parissa ja näin ollen saavuttaa entistä parempia kilpailullisia tuloksia, mutta ennen kaikkea tukea nuorten kasvua ja henkilökohtaista hyvinvointia. Tälläkin hetkellä on seuroja, joiden toiminta ei perustu kilpailuun, mutta tunnetut suurseurat – etenkin ne, joilla on SM-liigajoukkue – ovat niin puoleensavetäviä, että osa nuorista mieluummin luopuu harrastuksestaan, kuin jatkaa toisessa seurassa. Syyllisiä tähän eivät ole leikkimielisyyttä korostavat vaan kilpailulliset seurukset, jotka ovat kouluttaneet nuorille vuosien ajan paremmuuden selvittämisen merkitystä ja leikin kielteistä vaikutusta kehittymiselle. Oppimistuloksena lahjakkaat nuoret, jotka eivät esimerkiksi kasvuerosta johtuen menesty omassa ikäryhmässään, lopettavat mieluummin uransa tyylillä kuin nielevät ylpeytensä ja siirtyvät apukouluksi koettuun joukkueeseen. Ongelman ratkaisemiseksi huipulle tähtäävän valmennuksen arvoja on muutettava.

Urheiluvalmennuksen käytännön muuttuvat hitaasti, mistä osoitukseksi käy filosofi Jyri Puhakaisen kokemus oman jalkapallojoukkueensa toiminnasta peliuransa aikana:

Tuntuu aika uskomattomalta ajatella, että harjoittelukausi voisi alkaa niin, että pelaajat ja valmentajat kokoontuisivat yhteen miettimään, miten harjoiteltaisiin ja pelattaisiin. Kun itse pelasin, harjoittelukausi alkoi aina niin, että ilmoitettiin milloin on ensimmäiset harjoitukset ja siellä valmentaja jakoi harjoitusohjelman. Kun asiaa miettii jälkikäteen, niin jo valmentautumisen lähtökohdissa kadotteaan pelaajien itseohjauksellisuus. (...) Syy on siinä, että valmentajat on opetettu kaiken maailman seminaareissa ohjelmoimaan valmennus. Heidät opetetaan siihen, miten pelaajien elämä organisoidaan kauden aikana. Asiaa ei ole koskaan ajateltu valmentajakoulutuksessa siitä näkökulmasta, että pelaaja on valmentautumisen tärkein henkilö. Vai voitko kuvitella valmentajaa, joka menee joukkue-

een eteen ja sanoo: ”hei kundit, voisitteko organisoida tämän kauden ohjelman, pitää pari palaveria ja miettiä, miten me harjoitellaan.” Tämähän tietäisi potkuja kymmenessä päivässä 99 prosentille valmentajista. (Puhakainen & Suhonen 1999, 85)

Nikanderin toimintatutkimuksissa (Kujala 2003; Nikander 2002) valmentaja on todella mennyt joukkueen eteen ja pyytänyt pelaajia suunnittelemaan oman harjoittelunsa, ja mikä merkillisintä, näiden kokemusten mukaan tehtäväsuuntautunut pelaajakohtainen valmennus vaikuttaa joukkuelajeissa kilpailullisen menestyksen lisäksi positiivisesti myös taitojen kehittymiseen, vastuunoton kasvuun ja pelaajien yleiseen tyytyväisyyteen. Järjestelmän kilpailullisuus ei estä yksittäisten pelaajien huomioonottamista, ja siksi voittamisen ohessa pitäisi korostaa henkilökohtaista kehittymistä, jonka toteuttamiseen on valittavissa useita polkuja. Myös Ommundsenin ja Robertsin (1999) tutkimuksessa urheilijat, jotka kokevat motivaatioilmasto tehtäväsuuntautuneeksi korostivat todennäköisemmin itsearviointia joukkuelajeissa.

Kilpailua ei tarvitse kieltää, vaan se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella omaa kehitystä ja kannustaa yrittämään parhaansa. Tehtäväsuuntautuneisuuden korostaminen vaikuttaa kiistämättä yksilöiden hyvinvointiin sisäisen motivaation ja koetun pätevyyden kautta sekä kannustaa suotavaan moraaliseen käyttäytymiseen. Malliksi toiminnalle sopii TARGET-viitekehys, jonka puitteissa valmentajat voivat toimia omalla persoonallisella tavallaan. Tärkeintä on korostaa kehittymistä kilpailun sijaan sekä palkita oppimista ja kannustaa kriittiseen itsearviointiin (Murphy 1999). Jos tehtäväilmaston edistäminen todella parantaa kilpailullista suorituskykyä, katoavat viimeisetkin esteet sen soveltamiselle kilpailulliseen nuorisourheiluun.

Käytännössä joukkuelajien pelaajille on tarjottava monipuolisia harjoitteita, jotka räätälöidään yksilöllisen oppimissuunnitelman mukaisesti. Henkilökohtaisuus ei tarkoita ajankäytön määrällistä lisäämistä, vaan pelaajan aktivoimista omatoimiseen ajatteluun ja taitojen itsearviointiin. Suunnitelmallinen taitojen kehittäminen lisää motivaatiota, jonka avulla harjoituksissa käytettävä aika ei kulu pakoiluun valmentajan valvovan silmän alta kuten tarkkailemassani joukkueessa, vaan itseohjautuvaan oppimiseen. Pelaajille on annettava aito mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon, mikä ei tarkoita anarkiaan johtavaa ”kaikki

käy” -johtamista, vaan erilaisten oppimismenetelmien, -vaihtoehtojen ja -aikataulujen tarjoamista. Kehittymisen seurannan pitää perustua sekä valmentajan henkilökohtaisesti antamaan palautteeseen että pelaajan omaan itsearviointiin. Turvallisessa ryhmässä pelaajat valmentavat toisiaan, mutta ainoastaan silloin, kun he kokevat palautteen kohdistuvan taitojen kehittämiseen, ei heidän persoonaansa.

Valmentajien on annettava pelaajille tarpeeksi aikaa omaksua taktiset yksityiskohdat ja tarvittaessa muodostaa pelaajista toiminnallisia pienryhmiä. On olennaista, että harjoittelun tavoitteeksi otetaan parhaan mahdollisen oppimistuloksen saavuttaminen kellontarkan suorittamisen sijaan. Jos joukkueen toiminnan päätarkoitus on yksilöiden taitojen kehittäminen pelaajien välisen kilpailun sijaan, yksittäisen pelaajan seuranvaihto ei muodostu ongelmaksi, sillä kyseessä on tällöin henkilökohtaiseen oppimiseen liittyvä ratkaisu, ei oman epäonnistumisen myöntäminen. Asennemuutoksen on koskettava yksittäisten valmentajien lisäksi seuroja ja jopa lajiliittoja, koska muuten valmentajat eivät uskalla antaa pelaajille vastuuta oman arvostuksensa laskun pelossa. Vastuun jakamisen suurin este on klassisen käsitys valmentajasta ylimpänä auktoriteettina, jonka on pidettävä joukkue tai ryhmä otteessaan äänenkäytön, mielivaltaisten päätösten ja urheilijoiden alistamisen avulla. Siksi pelaajakeskeisyys ei tule ikinä toteutumaan pelkkänä yksittäisenä menetelmänä, vaan se on omaksuttava koko toiminnan arvolähtökohdaksi.

Nuoret itse ovat harjoittaneet urheilua kautta aikain liikuntakulttuurin arvoilmapiiirin muutoksista ja aikuismaailmasta piittaamatta (Itkonen, 2003). Puhakaisen (2001) mielestä lapset ja nuoret kokevat leikeissään ja peleissään liikunnan ilon ja riemun välittämättä aikuisten teorioista, tulkinnosta ja perusteluista. He eivät tunne retoriikka terveystieteistä ja valmennuksen ”ohjelmoinnista,” eivätkä pyri kohottamaan itsetuntoaan tai kehittämään sosiaalisia taitojaan. Ympäristömme teknistyminen on muuttanut ruumiillisuuden merkitystä, mutta liikunnan suoman itseilmaisun, luovuuden ja yhteisöllisyyden avulla nykypäivän aistittomat mielet voivat palauttaa kehollisen kosketuksensa maailmaan. Kuten Puhakainen ilmaisi ajatuksensa eri urheilulajien avainhenkilöille pitämässään esitelmässään: ”Lastemme leikkivät ja kesyttömät kehot ovat sanaton protesti maailmalle, joka on supistanut ihmisen aistimellisuuden rikkaan kirjon lukujen ja teknisen järjen kylmäksi universumiksi” (Lehti 1998, 23). Tärkein päämäärä ei ole ”motorinen, kognitiivinen tai sensorisen integraation kehitys,” vaan yksinkertaisesti ilon pelastaminen.

Heinilän (2001, 106) mukaan ”huippu-urheilussa perustavanlaatuinen yhteys leikkiin ja leikkimieleen on häviämässä,” minkä ymmärsin myös keskustellessani nuorten jääkiekkoilijoiden kanssa. Uuden ajan valmennuksen pitääkin vapauttaa nuorissa homo ludens eli leikkivä ihminen. Valmentaja Alpo Suhosen sanoin:

Pelaaminen on luonnollinen olomuoto ihmiselle. Jos joku pitää pakottaa pelaamaan tai pelaaja pakottaa itsensä, niin pelaaja on väärässä paikassa. Hänen pitäisi mennä tekemään jotakin sellaista, jossa ei ole pakkoa. Leikkiessään ja pelatessaan ihminen on matkalla itseensä, niihin ulottuvuuksiin, joita hän voi itsestään löytää. (...) Peli on yksi komeimpia dialogisuuden muotoja maailmassa. Se edustaa vapauden maailmaa – siis parhaimmillaan – ihmisen jatkuvaa kohtaamista hyvässä ja pahassa, surussa ja ilossa. (Puhakainen & Suhonen 1999, 56.)

Ketään ei voi pakottaa leikkimään, koska leikki on aitoa itseilmaisua. Leikkivä lapsi on vapaa ja onnellinen. Samoin nuorten pelaajien on sallittava ilmaista itseään pelin ja leikin kautta. Valmentajien ja seurajohtajien ei tarvitse antaa nuorille valmiita merkityksiä, sillä turvallisessa ympäristössä he uskaltavat luoda ne itse. Leikki ei pilaa mahdollisuutta ammattilaisuraan, vaan tukee näitä pyrkimyksiä ja tekee siitä elämisen arvoisen. Peli on, kuten Suhonen ilmaisi, upea dialogisuuden ja vuorovaikutuksen muoto nuorten ja heidän ympäristönsä välillä. Se voi toteutua joko sanattomasti – syöttöinä, katseina ja yhteisinä tunteina – tai tasa-arvoisissa keskusteluissa pelaajien, valmentajien ja vanhempien välillä. Dialogi opettaa vastuunottoa ja välittämistä itsestä, lähimmäisistä ja ympäristöstä. Yksilöiden aito kohtaaminen palauttaa sitä yhteisöllisyyttä, joka nykypäivän vapaassa kilpailuyhteiskunnassa väistyy kiireen ja tehokkuuden tieltä.

Nuorten valmennusprosessia pitäisi lähestyä toisella tavalla. Olisi lähdeittävä siitä, että nuoria autettaisiin kehittymään ihmisinä, löytämään itsensä, ja että heidän ainutlaatuisuuttaan ihmisinä kunnioitettaisiin. Valmentajien ja ohjaajien tärkein tehtävä olisi keskustella nuorten kanssa ja kertoa nuorille urheilun rikkaudesta itsensä kehittämisen kanavana. Heidän tulisi avata nuorille kokemuksellinen tapa ymmärtää urheilua eikä puhua pelkästään tuloksista, huippusuo-

rituksista ja saavutuksista. Tällä tavalla nuori uskaltaisi tunnistaa omat tunteensa ja kokemuksensa arvokkaiksi ja näin hänen kasvuun ihmisenä tuettaisiin. (ibid, 27.)

Kiekkoa keskiympyrässä kuljettava nuori jääkiekkoilija ei ole yhdistelmä luita ja lihaksia tai pelkkä ajatus pelaajasta yksittäisessä pelitilanteessa. Hän on todella fyysisesti olemassa tuntemuksineen ja kokemuksineen, menneisyytensä, nykyisyytensä ja tulevaisuutensa kanssa. Hän kuulee jään murtuvan terän alla ja tekee ratkaisunsa tunteidensa ohjaamana. Valmentaja ei voi kertoa pelaajalle miten suhtautua harrastukseensa, mutta hän voi antaa tilaa ja turvaa elämyksille ja sille rikkaudelle, joita ne yksilölle antavat.

On lähes perverssiä, että yhä voimakkaammin yritetään luoda systeemejä, joilla peli ja pelaajat voitaisiin ottaa haltuun. Sehän on mieletön harha! Pitäisi nimenomaan purkaa systeemejä ja antaa pelaajien pelata. (ibid, 47.)

Klassisen käsityksen mukaan urheiluvalmennuksen tärkein tavoite on urheilijan suorituskyvyn parantaminen, mutta uuden ajan valmennuksessa lisäksi on olennaista yksilön hyvinvoinnin ja moraalisen kasvun edistäminen sekä erilaisten uravaihtoehtojen tarjoaminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. Ei ole olennaista, käydäänkö keskustelua tehtäväsuuntautumisesta, lapsikeskeisyydestä, leikin filosofiasta, humanismista vai eksistentialismista, sillä kaikkia edellä mainittuja yhdistää Laatu eli pyrkimys antaa peli takaisin pelaajille. Se on kaiken urheilutoiminnan kattava leikkiin ja aitoon itseilmaisuun perustuva ideaali. Valmennuksen vallankumouksessa tehovalmennus korvataan laatuvalmennuksella ja kilpailukulttuuri kisailukulttuurilla, jossa osallistujat todentuvat ainutlaatuisina yksilöinä, tässä ja nyt.

8.4 Tutkimuksen luotettavuus

Olen toiminut itse keskeisenä tutkimusvälineenä sekä tiedonkeruussa että aineiston analysoinnissa, joten tulokset ovat seurausta avoimen subjektiivisesta tapahtumasarjasta, jonka arvioimiseksi olen raportoinut sekä oletukseni tutkimuskohteesta että tieteellisen maailmankatsomukseni. Keskeisenä lähteenä ovat toimineet nuorten urheilijoiden haastattelut, joiden asiasisällön ja -yhteyden olen pyrkinyt pitämään aitona ja totuudenmukaisena par-

haani mukaan. Aineisto oli mielestäni sisällöltään merkittävä ja riittävän laaja, koska en kohdannut tiedonhakuprosessin aikana yhtään tutkimusta, jossa nuorten kokemuksia olisi käsiteltyä samalla tarkkuudella sisäpiiriläisen näkökulmasta, kuten olen itse tehnyt. Aineiston analyysi perustui henkilökohtaiseen arviointiini siitä, mikä on ilmiön ymmärtämisen kannalta olennaista, ja sen totuudenmukaisuutta ohjasi oma haluni kuvata ilmiötä mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja ympäristöä vastaavalla tavalla.

Yksittäiseen tapaukseen keskittyminen mahdollisti huolellisen ja kattavan ilmiöön syvennymisen, ja vertailu toisiin näkökulmiin ehkäisi tekemästä virheellisiä päätelmiä yhden henkilön kokemusten perusteella. Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan haastattelun sisällöstä voidaan rakentaa narratiivisen strukturoinnin avulla kertomus, vaikka haastateltava ei sellaista suoranaisesti esittänytkään. En missään aineiston käsittelyvaiheessa lisännyt omia tulkintojani nuorten puheeseen tai irrotanut yksittäisiä ajatuksia luonnollisesta asiayhteydestään, mutta tarvittaessa yhdistelin irtonaiset miitteet yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi. Jotta nuorten tuntemusten ja mielipiteiden merkitysarvo ei olisi heikentynyt vaihtelevan ilmaisukyvyyn takia, muunsin heidän käyttämänsä puhekielen kirjakieleksi, joka on Kvalen (1996) mukaan hyväksyttävää käsiteltäessä laadullista tutkimusaineistoa.

Tulokseni ovat pääpiirteittäin yhtenäisiä aikaisempien jääkiekkoa käsittelevien tutkimusten kanssa. Tissarin (2004) ja Vienolan (2000) mukaan jääkiekkjoukkueiden toiminta muuttuu kilpailulliseksi ja leikinomaisuus saa väistyä tavoitteellisuuden tieltä viimeistään 15 vuoden iässä. Lisäksi Kärkkäisen ja Sahlstedtin (2003) mielestä Nuori Suomi -ideologia ei toteudu enää 15-vuotiaiden jääkiekkoilussa ja Pollari-Kujalan (2003) mukaan aikuisten viihteellisen kilpajääkiekkoilun negatiiviset arvot heijastuvat lasten ja nuorten urheiluun. En yllättänyt tutkimieni pelaajien kokemusten äärimmäisyydestä, koska vaihtelua on aina niin itse ympäristöissä kuin myös aineistonkeruussa ja analysoinnissa sekä johtopäätösten teossa. Uskon, että olen pystynyt kuvaamaan pelaajien tuntemuksia todenmukaisesti, ja että vastaavia tuntemuksia voi kuulla myös muissa joukkueissa pelaavilta nuorilta, kunhan heille tarjoaa siihen vastaavanlaisen mahdollisuuden. Lopullisen vastuun siirrettävyyden kritiikistä jätän kuitenkin tutkimuksen lukijalle, jolle olen pyrkinyt tarjoamaan tarvittavat taustatiedot arvion tekemiseksi.

Vaikka aikaisemmat kokemukseni eri palloilulajien seuratoiminnasta olivat ristiriitaisia, elleivät suorastaan negatiivisia, nautin ajastani tutkimuskohteena toimineen joukkueen kanssa. Siksi uskon vilpittömästi, että tutkimukseni kriittinen ote ei ole seurausta lapsuuteni traumaista tai aikaisemmin saamani kohtelun aiheuttamasta katkeruudesta. Tulin hyvin toimeen niin nuorten pelaajien kuin toimintaa ohjanneiden ja tukeneiden aikuisten kanssa. Yhteydenpitoani heidän kanssaan jatkuu yhä kaksi vuotta jäähyväisten jälkeen. Vastaanotto oli erittäin myönteinen myös seuran puolesta; pystyin vaihtamaan ajatuksia avoimesti ja kriittisetkin huomioni otettiin ilolla vastaan. Koin oman panokseni arvokkaaksi, vaikka lähestymistapani oli tietoisesti rauhallinen ja keskittynyt havainnointiin ja lajikuluttuuriin tutustumiseen.

Grönforsin (1982) mukaan avaintiedottajan valinnassa on syytä ottaa huomioon kyseisen henkilön rooli yhteisössä, halukkuus toimia tiedottajana, ilmaisukyky ja tiedot yhteisöstään. Keskeinen tutkimusavustajani Jani ylitti kaikki odotukseni. Hänellä oli kauden aikana näkyvä rooli joukkueessa, hän osallistui innokkaasti tutkimusprosessiin, artikuloi ajatuksena ja tunteensa selkeästi sekä osoitti olevansa ilmiön todellinen asiantuntija. Jania voisi kutsua joukkueen kriitikoksi ja hänen näkemyksiinsä sisältyi arvioiva asenne, mutta pääasiassa hän keskittyi kuvailemaan ympäristöään tarkkuudella, johon muut haastateltavat eivät – aikaisemmista tutkimuksista puhumattakaan – pystyneet. Kuten myös haastattelemani Jarkko, hän ei ollut katkera valmentajille tai toiminnalle yleensä, muttei yksinkertaisesti halunnut enää siihen osallistua.

Läheinen suhteemme mahdollisti vuorovaikutuksen, jonka kautta kilpailullisen junioriekkoilun todellisuus paljastui. Vaikka osasin odottaa Janilta kriittistä asennetta, en provosoinut häntä missään vaiheessa, enkä pyytänyt häntä vahvistamaan omia kantojani. Emme olleet keskustelleet aiheista aikaisemmin; haastatteluhetkellä kysyin puolueettomia kysymyksiä ja hän rakensi niihin omat vastauksensa. Tutkimuksen viimeisenä vaiheena pyysin Jania lukemaan tulkintani ja ilokseni hän piti niitä totuudenmukaisina. Ehkä olisi kuitenkin ollut parempi, että jääkiekko olisi pelastanut hänet itsenäiseltä ajattelulta, sillä nykyään ”Janilla ei ole mitään sanomista jääkiekosta ja kaikki muutkin selkeästi kantaa edes näennäisesti ottavat mielipiteet ovat lakanneet olemasta johtuen Nietzscheläiseen itsensähaastamiseen ja itsehajoamiseen tutustumisesta”.

8.5 Ajatuksia jatkotutkimuksesta

Nuorisourheilusta on kirjoitettu tietoa, joka tyydyttää helposti sekä tieteelliset vaatimukset että anekdotaalisen tiedonjonon. Valitettavan harva raportti kuitenkin käsittelee jäsennetystä sitä arkitodellisuutta, jossa nuoret urheilijat päivittäin toimivat, eikä nuorten ääntä ole päästetty juurikaan kuuluville satunnaisia sitaatteja lukuun ottamatta. Omille tulkinnoilleni ei mainittujen tutkimusten lisäksi löydy tukea saati vastaväitteitä, koska vastaavaa laadullista tutkimusta on tehty hyvin rajallisesti, oletettavasti lasten ja aikuisten välisen kuilun takia. Tutkimustekniikoiden opettelu kestää ilmeisesti niin kauan, että tutkijat ovat väistämättä vähintään kymmenen vuotta tutkittaviaan vanhempia ja näin ollen etääntyneet nuorten kielestä ja kulttuurista. Nuorten todellisuuden ymmärtäminen vaatii aidon kiinnostuksen lisäksi syventymistä heidän ympäristöönsä, kieleensä ja maailmankatsomukseensa, mikä edellyttää tutkijalta runsaasti aikaa ja kärsivällisyyttä.

Tehtäväsuuntautuneen motivaatioilmaston hyödyistä yksilöiden hyvinvoinnille on runsaasti tutkimustietoa, mutta suuri osa aikaisemmista tarkasteluista on keskittynyt erilaisten muuttujien mittaamiseen ei-kilpailullisissa ympäristöissä. Jatkossa tutkimusta on suunnattava myös kilpailullisiin yhteyksiin, ja uusien toimintaperiaatteiden kehittämiseksi on suoritettava toimintatutkimuksia, jotka tarkasti suunniteltuina, toteutettuina ja raportoituina paljastavat sen, miten teorit soveltuvat käytäntöön. Esimerkiksi sopii Nikanderin (2002) selvitys tehtäväsuuntautuneen motivaatioilmaston edistämisestä juniorijalkapallojoukkueessa. Yhdessäkään tutkimuksessa ei ole toisaalta pohdittu laajemman motivaatioilmaston (esim. kokonaisen lajikulttuurin) ja lähiympäristön (esim. joukkue) välistä suhdetta. Ntoumanis ja Biddle (1999) ehdottivatkin, että motivaatioilmastoja tarkastelevan tutkimuksen pitäisi laajentua käsittelemään kulttuurisia, sosiaalisia ja poliittisia tekijöitä, sillä motivaatioilmastot saattavat olla käsitteellisesti erilaisia eri kulttuureissa, koska sosiaalisille ympäristöille annetaan erilaisia merkityksiä.

Aikaisemmin esitelty henkilökohtaiseen kehittymiseen, itseilmaisuuksiin ja leikkiin perustuva valmennus on käännettävä teoriasta käytännöllisiksi toimintaperiaateiksi, minkä jälkeen sen hyödyllisyys ja käyttökelpoisuus voidaan osoittaa käytännössä. Etenkään tässä yhteydessä lapsia ja nuoria ei pidä aliarvioida aineistolähteinä ja ympäristönsä tarkastelijoina. Itse muodostaisin jatkossa nuorista työryhmiä arvioimaan käytäntöjä, joiden ehdoilla he

joutuvat toimimaan, ja pohtimaan mahdollisia ratkaisuja leikin ja kilpailun ristiriitaan. Valmentajan rooli sopii etenkin toimintatutkimuksen toteuttamiseen, mutta huoltajan tehtävä saattaa olla parempi silloin, kun tutkijan tarkoituksena on ympäristön tarkastelu sisäpuolelta puolueettoman tarkastelijan näkökulma säilyttäen. Tärkeintä on kuitenkin viettää tarpeeksi aikaa tutkittavien kanssa ja rakentaa rauhassa läheisiä keskinäiseen luottamukseen perustuvia ihmissuhteita.

8.6 Tutkimusprosessin onnistumisen arviointi

Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan tutkittavan yhteisön muut jäsenet saattavat jopa unohtaa tutkijan roolin tai kohdella häntä ulkopuolisena tarkkailijana, joka on ainoastaan toteuttamassa tutkimustehtäväänsä. Alun ihmettelyn jälkeen sain kirjoittaa rauhassa muistiinpanojani jopa ahtaassa pukukopissa, jossa pelaajat säntäilivät kiireisinä etsien varusteitaan valtavan cd-soittimen täyttäessä ääniaallot pauhaavalla hip-hopilla. Ajoittain pelaajat halusivat lukea muistiinpanojani, mutta kerroin heille Grönforsin (1982) ohjeen mukaan, että vihko on täynnä ajatuksiani, joiden katson olevan henkilökohtaista omaisuuttani. Grönforsin (ibid, 95-96) mielestä tutkija voi uppoutua rooliinsa eli hän ”pystyy liikkumaan vieraan kulttuurin alueella suhteellisen varmasti ilman kömmähdyksiä,” mutta hän säilyttää aina oman arvomaailmansa eikä voi siten todella sisäistä rooliinsa. Koko kauden ajan tasapainottelin valmentajien ja pelaajien välillä, enkä loppujen lopuksi tuntenut kuuluvani täysin kumpaankaan ryhmään. Epäselvä rooli vaikeutti todellisen kosketuksen syntymistä tutkittaviin ihmisiin, mutta toisaalta mahdollisti tarkastelun molempien ryhmien näkökulmasta. Osasin mielestäni toimia tutkittavien omalla kielellä sekä sikariportaana kosteissa saunailloissa että nakkikioskin jonossa aamuyön raukeina tunteina.

Tutkimusprosessini kestää mielestäni eettisen tarkastelun, koska kaikki tutkittavat osallistuivat siihen vapaaehtoisesti ja heidän oikeuksiaan kunnioitettiin jokaisessa tutkimusvaiheessa. Koska joukkueen pelaajat olivat alaikäisiä, pyysin jokaisen nuoren huoltajalta kirjallisen suostumuksen osallistumiselle ennen varsinaisen havainnoinnin aloittamista. Kaikki tutkittavat olivat innokkaita toimimaan sekä havainnoinnin että haastattelun kohteena. Haastattelujen aikana tein selväksi, että keskustelukumppanilla on joka hetkellä oikeus olla vastaamatta kysymyksiin tai olla kertomatta epämiellyttävistä asioista, ja halutessaan hän voi keskeyttää koko haastattelun. Tutkimani nuoret eivät vedonneet näihin oikeuksiin mis-

sään vaiheessa. Henkilöllisyyden suojaamiseksi haastateltavat keksivät itselleen peitenimen, jolla kutsuin heitä tuloksia käsitellessäni. Lisäksi poistin heidän kertomuksistaan ja kokemuksistaan kaikki viittaukset toisiin ihmisiin ja heidän maantieteelliseen sijaintiinsa.

Tutkimustyön päämääränä on rikastaa inhimillistä olemassaoloa, syventää ymmärrystämme maailmasta ja itsestämme; tutkimuksella on näin ollen aina syvä eettinen merkitys inhimillisen toiminnan arvottajana. (Varto 1992, 115-116.)

Pidän tämän opinnäytetyön suurimpana ansiona sitä, että se on antanut nuorille puheenvuoron; he ovat oman elämänsä todellisia asiantuntijoita. Vaikka heillä on harvoin valtaa ja tietoa muuttaa ympäristöään, heillä on kaikki siihen tarvittava viisaus, ja sen artikuloimiseksi he tarvitsevat turvaa, tilaa ja ymmärrystä. Todellisuus ei ole kirjojen lehdillä, vaan yksilöiden arjessa ja kokemuksissa. Sitä ei tarvitse tämän tutkimuksen avulla rikastuttaa, sillä se on itsessään arvokas, eloisa ja täynnä erilaisia merkityksiä.

LÄHTEET

- Ames, C. 1992. Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology* 84, 261-271.
- Banister, P., Burman, E., Parker, I., Taylor, M., & Tindall, C. 1994. *Qualitative methods in psychology*. Buckingham: Open University Press.
- Biddle, S. J. H., Markland, D., Gilbourne, D., Chatzisarantis, N. L. D., & Sparkes, A. 2001. Research methods in sport and exercise psychology: Quantitative and qualitative issues. *Journal of Sports Sciences* 19, 777-809.
- Breakwell, G. M. 1990. *Interviewing*. Leicester: British Psychological Society in Association with Routledge.
- Bredemeier, B. J., Weiss, M. R., Shields, D. L., & Cooper, B. A. B. 1986. The relationship of sport involvement with children's moral reasoning and aggression tendencies. *Journal of Sport Psychology* 8, 304-318.
- Ely, M., Anzul, M., Friedman, T., Garner, D., & McCormack-Steinmetz, A. 1991. *Doing qualitative research: Circles within circles*. Basingstoke: Falmer.
- Epstein, J. 1989. Family structures and student motivation: A developmental perspective. Teoksessa C. Ames, & R. Ames (toim.) *Research on motivation in education*. New York: Academic Press, 259-295.
- Eskola, J., & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Finnpanel. 2004. (Viitattu 16.1.2005) Katsotuimmat tv-ohjelmat Suomessa. Saatavilla [www-muodossa: <URL: http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/2004/katsotuimmat.html>](http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/2004/katsotuimmat.html).
- Goetz, J. P., & LeCompte, M. D. 1984. *Ethnography and qualitative design in educational research*. Orlando & London: Academic Press.
- Goudas, M. 1998. Motivational climate and intrinsic motivation of young basketball players. *Perceptual & Motor Skills* 86, 232-327.
- Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Hannula, M. 2002. Kasvatustieteen professori Kari Uusikylä: Lapsen sisäinen motivaatio on kaiken a ja o. *Uinti* (1), 17.
- Hardy, L., Jones, G., & Gould, D. 1996. *Understanding psychological preparation for sport: Theory and practise for elite performers*. Chichester: Wiley.

- Heinilä, K. 1974. *Urheilu - ihminen - yhteiskunta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Heinilä, K. 1998. Liikuntalajien yhteiskunnalliset perusteet. *Liikunta & tiede* 35(3), 4-9.
- Heinilä, K. 2000. Mikä on urheilun viihteellinen merkitys? Teoksessa M. Miettinen (toim.) *Haasteena huomisen hyvinvointi. Miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Tutkimuskatsaus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 124, 287-307.
- Heinilä, K. 2001. *Terve sielu terveessä ruumiissa?* Jyväskylä: Kopijyvä.
- Helkama, K., Myllyniemi, R., & Liebkind, K. 1998. *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita.
- Hiilloskorpi, H. 1998. Lisääkö urheileminen syömishäiriöiden vaaraa? *Liikunta & tiede* 35(6/Liite), 18-19.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Honkonen, R. 1999. Joukkueurheilun nuorisotoiminnan myytit ja todellisuus. Teoksessa R. Honkonen, & J. Suoranta (toim.) *Höntsyä vai tehovalmennusta? Kirjoituksia joukkueurheilun junioritoiminnasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, 17-35.
- Honkonen, R., & Suoranta, J. 1999. Junioriurheilun monet totuudet. Teoksessa R. Honkonen, & J. Suoranta (toim.) *Höntsyä vai tehovalmennusta? Kirjoituksia joukkueurheilun junioritoiminnasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, 7-16.
- Huuskonen, J. 1995. Häiriöt sosiaalisessa käytöksessä yleisimpiä: liika kilpailullisuus voi poikia psyykkisiä ongelmia. *Kiekkolehti* (24), 23.
- Ilmanen, K. 2002. Urheilun etiikkaa – vai markkinoiden? *Urheilun arvomaailmaa muokkaavat monet tahot*. *Liikunta & tiede* 39(2), 4-7.
- Itkonen, H. 2003. Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa S. Aapola, & M. Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 326-343.
- Kannas, L., Vuori, M., Seppälä, H-R., Tynjälä, J., Villberg, J., Välimaa, R., & Ojala, K. 2002. Suojaako urheiluseuratoiminta nuoria päihteiltä ja tupakalta? *Liikunta & tiede* 39, 4-11.
- Kantola, H. 1986. Nuorista huippuja. *Valmennus ja kuntoilu* (4-5), 5.
- Kantola, H. 1988a. Huippu-urheilun valmennusjärjestelmä. Teoksessa Suomen Olympiakomitea. *Suomalainen valmennusoppi 1. Valmentaminen*. Jyväskylä: Suomen Olympiakomitea, 167-178.

- Kantola, H. 1988b. Nuorisourheilun tavoitteet selkeytyvät. *VK-lehti* (6), 6-7.
- Kantola, H. 1990. Valmennusjärjestelmä. Teoksessa A. Mero, T. Vuorimaa, & K. Häkkinen (toim.) *Lasten ja nuorten harjoittelu*. Jyväskylä: Mero, 21-27.
- Kavussanu, M., & Roberts, G. C. 1996. Motivation in physical activity contexts: The relationship of perceived motivational climate to intrinsic motivation and self-efficacy. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 18, 264-280.
- Koistinen, O. 2003. Doping scandals shift sports funding to youth. *Motion: Sport in Finland* (1), 30-31.
- Kokko, S. 2003. Terveyskasvatus juniorijääkiekossa: tutkimus 12-16 -vuotiaiden junioreiden valmentajien toteuttamasta terveystasvatuksesta ja siihen liittyvistä käsityksistä. Terveystasvatuksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos.
- Korsumäki, J. 1988. Tehokas valmennus tuo kyvyt esiin. *VK-lehti* (1), 23.
- Kotkavirta, J. 2003. Miksi moraali pettää? *Liikunta & tiede* 40(3), 10-13.
- Kuisma, J. 1999. Juniorikiekkoilu kasvun kenttänä. Teoksessa R. Honkonen, & J. Suoranta (toim.) *Höntsyt vai tehovalmennusta? Kirjoituksia joukkueurheilun junioritoiminnasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, 103-130.
- Kujala, A. 1997. In search for the precious few: ice time and responsibility breeds play-makers. *Motion: Sport in Finland* (2), 22-23.
- Kujala, A. 2003. Tehtäväsuuntautunut valmennus kannattaa: Joukkueen tulos voi parantua usealla eri tavalla. *Valmentaja* 9(4), 28-31.
- Kvale, S. 1996. *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kärkkäinen, P., & Sahlstedt, R. 2003. "Hokkarit naulaan!": pelaajien kokemuksia jääkiekkoharrastuksen lopettamisesta. *Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos.
- Laakso, L. 1994. Kyllä kenttä kasvattaa - mutta liian moni haluaa olla Teemun isä. *Liikunta & tiede* 31, 18-21.
- Laki säätelemään lasten huippu-urheilua? 1989. *Liikunta & tiede* 26(5), 248.
- Laparidis, K., Papaioannou, A., Vretakou, V., & Morou, A. 2003. Motivational climate, beliefs about the bases of success, and sportsmanship behaviors of professional basketball athletes. *Perceptual & Motor Skills* 96, 1141-1151.

- Lehti, E. 1998. Lapsen ilo pelastettava: filosofi Jyri Puhakaisen näkemys lapsen liikunnasta. *Kiekkolehti* (4), 23.
- Lehti, E. 2000. Mihin lasten jääkiekossa on kiire? Yhä nuoremmista ikäryhmissä paineita menestymisessä. *Kiekkolehti* (22), 21.
- Lehtovuori, J. 1996. On maamme köyhä, siksi jääkiekko - vai miksi? *Peili* 20(3), 8-12.
- Lindner, K. J., Johns, D. P., & Butcher, J. 1991. Factors in withdrawal from youth sport: a proposed model. *Journal of Sport Behavior* 14, 3-18.
- Lintunen, T. 1988. Lapsiurheiluvalmennuksen lähtökohdista. *Liikunta & tiede* 25(4), 173-177.
- Lämsä, J., & Mäenpää, P. 2002. Kuinka moni lopettaa? Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta. Helsinki: Nuori Suomi.
- Mero, A. 1997. Urheilulahjakkuuksien etsintä. Teoksessa A. Mero, A. Nummela, & K. Keskinen (toim.) *Nykyaikainen urheiluvalmennus*. Jyväskylä: Mero, 17-22.
- Mero, A., & Jaakkola, L. 1990. Lapsen ja nuoren elimistön kasvu ja kehitys. Teoksessa A. Mero, T. Vuorimaa, & K. Häkkinen (toim.) *Lasten ja nuorten harjoittelu*. Jyväskylä: Mero, 29-47.
- Morra, N., & Smith, M. D. 1996. Interpersonal sources of violence in hockey: The influence of the media, parents, coaches, and game officials. Teoksessa F. L. Smoll, & R. E. Smith (toim.) *Children and youth in sport. A biopsychosocial perspective*. Dubuque, IA: Brown and Benchmark, 142-155.
- Murphy, S. 1999. *The cheers and the tears: A healthy alternative to the dark side of youth sports today*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Mustonen, P., Lehtinen, I., & Tapani, P. 1987. Alakulttuurin vaikutus jääkiekkoväkivaltaan. *Liikunta & tiede* 24(3), 138-140.
- Neuman, W. L. 1991. *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Newton, M., & Duda, J. L. 1999. The interaction of motivational climate, dispositional goal orientations, and perceived ability in predicting indices of motivation. *International Journal of Sport Psychology* 30, 63-82.
- Nicholls, J. G. 1989. *The competitive ethos and democratic education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nieminen, L. 2002. Lasten parhaaksi - vai urheilun? *Liikunta & tiede* 39(3), 24-25.

- Nikander, A. 2002. Pelaajille vastuuta - interventiotutkimus 17-19 vuotiaiden poikien jalkapallovalmennuksessa. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos.
- Ntoumanis, N., & Biddle, S. 1998. The relationship between competitive anxiety, achievement goals, and motivational climates. *Research Quarterly for Exercise & Sport* 69, 176-187.
- Ntoumanis, N., & Biddle, S. J. H. 1999. A review of motivational climate in physical activity. *Journal of Sport Sciences* 17, 643-665.
- Nuori Suomi. 2002. Liikuntatutkimus 2001-2002: Lasten ja nuorten liikunta. Helsinki: Nuori Suomi.
- Nuori Suomi. 2004. Lasten ja nuorten kilpailutoiminnan suositukset. Helsinki: Nuori Suomi.
- Nuori Suomi tiimin ohjaajan opas 2. 1989. Helsinki: SVUL.
- Nykänen, H. 1996. Lapsikeskeinen urheilu ja liikunta. Helsinki: Nuori Suomi.
- Ommundsen, Y., & Roberts, G. C. 1999. Effect of motivational climate profiles on motivational indices in team sport. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 9, 389-397.
- Ommundsen, Y., Roberts, G. C., & Kavussanu, M. 1998. Perceived motivational climate and cognitive and affective correlates among Norwegian athletes. *Journal of Sports Sciences* 16, 153-164.
- Pajunen, R. 2003. Kalervo Ilmanen Suur-Helsingin piirin risteilyllä: kasvatus on vaativa haaste tämän päivän urheiluseuralle. *TUL-lehti* (8), 18.
- Parish, L. E., & Treasure, D. C. 2003. Physical activity and situational motivation in physical education: Influence of the motivational climate and perceived ability. *Research Quarterly for Exercise & Sport* 74, 173-182.
- Passer, M. W. 1996. At what age are children ready to compete? Some psychological considerations. Teoksessa F. L. Smoll, & R. E. Smith (toim.) *Children and youth in sport. A biopsychosocial perspective*. Dubuque, IA: Brown and Benchmark, 73-86.
- Patriksson, G. 1988. Theoretical and empirical analyses of drop-outs from youth sports in Sweden. *Scandinavian Journal of Sports Sciences* 10, 29-37.
- Piilinen, H-O. 1995. Urheilu ja nuoren terve psyykkinen kehitys. *Liikunta & tiede* 32(5-6/Liite), 8-11.

- Pollari-Kujala, N. 2003. Ajautuuko moraali paitsioon? Tapaustutkimus juniorijääkiekon eettisistä arvoista ja moraalikasvatuksesta. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos.
- Postman, N. 1982. Lyhenevä lapsuus. Suom. Ilkka Rekiäho. Helsinki: WSOY.
- Puhakainen, J. 1995. Kohti ihmisen valmentamista. Holistinen ihmiskäsitys ja sen heuristiikka urheiluvalmennuksen kannalta. Tampere: Taju.
- Puhakainen, J. 1997. Kesytetyt kehot. Tampere: Tampere University Press.
- Puhakainen, J. 2001. Lapsen aika. Puheenvuoro lasten liikunnasta ja urheilusta. Helsinki: Like.
- Puhakainen, J. & Suhonen, A. 1999. Valmentaja ja filosofi. Helsinki: Like.
- Puro, V. 1999. Liikunta-alan lehdistön välittämää kuvaa suomalaisesta lapsiurheilusta 1990-luvulla. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos.
- Rauhala, L. 1983. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Rusko, H., & Viitasalo, J. 1988. Tiede ja urheiluvalmennus. Teoksessa Suomen Olympiakomitea. Suomalainen valmennusoppi 1. Valmentaminen. Jyväskylä: Suomen Olympiakomitea, 199-207.
- Römpötti, K. 1986. Nuorisourheilu - mistä tulet - minne menet? Valmennus ja kuntoilu (4-5), 8-10.
- Saarnivaara, P. 2002. Voiko kilpailua palvova järjestelmä perustua leikkiin? Unelma hyvästä urheilusta -linjauksilla halutaan karsia vakavahenkisyys lasten urheilusta. Sportpro (2), 42-45.
- Segrave, J., Moreau, C., & Hastad, D.N. 1985. An investigation into the relationship between ice hockey participation and delinquency. *Sociology of Sport Journal* 2, 281-298.
- Seppälä, J. 2002. Jääkiekkovalmentaja pelaajien nuuskankäytön ehkäisijänä: valmentajan asenteet ja terveystkasvatusaktiivisuus. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos.
- Sironen, E. 1988. Uuden liikuntakulttuurin visiot. Teoksessa E. Sironen (toim.) Uuteen liikuntakulttuuriin. Tampere: Vastapaino.
- Sormunen, J. 1994. 10-17-vuotiaiden painijoiden ja jääkiekkoilijoiden urheilumoraali ja urheiluun asennoituminen. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos.

- Suhonen, A. 1993. Military machine. Veikkaaja (42).
- Suhonen, A. 2002. Kirje urheilijalle. Helsinki: WSOY.
- Suomen jääkiekkoliitto. 1999. Pelin henki: opas E-D -junioreiden vanhemmille. Helsinki: Suomen jääkiekkoliitto.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Telama, R. 1993. Lasten urheilu: aikuisten vai lasten harrastus? Hyvä terveys (4), 46-48.
- Telama, R., & Laakso, L. 1995. Liikunta & urheilu lasten ja nuorten sosialis-eettisen kehityksen ympäristönä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen, & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissään. Porvoo: WSOY, 275-288.
- Theeboom, M., De Knop, P., & Weiss, M. R. 1995. Motivational climate, psychological responses, and motor skill development in children's sport: A field-based intervention study. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 17, 294-311.
- Tissari, M. 2004. Juniorijääkiekkopelaajien kokemuksia harrastamisestaan. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos.
- Treasure, D. C. 1997. Perceptions of the motivational climate and elementary school children's cognitive and affective response. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 19, 278-290.
- Treasure, D. C. 2001. Enhancing young people's motivation in youth sport: an achievement goal approach. Teoksessa G. C. Roberts (toim.) *Advances in motivation in sport and exercise*. Champaign, IL: Human Kinetics, 79-100.
- Treasure, D. C., & Roberts, G. C. 1998. Relationship between female adolescents' achievement goal orientations, perceptions of the motivational climate, beliefs about success and sources of satisfaction in basketball. *International Journal of Sport Psychology* 29, 211-230.
- Treasure, D. C., & Roberts, G. C. 2001. Students' perceptions of the motivational climate, achievement beliefs, and satisfaction in physical education. *Research Quarterly for Exercise & Sport* 72, 165-175.
- Tuomi, J., & Sarajarvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tyler, K., & Duthie, J. H. 1980. Normative aggression in non-athletic versus ice hockey playing Canadian boys. *International Journal of Sport Psychology* 11, 231-239.
- Unelma hyvästä urheilusta. 2001. Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset.

- Uzzell, D. 2000. Ethnographic and action research. Teoksessa G. M. Breakwell, S. Hammond, & C. Fife-Schaw (toim.) Research methods in psychology. London, Thousand Oaks, & New Delhi: Sage, 326-337.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vienola, P. 2000. Kasvatuksellinen toiminta juniorijääkiekossa. Pedagogiikan pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.
- Viitasalo, J., & Rusko, H. 1988. Inhimillisen suorituskyvyn rajat. Teoksessa Suomen Olympiakomitea. Suomalainen valmennusoppi 1. Valmentaminen. Jyväskylä: Suomen Olympiakomitea, 208-218.
- Vuolle, P. 2001. Jääkiekkoilijan elämäntaival: liigapelaajan elämänuratutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

Aloitus:

- Luottamuksellisuus, tutkittavan oikeudet, peitenimi
- Nauhoitus, tutkielman julkaisu

Ura:

- Ensipotkuista tähän päivään
- Entiset ja nykyiset tavoitteet

Jääkiekko lajina:

- Jääkiekon asema muihin lajeihin verrattuna
- Asenne muita lajeja kohtaan
- Mitä taitoja jääkiekon pelaaminen opettaa?

Elämäntilanne:

- Kuinka paljon käytät aikaa jääkiekkoiluun?
- Vaikutus koulunkäyntiin ja kaverisuhteisiin

Vanhempien rooli:

- Miten vaikuttavat harrastamiseen?
- Onko rooli muuttunut?

Valmentajat:

- Aikaisemmat ja nykyiset
- Autonomia harjoituksissa ja peleissä
- Tasapuolisuus ja vuorovaikutus

Joukkue kauden aikana:

- Miten kuvailisit viime kauden joukkuetta?
- Yhteenkuuluvuus ja ilmapiiri
- Tunteet, kun istuu viltissä tai kun toiset istuvat viltissä

Jääkiekkoilijan identiteetti:

- Vaikutus itsetuntoon
- Status jääkiekkoilijana
- Lopettaminen

Unelma hyvästä urheilusta:

- Vastaako omia käsityksiä urheilusta?
- Kilpailu ja leikki
- Miten pitäisi kehittää?
- Mikä voisi olla toisin?

Lopuksi:

- Vapaita ajatuksia nuorisourheilusta ja jääkiekkoilusta...